8594

విజయ | భారతి | సంపుటము 30

జ్యేష్ఠము | | సంచిక 6

శ్రీ వాగీశ్వరి

శ్రీ చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి

అవ్యక్తప్రమదాబ్ధి కేగు రసవాహంబందు దోఁగాడి శ
క్తి వ్యుత్పత్తులు తూగి కొల్వ ననురక్తిన్ గాంతి జాల్వాలుగా
గావ్యశ్రీపుట భేదనమ్మునను వేడ్కన్ భావసౌధంబున
న్నువ్యక్తంబగు నిన్ను గన్గొనినదో జూపోపునే వాగీశ్వరీ.

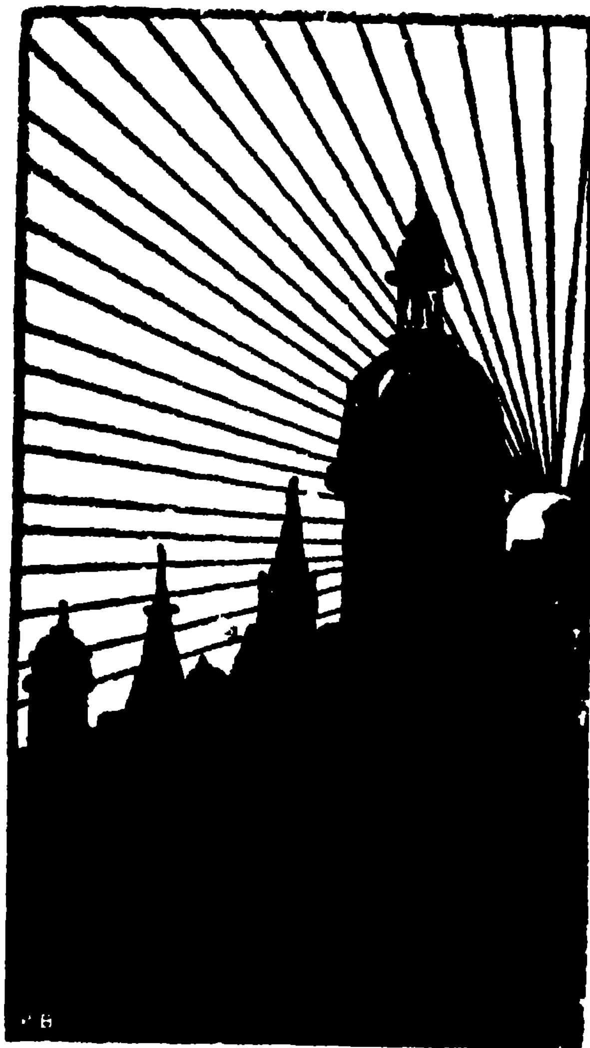
శరదారంభ నదీజలంబువలె స్వచ్ఛంబై స్ఫురత్సూచికాం
కురముంబోలె నిశాతమై విషయపంక్తుల్ మెల్చి యానందమం
దరహిం జెందు మనీషయే మధురచంద్ర జ్యోతిరున్మేష భా
స్వరమౌ నీరుచి నున్న దన్నటులఁ గాంచంజాలు వాగీశ్వరీ.

రాగంబుల్ పదిపాడవచ్చు గళసారస్యమ్ముతో నందఱుఁ
త్యాగయ్యం బలె గ్రోలగాఁగలరె నాదానంద మాధుర్యముఁ

ప్రాగల్భ్యమ్మునఁ జూడవచ్చు బహుళగ్రంథమ్ములన్ దగ్ధ్వని
శ్రీ గన్గోఁగవిఁగోలె నేర్వ రితరుల్ సిద్ధంబు వాగీశ్వరీ.

భక్తిం బాదయి యొప్పి పూర్వము కవిబ్రహ్మల్ మహాభాగు లం
సక్తింగొల్చిరి నీ స్వరూపమును విశ్వాసమ్ముతో నేటికిన్
వక్తల్ శ్రోతలు దైవతంబులని కొల్వన్ నిల్చి రవ్వారి ధీ
శక్తిం బేర్కొన నెవ్వ రోపుదురు విశ్వధ్యేయి వాగీశ్వరీ.

నిను సింహాసనమందు నిల్పిన నృపుల్ నీమంగళాకారము
న్గనులం జూపిన సత్కవీశులును లోకంబుద్ధరింపంగ నే
డును గ్రంథాకృతి దోచుచుండిరి విరాట్టుంబోలి బోధామృత
ప్రణయప్రస్ఫురణ ప్రపోషితసమగ్ర శ్రీక! వాగీశ్వరీ!

స్త్రీల కథాగేయములు

'కృష్ణశ్రీ'

కల్పనా రసానందమూ పండితుల ప్రత్యేక వారసత్వాలు కావు. జనసామాన్య మంతటిలోనూ మనస్సులు కల్పనసే. హృదయాలు రసానందాన్ని కోరుకుంటాయి. చిన్నపిల్లల లేతమనస్సులూ హృదయాలూ కూడా కల్పనల్ని మెచ్చుకోవడమూ, రసాత్మక రచనలకే స్పందించడమూ వారి కథాశ్రవణ సమయాల్లో మనకి అనుభవమే. మానవుని అనుభవాలు విన్న మానవ హృదయాలు స్పందించడమూ, మానవుని కల్పనల్ని మనస్సులు ఆమోదించడమూ నైసర్గికమే. ఇది స్త్రీలకుకూడా చెల్లుతుందని వేరే చెప్పడ మెందుకు? కథలలో నిన్నటివరకూ పురుషులు పలికెట్టినా, గృహసీమలోనూ, గ్రామసీమలోనూ, సాంఘిక సమాజాలలోనూ స్త్రీలు సంస్కృతి సహజ సౌందర్యాన్ని పంచుకుంటూనే వుండినది. ఈ అంతఃపుర సంస్కృతికి దోహదము చేసినవే కథాగేయాలు. అకృత్రిమత్వమూ, హృదయాభి ముఖత్వమూ ఈ గేయాల ఉన్నతాదర్శాలు. వీటి శ్రోతలు అమాయిక హృదయులూ, స్వార్థాహంకార రహితులూను. వారు కోరేది రీతీ, అలంకారమూ, గుణమూ, ధ్వనీ, అని విర్చవిపోయి ఉండవు. అందువల్ల వారి రసానందాన్నిచ్చే పద్ధతులు నైసర్గికములే గాని కృతకములు కావు. మాత్రా బద్ధములై వుండడమూ, పరిమితి కలిగివుండడమూ మాత్రమే వీటికి వర్తించే నియమాలు. వీటిని కూర్చిన రచయితల మనస్సులు కావు, హృదయాలు. కాబట్టి సార్వజనీనభావాలే వుంటాయి వీటిలో. అక్కడక్కడ మాత్రం నక్షత్రాల లాగ—కారు మెరుపుల లాగ—వ్యక్తుల రచనాసౌందర్యము తళుక్కుమంటూ ఉంటుంది. ఇది చూడండి.

కనకా కనకా వేములతాత
కనకా పసొప్పు కొమనరూపు
వాగూ నీరొళ్ళు వనమూ పత్రీ
తెల్లని గుళ్ళో నల్లనిస్వామికి
నాల్గుచేతులా నమస్కారాలు.

ఐదు పంక్తులు! తల్లీ పిల్లా గుడికి వెళ్ళినదృశ్యము. వనకనైపున 'కనక' పండ్లతో వేము 'తాత!', వాగూ, నీళ్ళూను. గుడిచుట్టూ వనమూ, పత్రీ. తెల్లగా వెల్ల వేసిన గుడిలో నల్లని లింగము! చిత్రకారులు ఇంతకన్నా చక్కగా ఆదృశ్యాన్ని కళ్ళకి కట్టించగలరా? పుత్రవతి నమస్కారము నాలుగుచేతులతో చేస్తోంది. స్వామి ఉబ్బులింగడాయె. ఇంక లోటేమిటి?

కలవారి కోడలు కలికి కామాక్షి పుట్టింటి ప్రయాణము చూడండి. ఆమె పప్పును కడవలో పోసి కడుగుచున్నది. 'అప్పుడే యేతెంచె ఆమె పెద్దన్న; 'కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి కన్నీళ్లు నింపె,' "ఎందుకు కన్నీరు ఏమికష్టమ్మ, తుడుచుకో చెల్లెలా ముడుచుకో కురులు, ఎత్తుకో బిడ్డను ఎక్కు అందలము, మీ అత్తమామలకు చెప్పిరావమ్మ" అన్నాడు అన్న. 'కుర్చీ పీటమీద కూర్చున్న అత్తా, మా అన్న లొచ్చారు మమ్మంపుతారా?' అని అడిగింది. ఆమె 'నే నెరుగనే నెరుగ నీ మామ నడుగు' మన్నది. కామాక్షి వరసగా 'పట్టెమంచము మీద పడుకున్న మామ' నీ, 'భారతము చదివేటి బావ పెదబావ' నీ, వంటచేసే తల్లి 'అక్క' గారిని పై రీతినే అడిగి అందరూ అలాగే 'నె నెరుగనని' తరవాతి వారి దగ్గరికి పళ్ళమనగా, చివ్వరికి 'రచ్చలో మెలిగేటి రాజేంద్ర భోగి' ని అడిగింది. ఆయనగారు 'పెట్టుకో సొమ్ములు కట్టుకో చీర, పోయిరా సుఖముగా పుట్టినింటికిని' అన్నాడు. సామాన్య జీవితములోని ఈ చెఱుకుతునుక పండితుల దృక్పథంలో పడగలదా? దీని బరువంతా నియమబద్ధమైన అవిభక్త కుటుంబంమీద వుంది. అయినా కామాక్షి కాముడు 'రాజేంద్ర భోగి' హుందాగిరీ చక్కగా కనపడుతుంది. బాలకృష్ణుడు పళ్ళకొనుక్కునే కథవినండి చిత్రంగా వుంటుంది. 'అంగడికి చెంచెతా పండ్లమ్మ తెచ్చె', 'అమ్మ నాకో పండ్లు అడిగె కృష్ణమ్మ, 'ముంగిటా వున్నాది ముత్యాలరాశి, నట్టింట వున్నాది రత్నాలరాశి, తవ్వకో కృష్ణమ్మ దోసిళ్ళనిండ' అన్నది గోపెమ్మ.

'పట్టవే చెంచెతా పెట్టవే పండ్లు' అన్నాడు స్వామి. పెట్టంగ ఒక పండు గంపలో పడెను. సరి, జరగవలసి వది జరిగింది. గంపలో పండ్లన్నీ కనకంబులాయె, గంపకిందీ మట్టి మాణిక్యమాయె, అది కట్టిన మసిపాత పట్టుచీరాయె. కోరిన కుచేలునికి పెరి ఆలస్యముగా అందింది కాని కోరని చెంచెతకు విశ్వవిభుని కర స్పర్శ సద్యఃఫలితము నిచ్చినది.

పెండ్లిళ్ళలో స్త్రీలకే పెత్తనము. ఎటుగా, శోభా వారిదే. కనుక వారి పాటలలో పెండ్లిళ్ళ ఎక్కువ వినవస్తాయి. శాంతా కల్యాణానికి అవ తారిక వినండి:

పదకొండ్ల నెలికత్తెలు ఆ పడతిని గొల్చుచుండగ
కూతుర్ని కాంచి రాజా కుందనంపు ప్రతిమ నెను
బాలనీక్షించి రాజు బంగారు బొమ్మనెను
మాతల్లి రమ్మని ఆరాజు తో పిలుచుచు
ఆడిన స్తనమ్మ మేనెల్ల నెమ్మట బట్టి
ముద్దుగ నిలిచి అబాల ముఖదర్శనము కోరెను
తండ్రిచాటున ఆబాల కిలకిలమని నవ్వెను
పెండ్లి ప్రాయము శాంతాకూ ప్రేమతో చేతా
మనెను

దశరథరాజు కూడా మనలాంటి గృహస్థుడే. ఎదుగు తున్న శాంతను అట్టేచూచి, 'పిల్లకు పెండ్లి చేయాల్సి' యని సంకల్పించాడు. సీతాకల్యాణం ఈరీతిగా నిశ్చ యము కాలేదు.

'బాల ప్రాయమునాడు నాతి పాకుచునా
వేల్పులె త్రిగలేని విల్లు తానెత్తే
చూచి జనకామునీ చోద్యంబు నొందీ
ఈ సీత నెవ్వరికి ఇత్తునని దలచీ
ఘనులు నెవ్వరురాని కరమునా బట్టి
ఫ్రాని వంచి తెయిస్తు పాలతివారికినీ'

అని నిశ్చయించుకున్నాడు. 'రఘువంశ తిలకుడు రామచంద్రుడూ. మునుకొని హరివిల్లు ముమ్మారు వంచి, సుజనాస్యములు చేసెను! తరువాత దశరథ రాజుకు 'కబురు' వెళ్ళింది. సన్నాహము చేసుకుని బయ ల్దేరాలి.

'రాణమ్మ యీవేళ రాము పెండ్లికిని
పట్టంచు చీరెతో పడతి రావమ్మ
మల్లెలా పిల్లలు మగువ రావమ్మ
నీలంచు చీరతో నెలతి రావమ్మ
నెరుకాకు చీరతో చెలియా రావమ్మ
కరకంచు చీరతో కలికీ రావమ్మ
మల్లెపువ్వుల చీరె మగువ రావమ్మ
ఉల్లిమళ్ళ చీరె యువిదరావమ్మ'

అని యువిదల నందర్నీ పిలిచారు. వారంతా ముందు పసుపు పంచి, తర్వాత ధాన్యాలు పంచారట. ఎన్ని రకాల ధాన్యాలో చూడండి. "గరుడవాహనాలు గోరీ కుంకాలూ. కురువబాణాములూ, కృష్ణా భోగాలూ, వంకినన్నము పెద్ద వడ్డాణమూలూ, కంక ణములు లక్ష్మీనారియాణునులూ, మా దేవి కొటుకలు మల్లెచిన్నాలూ, దూదిభోగాలును దొంతి మల్లెలును, గోరు ప్రాయగాలు గోధుమధాన్యములూ, ముత్యాల ధాన్యములు ముక్కు ధాన్యములూ, బంగారు తీగెలూ ఒటినురె ములనూ, సింగాబాలేమి కామభోగాలూ, నీవిచ్చా ధాన్యాలు" పంచినారట. స్త్రీలైతే సాధా రణపు చీరలే కట్టేరు గాని, వారి తాహతు చూడండి. 'పసుపంపు రోకన్ని బంగారు కట్లూ, మిసులా చంద్రుని మించు మోములు మెరయా. భొసిల్లు రత్నాల బావిలీలు పెరయా, గంధకస్తూరి పూత కలికి ఘుమఘుమింపా, సంగీటి వంపెలా జారనపయ్యదలూ, కుడి ఎడమ బాహాల కూడి బట్టుచునూ, నాటరాగములా తో పాడ ఆడుచునూ, కోట్నాలు తిరుణులంపరూ దంచే రట.. శోభా పెండ్లి చాలా అల్లరిగా జరిగింది. అందుకే శోభ తాగ కనపడే ఘటోత్కచుణ్ణి చూచి గొల్లకుమారుడూ

అయ్యారయ్యో పెద్దపులి అమ్మయ్యో పాము
అమ్మయ్యో సింహము అమ్మయ్యో తేలు
అమ్మయ్యో నలుగుబంటమ్మయ్యో జైత్రి
అమ్మయ్యో సింహాబిల్లి అమ్మయ్యో రేచు
.. ..
అమ్మయ్యో రాక్షసి అమ్మయ్యో భూతం
(తకతకిట తకతకిట తకతకిట తకతకిట)

'అనుచు గడగడ వడకి అవతలకి' పోయాడు...... లింగంపల్లి గోపయ్య రచించిన వరదరాజు పెండ్లి చాలా సొగసుగా ఉంది. 'కవులకెల్ల మేటియైన కాళి దాసు ఆదిని దెలతు కార్యంపు కర్తయైన స్వామి దల తుదా!' అని ఉపక్రమించాడు పాట, సముద్రుని తనయ పేరుందేవి తల్లిదగ్గరుండగా, 'పొన్నపూలు కోయుటాకు పోదమనుచు' కొంత ఒక్కతె ఆమెను 'కన్ను సన్న జేసి' పిల్చింది. తల్లి 'రాణివాసమెల్ల విడిచి రమణి తోట్ల వంట నేగ భావ్యమా?' అని గార వించింది. 'వినక నా పేరుందేవి కొంగుగట్టిన వరహా లన్ని పారజల్లెనూ, ఘల్లుఘల్లు మనుచు తన గజ్జె లందెల్ రవముసేయ మొల్లగంధి హారమూలు మ్రోగు

చుండేనూ, తరుణిచేరు మక్కజొన్నల నుదుట నాట్య మాలు సేయ, కొప్పున ముడిచిన పూలవంప గునిసి యాడేనూ, కన్యకా దినములు జెంది జాలిపడ్డ సందమయిన తల్లి చేరదీసి అపుడు పోరుమాన్పెనూ, తల్లి గర్భమపుడు కరిగి లెసయ నప్పు డెత్తుకొని పూలు గోయ బోవుమాని బుజ్జగించెనూ.' 'పోరుమాన్పెను,' 'తల్లి గర్భమపుడు కరిగి' అని వాచ్యము చెయ్యకుంటే హారాల ధ్వనికి ఇంకా గొప్పశక్తి అలవడి యుండును.

పెరుందేవి పన్నీట జలకమాడి రెంగావి చీర గట్టి, వన్నె మీరు రవిక వేసుకుని, నీటుగా శృంగారించుకుని, పసిడిగూడ చేతబట్టుకుని పొన్నపూలు కోయబోయింది. తోటలో ఆమెకు అతివలంతా 'స్వస్తి' గావించి, పన్నపూల సురటిగాలి విసిరి, గుప్ప [illegible] విరాటనాగు. కుంపిరవన చేతులెత్తి గునిసిగూడుంది. అప్పుడు కంచి వరదరాజు వేంచేసినారు. ఆయన 'కరుణ' వల్ల కొమ్మలకు కోయకుండనే పొన్నపూలు గూడలలో నిండిపోయాయి. ఋజుఋజ రేకులూ నాలు స్తంభాల ఆటా ఆడేరు. అప్పుడు వరదరాజు

పట్టుదట్టి మొలనుజుట్టి బంగారు చిక్కటమును
వంకి మొలనుగట్టి కంచి వరదు డిప్పుడిగో
కర్ణములను చెవుకగండు నీలంపు చాయ నం
దిట దంపెలాను వంకీలు మెరయగా
ముని చేతులాకు మంచి ముత్యాల కడియములూ
(తకిట తకట తకిట తకిట తకిట తకిట తకిట తకిట)
మొలగంటల సవరాలు మ్రోగుచుండగా
(తకిట తకిట తకిట తకిట తకిట తకిట తా:)

వచ్చి, భామయెదుట నిలుచుండి 'వంకచాచి' గెదరించాడు. అతివలంతా వణుకుతూ సిగ్గులోకి వచ్చారు. 'పోదురే పణతులార పొన్నపూలకుంక మీకు వీపు మీర మా వనముల కేలవస్త్రీరి, గూడు కొక్కనూడి యిచ్చి భామ చనుదెంచుమింటి పసిడి [illegible] కోపమేల పణతి నీకునూ' అన్నాడు. అప్పుడా పెరుందేవి పైటచెంగు కప్పుకొనుచు మెప్పుగా పలికె కంచి వరదు తోడనూ 'నాసిపూవులిచ్చి కొనాలేవు మాకపూచ్చు కొనాలేవు, నాచేత ఏకా రాగికాసు కొందుపటం! జాతజాజి వనములోకి అరుగనున్నది. 'కలికి చిలుక నెత్తికొని కంచిపురము తిరుగవలె, [illegible] వినాయ చనగ వేగిరమ్మగనా' అన్నాడు స్వామి. జరిపెంది పాపం. 'శనివారమ్ము నని వనాభోజనమ్ము కొస్తె, ఘనము సేసి సారి యింటి ఘాతసేతువా! కోసినా పువ్వులన్ని కోమలి పారజల్లుకొని,' మరి వేగిరమున బోయి చెలులతో కలుసుకొన్నది. చెలులంతా తమ గూడలలోని పూలు ఆమె గూడలో పోసి, భయము పుడిసి గారవించారు. పెరుందేవి ఇంటికి వెళ్ళి 'వరిస్తివా' అన్న తల్లికి 'అవ్వా! మాబాలికి కుంజరము అడ్డువచ్చింద'ని చెప్పి రప్పించుకుంది. కంచి వరదుడు నాటినుంచీ అన్నము ముట్టలేదు. శివుడూ బ్రహ్మసముద్రుడూ దగ్గరకి రాయబారం వెళ్ళారు. వధూ ఇక చెప్పడానికేముంది? ఆకాశమంత పందిరివేసి, భూమి అంత అరుగులూ వేసి పెళ్ళిచేసి, కనకంపు పళ్ళెరములలోని ముత్యాలు తలంబ్రాలు పోయించి, అప్పగింతలు పెట్టె సముద్రుడు, కౌగలించి 'నాసుతను గారవించి ముద్దుపెట్టి, పూలు కోయబోయి పాలతి విభుని - స్తివా?" అన్నాడు. [illegible] బంగరుపు మేడలోను పన్నీరూ, అత్తరూ చిలికించి, మల్లె విరజాజులూ సంపెంగలు జల్లిన పసిడి పాన్పుమీద కరిగి రాజస్వామి పెరుందేవితో 'ముంకలీలతోటలో నీవు వాదమాడి నోడితివా, (ఇప్పుడు) అంతా నను గెల్చుకో గలుగుదువా' అన్నాడు.

సంవత్సరాల కావ్యాలు పెండ్లితో [illegible] స్త్రీల కావ్యాలు పెండ్లిని ఏకాంతల పిట్టగా మారివు. జీవితములో పెండ్లి ఒక్క ఘట్టము. 'జీవితము పెండ్లితో ప్రారంభము' అనవచ్చును కూడాను. పెండ్లిలోని ఒడుదుడుకులు ప్రారంభిస్తాయి. కనుక స్త్రీల కథా గేయములలో పెండ్లితో ప్రారంభించే అచ్చట్లూ ముచ్చట్లూ అన్నీ ప్రవేశిస్తాయి. శ్రీరాముడు వివాహపు గోముల్లో ఒకనాడు అలిగి దశరథుని నగరికి (అనగా విడిదికి) వచ్చి మేడలోపల కూర్చున్నాడు. జనకుడు అతని అలక తీర్చుటకు 'అకులకు కుడ్డినలు పోక కట్టాలు, కోకలదింకులే కొయిగు రుమాళ్ళు, గంధపు గిన్నెలు పువ్వుల చెండ్లు, [illegible] కులు, నాలుగు వేళ్ళ ఉంగరాల్, [illegible], సన్నదుప్పట్లు, [illegible], సరుకుల్లు చీర్ళల సేవకులు [illegible]. గద్దెల పరికములు [illegible], [illegible], బంగారు మురుగులు, చౌకట్లూ [illegible] దొడవులు. జలతారు పాగ బంగారు తురాయి తెచ్చాడు. ఇంతేనా? సీతమ్మని, సింగారించి, [illegible]. [illegible] జలకమార్చి, పారాణి బెట్టి, [illegible], మురవక [illegible], ఘంటా [illegible] బజ్జలు మ్రోయించంగా, [illegible] పూర్వపు మేన కోడలు [illegible] ముందురాగా, సకల సన్నాయిలూ కంచుడివిటీలూ, ఛత్రచామరములతో దశరథ నగరికి వేంచేశారు. దశరథుడు తివాసులు

జంబుకానాల్ కంబళ్ళు చాపలు పర్దిపరిపించాడు. ముత్యము లమర్చిన ముకురముల యెదుట, రత్నాల దీపములు రంజిల్లుచుండగా ముత్యాలగద్దెపై మురహరిని ఉంచి, రత్నాలగద్దెపై సీతమ్మనుంచి, రాము వద్దను సీత గూర్చుండబెట్టి, రాముణ్ణి బ్రతిమాలుతున్నారు.

సుగ్రీవునెక్కి ఈకొమ్మ వచ్చినని
గోత్ర చింత మాని లేచిరావయ్యా
అంగదుడు యెక్కి ఈ యతివ వచ్చినని
అందమయిన పెండ్లికొడుక లేచిరావయ్యా
నకైలా ఎల్లేక్కి మునుప వచ్చినని
నిదుర కంపమిప్పాసి లేచిరావయ్యా
మాడపిమ్మల పట్టి సుదతి వచ్చినది
నక్కల్లి చంద్రుమా నీ లేచిరావయ్యా

అని అనేక విధాల బ్రతిమాలితే నోరువిప్పింది స్వామికి.

ధర్మసరుకాలు తెంచు జారి నేంబులనా
ఉదయిమిస్తే కాని లేచిరా ననెనూ
అధిక సంపన్నుడే మామ జనకుండు
ఇచ్చాను ద్రోహు లేచిరమ్మనరా

కాని అది ఒక్కటే కాదు ఆయన గారికి కావలసినది! మంచి గంధపు చెక్క సుక్కల్లపాగా, ఛీమిడ సున్నపు కాయ చిలుకలు కత్తెర, బంగారు గొలుసుతో పావురము పట్టా. వంటకాలు మంచి ఛమిడి గోలెములూ, పాడావుల మంద, సంటభూములూ, అరణమిస్తేగాని లేచిరా నన్నారు. వారికన్నీ ఇచ్చారు. ఆణిముత్యాల అమరపడకొను. ఆ సీత వేసెను గావూని మెడను సీతదగ్గరకురా గానే 'సిగ్గునగ్రీరా ముదిస్సనా లేనా' సరి, ఇటుపైపు సుంపెను తీరిపోయింది. ఇంత అల్లరి చేశాక పెండ్లికొండ్రు ఊరుకుంటారా? 'పుట్టుమ్ము లేదనీ యేలలిగినావూ అంపడువొయ్యక్క నీవు లేచిరావయ్యా, పల్లకీ లేదని యేలలిగినావూ పక్షితేజీనెక్కి లేచి రావయ్యా,' అని దప్ప, 'సత్తిగింజల కుడిచి పాచి యున్నాది, పాదాపు మంపిలకు పంపిరావయ్యా, చేబియ్యమున్నయ నాల్లకున్నాది వదినె మరదళ్ళను చెల్లించవలెనుము,' అని ఎగతాళిచెస్తూ సీత విడిదికి తీసుకువెళ్ళారు. పెళ్ళిళ్ళలో జరిగే అచ్చట్లూ ముచ్చట్లూ అన్నీ సామ్రాణ స్త్రీలపాటలకి. స్త్రీలు నిన్నటదాకా కేవలం గృహిణులే. కనక గృహజీవన ఘట్టాలన్నీ వారి కానందదాయకాలే. ప్రతీ ఘట్టము లోనూ పాటపుట్టుంది. ఈ నాగని స్త్రీలపాటలకి ముఖ్యాధారము. సీతని అప్పగిస్తున్నారు: "సెయికొంచ నేరదు సెలత ఓ వదిన। నేర్పుతో పనులెల్ల నేరుపా వమ్మ। మా బాలలలో నొక్క బాలగా చూడు। బుద్ధు లెరుగదు మంకు బుద్ధులే కాని। బుద్ధివచ్చినదాక దిద్దుకోవమ్మ।" ఇవి మన పిల్లలపట్ల నే చెల్లుతాయి గాని సీతమ్మకు చెల్లవని అందరికీ తెలుసు. ఇక లక్ష్మీ దేవికి బుద్ధులు చెప్తున్నారు వినండి. "చెలగి మా అత్తింట్లో బుద్ధిగనుండమ్మా — యెవ్వ రేమాడినా యెదురాడకమ్మ—పలుగారు పలుదెరచి నవ్వబో కమ్మ—నాతోటి చేసిన మంకుపోకల్ల—యరుగని అత్తింట్లో చేయబోకమ్మ—నెలవంటి బాలుడే నీల మేఘమురీతి – నెలతరో యెడబాయకుండు మాయన్న—యిన్నాళ్ళవలె కోపముంచబోకమ్మ—నీవు యేమన్నాను మేము విన్నాము—అత్తవారింట యేమన బోకు మమ్మా" అని. అన్నీ తమ పిల్లకేనా? అల్లుడికో? "అల్లుడవూ, చెలికాడవు తల్లివి తండ్రివి నీవే" చాలు. లక్షలు చేస్తుంది ఆమాట. ఇక బహుమతులు దెరించి, 'మదపుటేనుగులు పదివేయి। గడియెక్కిన తేజీలు లక్షలు గుర్రములు గట్టియిచ్చె। భూములు భూములు రత్నపు సొమ్ములు భానుతేజ కపురదూ। బంగరు రథములు పల్లకీల్లనకుడు తాను యిచ్చె।" సాగపెట్టి సీతమ్మని అత్తవారింటికి పంపేరు.

తల్లిదండ్రులూ బంధువులూ ఒప్పుకుని చేసిన పెండ్లిలో ఈ ముచ్చట్లు అన్నీ తీరేయి. అర్జునుడు సుభద్రని ఎత్తుకుపోయాడు. అతనికి ఈ అరణాలు ముట్టలేదు; సుభద్రతో అంటాడు: "పున్నమ్మనాడైన అట్లు వండుకుని, అల్లుడా రమ్మనిపిల్చిరె మీవాళ్లు, కనుము నాడైనాను గారెలొండుకుని, కొమరుడా రమ్మని పిల్చిరె మీవాళ్ళు?" ఆమె ఏమి తక్కువదా? "మావాళ్ళు పేదవాళ్ళు మాకేమిగలదు, పెట్టగల పెద్దింట పెళ్లాడితేను, అచ్చటా ముచ్చటాలన్నియూ జరుగు" నన్నది. ముగరాజుకి కోపము వచ్చింది. 'అతివ పల్కులువిని గుడ్డెరజేసి, యేమిము నీ సం దువ్వి పాంకోళ్ళు యెత్తి, పావకోళ్ళతో తన్ని పక్కనా నవ్వ.' పాపము ఏంచేస్తుంది? 'అరటాకు వంటిది ఆడజన్మంబు.' 'గోలుగోలుమని గోడపై కొరిగి, వంటి సొమ్ములుదీసి భరణిలో నుంచి, మాసిన బట్టగట్టి ముడుగులువిప్పి, ముద్దులముద్దుణ్ణి చంకబెట్టుకుని, పళ్ళను సుభద్ర అన్నవాకిలకు. వాకిళ్ళ వారన్న నిద్ర శయనించె.' వదిన యెదురుగావచ్చి, ఆడబిడ్డను చూచి అతి జాలినొంది, 'నిద్రబోతున్నావు నీలవర్ణుండ, నీ చెల్లెలొచ్చింది నిద్రలేవయ్యా' అని లేపింది. 'నా ముద్దుచెల్లెలా ఏమె సుభద్ర, యేనుగలు ఉండంగ గుర్రాలుండంగ, హౌదాలువుండంగ పల్లకీలుండ, కాలినడకలతోను వంటరిగ నీవు, విడిబడి

వచ్చుటకు వరిగడ్డమేమో?" అని బుజ్జగించాడు. చెప్తోంది.

"పున్నమ్మ నాడైన బూరెలొండుకుని
పుణ్యుడా రమ్మని పిల్చిరె మీవాళ్ళు
అమవాస్య నాడైన అల్లు వండుకుని
అల్లుడా రమ్మని పిల్చిరె మీవాళ్ళు
.. ..
పుల్ల విరుపుల మాటలాడి పురుషుండు
నుల్లేర్రగా జేసి పాదాలదిన్నె"

పాపము కష్టపడ్డాడు ప్రభువు. చెల్లెలను వోదార్చ చేరంగ దీసి, 'కంట తడిబెట్టకుమ కాంతరో నీవు,' అని,

"దండెమునా వున్న కొత్తచీరల్లు
ఇవిగోనె చెల్లెలా నీకు అరణమ్మ
పెట్టెలో వున్నాయి పట్టుచీరల్లు
ఇవిగోనె చెల్లెలా నీకు అరణమ్మ
గూళ్లోను వున్నాయి గుండు గిన్నెల్లు
అటక మీదున్నాయి అంచు బిందెల్లు
భరిణెల్లో వున్నాయి పతకముల పేర్లు
ఇవిగోనె చెల్లెలా నీకు అరణమ్మ"

అని సుభద్రకు సారె ఇచ్చిపంపేడు.

సారెలూ, అరణాలూ తక్కువే అవనక్కర లేదు. ఏపాటి మనసెరిగి వర్తింపకున్నా వధువుకి చిక్కు. ఒకనాడు శ్రీరాముడు పడకటింట సీత కొరకు ఎదురుచూశాడు.

'జాజుల తనువునా జవ్వాది యలది
వేచియు తానుండె దేవిరాకలకు
ఎదురెదురు చూచెనూ వలదిరాదనుచూ
తపెవమ్యేరాదని తొందరా పడుచూ
సూర్యవంశజు డపుడు చాల కోపించి
ఘడియ ప్రక్కనబెట్టె కాకుస్థతనయు
సీతరో నీ పనులు శోధిస్తువేగ
అవనిజా మైమరచి నీవు ఉన్నావ
అనుచు తలపంకించి కడు భ్రమనుజెంది
శయ్యపై పవళించె రామచంద్రుండు'

ఇక సీతమ్మో! 'అత్త కౌసల్యకు అడుగులువత్తి, మామ దశరథులకు మడితెలందిచ్చి, సుమిత్ర కైకకూ సుర టీలు వేసె—పరగ కౌసల్యకూ పాన్పునూ పరచె (సీతమ్మ!) తరవాత 'మజ్జనంబులుజేసి పసుపుల్లు బూసి, బంగారు పూలచీర బాగమరగట్టి, దువ్వి పాపటతీసి తింత్రిణీబెట్టి, తింత్రిణీలా ముత్యాల పతకంబుబెట్టి—రవ్వలా ముత్యాల జల్లిదిగవేసి—వేయి జేయు కమ్మలూ చెలయంగబెట్టి—రెండువేలూ జేయు హారములు వేసి—మూడువేలూ జేయు వుంగరాబెట్టి నాలుగువేలూ జేయు నాను మెడవేసి — పదివేలూ జేయు పతకంబుబెట్టి—గంటల వడ్డాణం కౌంత తా బెట్టి—నీలాలు తాపిన కీలుకడియాలూ—నీల వర్ణుని దేవి నేవళంబెట్టి — కడునుంచి కన్నులకు కాటుకా బెట్టి—ఈ సింగారాల వంపికి నాయకమణి చూడండి.' నిలువుటద్దములోన తన రూపుజూచి—చూచి ముచ్చటపెంది మనువనవ్వుచును,' జిలుగు బుటేదారు పచ్చడం గప్పి—బంగారు కలశముతో ఉదకంబుబట్టి — మల్లెలు మొల్లలు విరజాజులును కొప్పున ముడిచి సంతోషమున విభునిదగ్గరకేగె నిందీవ రాక్షి. కాని ఆయన తలుపులు బిగించాడు. 'తలుపేయ కోపమును తాళనూగలనా' అంది, అలుచుండు పాదాలు చేతులును నొచ్చె, నంది. 'పటపటా చినుకు పడి పైకొంగు తడిసె' నంది. 'రత్నహారం బిస్తు తియ్యవో ఘడియ' అంది. కరుణించి చక్కని కౌశ్య కవెనైన, వారిని వక నిద్రిన శరనొందిపోదు' నన్నది. తీశాడు కాదు. అత్త కౌసల్యకు అన్నీ చెప్పింది. ఆమెవచ్చి. 'దశరథుల పుత్రుడవు జనకు అల్లుడవు—భూమి దేవల్లుడవు బుద్ధటరనీకు, సీత చేసిన తప్పు క్షమాన సెప్పు' మన్నది. ఏమి చెప్పగలడు? తిప్పే శాడు: 'అమ్మ నీ కోడల్ను అతి గౌరవమునా—నలి నాక్షి పెంచితే నన్ను గైకొనునా' అని చిరునవ్వు నవ్వుతూ, రాయుంగా తీసెనూ తలుపు.

సాధించింది సీతమ్మ. మాపింకి విజయగర్వము! 'మా మామ దశరథు వక్కరున్నారు, అత్త మీరూ పొండి మా మామ కడకు' అని చెప్పింది. 'ఆడివారి కోపంబు రెట్టిదో యనుచు—మళ్ళి పరుండెను రవి వంశజుండు.' 'అగ్గి చెంతటవ నన్న సొంతలడివడునో, ఆడివారి కోపమ్ము అట్టిదే యనుచు, క్షమాన కలిసెను శ్రీ లక్ష్మి యంత'... ఈ కథలన్నీ సామాన్య గృహస్థుల ఇండ్లలో జరిగే కథలే. వాటికి కావ్య గౌరవము తేవడానికి ఏ జోనాతావరణము సమకూర్చారు కవిగారు. ఆ కూర్పులో కనబడుతుంది మనకి వారి కల్పనా సౌందర్యము. అనుభవాల్ని పెంచి అందంగా రచించడమే కాని అతిలోక దృశ్యాల్ని భావనా బలమువల్ల సాధించే యత్నము ఈ పాటల్లో కనపడదు. వీటిలోని పాత్రలందరూ ఈ లోకములోని వారే. ఆకాశము మీదనుంచి ఊడిపడ్డవారు కారు. కనక కథాసౌందర్యమే మనకి స్ఫురిస్తూ వుంటుంది గాని రచనాచాతుర్యము స్ఫురించదు.

కవులు పాటలో నంతటా అదృశ్యులే. పాట చివర కూడా పేరుపెట్టుకోరు. దాని సార్థమంతా కలిపి, ఫలశ్రుతి రూపాన్ని "భక్తిమీరగా ఈ పాట పాడినా విన్నా—ఆయుశ్వైర్యవంతులయి అతివలుండెదరూ" అని చివర వుంటుంది. నేటి సారస్వత మంతటా ఈ ఫలశ్రుతి కనబడుతూనే వుంటుంది.

పాటల సంపదని దాటి చెప్పలేము. శ్రీరాముని కోపాన్ని కూడా చూశాము? సీతాదేవి అలక మాత్రము చూడండి. ఆనకూటములో ఆటచే అలసి శ్రీరాముడు చెమట తుడవమని సీతమ్మను పిలిచాడు. ఆమె 'చిలకకు పేతాకము సికాకు పడేను.' దానితో శ్రీరాముని ఎర్రని కనులకు కోపము వచ్చింది. పువ్వులబంతితో ప్రాణోద్ధి కొట్టె.' ముద్దరాలు సీతమ్మ మూర్ఛపోయింది. పరిమళపు పన్నీరుజల్లి, వింజామరల వాయువు వేసి. నేటి వుపిక ముతో ముఖము కడిగితే ఆమెకు తెలివొచ్చింది. కోపముతో వంటి స్తంభపు మేడలో, పైకి తరిమెనకోళ్ళ పక్కనుండము పుష్పదివ్యాల ఒంటిక పచ్చపట్టు ముసుగుపెట్టి కలవరింపులతో కొంత నిద్రించె. రాముడి కొంతసేపు తెలిసింది. ముద్దుచిలకని 'కొమ్మ జాబిలి నీవు శ్రీమన్మథ పెట్టుకున్నావే. నీరవాణిని జూసి నీరమంతయును ఆకాశమునేగె అద్భుతము ప్రాణా. ఉత్తరపు ద్వారమూ, దక్షిణపు ద్వారమూ, తూర్పు పడమరల ద్వారాలూ మూసివున్నాయి. గాలి తెరతో కిటికీలన్నీ వేసి 'పతిదిశ్వర ...' ముల ...రా. ఆమె నిక్కుక్కుటున్నట్లు మోము ...డు. చిలక అడిగింది. 'సూర్యదేవి కూతురవు యింత బుద్ధి నీకు, అయిపనీ కూడా చేసము అది తప్పులున్నా' అని సీతమ్మ రస 'తప్పు' చెప్పి 'ఎవ్వారి కింత దురుసు తనమేల' అని చిలకను పొగుడింది. చిలకపళ్ళి రాముడితో చెప్పతున్నది: 'పువ్వుల వంటిది పూబోడి దేహం కాక నాటలకు కొంగుయున్నాడు' అని చెప్పింది. ఆ కమ్మని మాటలు విని రాముడు లేచి నాని పంపాడు. చిలక మళ్ళీ బుద్ధులు చెప్పబోయింది. సీతమ్మ 'వదరకే నా చిలక నస్సనుండాకు, తలబగుల గొట్టేను పిన్న నంచేను' అని బెదిరించి నిద్రపోయింది. అప్పటికి లక్ష్మణస్వామి వేటనుంచి వచ్చాడు. చిన్నబోయిన చిలకనుంచి సంగతులు తెలుసుకుని, దానికి అసలైన సాంత్వన చెప్పాడు. చిలకపళ్ళి సీతకి వినబడేట్లుగా 'రఘురాముడు వంట్లోను లక్షువు వచ్చింది' అన్నది. వంటనే ఆ కపటాశికేశి బయల్దేరింది! తిన్నగా పడకటింటికి వెళ్ళి రామభద్రుడు కప్పిన ముసుగు తీసింది. 'ఘనమ్ముని నవ్వనే బాలరాముండు.' ఈ మాయ లెవరు కల్పించారు? అని అడిగితే సౌమిత్రి కల్పించాడన్నాడు. కథ తిన్నగా, సూటిగా, నేటి చిన్న కథలాగ సాగిపోతుంది. పేరుకే రాముడూ సీతా, కోటలూ, ఒంటి స్తంభాల మేడలూగాని, పెంపు అంతా మన జీవితాల్లోని ఒడిదుడుకులే. ఈ సుందరశయ్యలలో పురాణగాథలు ప్రవహిస్తాయి. శయ్యలు పరిచితములే అయినా నిగు కొత్తనిరు. లంపుగా ఉంపిపు మరికొ గాథలు పౌరాణికములు కావూ జీవితఘట్టాలే అనడానికి ఉపపత్తి ఈ గాథల వక్రగతి. పురాణగాథలకి విరుద్ధముగా కూడా వుంటాయి కొన్నిచోట్ల. 'సుభద్ర సాంగ' లో అర్జునుడు కోపంవచ్చి తంతే సుభద్ర 'ఇవ్వాలా ముద్దుణ్ణి పంకబెట్టుకుని, గంటలా బాలుణ్ణి కట్టబెట్టుకుని' అన్నమాటలకు వళ్ళింపిడి. సుభద్రకి ఎద్దుకు కొడుకు లెవరూ? 'సీతామ్మవారి వసంతం'లో 'జపమంటపము లోను జనకాత్మజ రాముడు, కనులు మూసుకు జపం చేయుచుండెను. ...ంటల పట్టాభిషేక ప్రమోదమున, సందెడు ...లు ఘుమ్మనుచుండ, పాదాల అందెలు ...కము వినుచుండ, ...కలశముతో వసంతము తెచ్చి, చల్లి దయా పద్మాక్షి జరిగిపోయిందట. శ్రీరాముడు జపముచేశాడా? ఏతే, దానికేమి అసలు కథ వినండి. సీతా మహాదేవి (శ్రీరాముని మరిచి) చెల్లెండ్రతో బొమ్మరిల్లు కట్టుకుని ఆడుతోందట. శ్రీరామచంద్రుడు ఆమెని ఉడికించాలని, రంభాదులను పిలిచి ఆడించాడట. ఏమి ... సీతను ... ఆడుతుంటే ఆ ... అతిని... (ఈ రకంగా వినోదిస్తున్నందుకు) కోపమువచ్చి ఆ పసిడిమేడలు దిగిపోయిందట. రఘుపతి సీతమ్మ తన్నుజూచి రంభనాట్యము మానక మరలిపోయినదని ఆమెను పిలుమకరమ్మన్నాడు. 'నాకు సిగ్గవుత్త నేను రాన'ంది. చెల్లెళ్ళూ అందరూ వచ్చి తీసుకువచ్చారు. ఆమెరాగానే రాఘవుడు ముత్యాలహారాలతో పైకి స్తంభాలకు సతిని ముడివేసి, 'జానకీ, నాపను సిగ్గానీకూ, విల్లు విరవడానికి మేము వచ్చి సభ్యమా ...లో ఉండడానికి సిగ్గు రాలేదా? ఈనాటకం నేనెరుగుదునులే' అన్నాడు. ఆమె తల వంచింది, చేతులు వణికాయి. మనసులోని గురగుర వేరూ! నీలవర్ణుండు అర్ధాంగినెత్తుకుని అంతఃపురము లోనికి వెళ్ళి సేవచేశాడు. ఆమె నునిసింది. ఆ నొసవలో పూబంతి లిగిలి ఆమె మూర్ఛపోయింది. నెలికత్తెల్ని పిలిచి వాళ్ళకప్పగించి వెళ్ళాడు. తేరుకొన్న తర్వాత మళ్ళీ బొమ్మరిల్లాటలు ప్రారంభించారు. కౌసల్య

అక్కడికివచ్చి, అన్నపానాదులులేకుండా ఉంటలేమి టని సీతమ్మను తీసుకువెళ్ళి పైడిపళ్లెములో [illegible] పెట్టింది. సీతమ్మ భోజనముచేసి, రాముణ్ణి తలచుకుంటూ, [illegible] చూచి, [illegible] చెప్పనవి, ఉంగారం [illegible] మెల్లిగా అత్తలలో చేరింది. [illegible] గురించి, 'ఏమమ్మా నీవంత [illegible] మన్నావు, [illegible] కలికత్తెలవగు, [illegible] దగ్గరికివచ్చారు. [illegible] చూచి జనని [illegible], కొప్పన వసంతం కోసిచేయించి, చెమ్మస గ్రోవితో వసంతము తెచ్చి, [illegible] వసంతముజల్లి, [illegible] వచ్చి [illegible] న్నావా? అని వసంతము సీతమ్మనిచ్చారు. [illegible] కొలువు చాలించి [illegible] వచ్చి, సీతమ్మని [illegible], '[illegible]' [illegible] కొప్పులలో [illegible] చేయించిన వసంతం [illegible] పెట్టించింది. ఎంత [illegible] స్త్రీల [illegible] సీత! [illegible] రాముడు [illegible]. అయి [illegible] వచ్చిందా? [illegible] కథ [illegible] కలు [illegible]. [illegible] కనబడుతున్నారు. [illegible]

[illegible] గాం [illegible]. [illegible] [illegible] 'సీతా [illegible] నాముదవుంటు [illegible]. 'లక్ష్మీదేవి సొగటాలాటలో' [illegible] కృష్ణుల [illegible] కృష్ణ [illegible] గాజుంటుంది. [illegible] 'ని [illegible] [illegible] పగడా అచ్చికి అచ్చెన [illegible] యమున పందెములువేసి ఆడుతూండగా, కృష్ణునికి ద్రౌపది మొర్ర వినబడింది. ఆయన 'అక్షయ' మని పాచికలు వేశాడు. అక్కడ చీరలూ [illegible] అక్షయమైపోయాయి. [illegible] కొలువుకూటమున కలవారెల్ల పట్టుచీరెలు బంగరు [illegible] కట్టుకొని [illegible] నీరజాక్షులు. అది గురించి శ్రీకృష్ణుడు పక్కున నవ్వి నాడు. ఒక్కడే రుక్మిణికి నవ్వు అర్థము కాలేదు. తన పూర్వ [illegible] మనవేదేమోనని చిన్నబుచ్చు కుని అడిగింది. ఆయన ఆమెసందేహము తీర్చేశాడు... కృష్ణుడు సత్యభామవలలో తగులుక్కున్నాడని రుక్మిణి పలవించడమే 'రుక్మిణీదేవి ముచ్చట్లు!' అక్కడి సత్య

భామ కృష్ణుడిముందు అతని అవజ్ఞ ఆడిపొయ్యే [illegible] 'సత్యభామ సరసము!' సీతమ్మ రెండునెలల [illegible] అయివున్న [illegible] శ్రీరాముడు ఆమె శ్రద్ధను చూచి 'ఏమి జనకసుత నీవున్నవి [illegible], కారణమేమి [illegible] కష్టపడ్డావు అనాడు ఈరీతి వదలుంచితేనా' అని [illegible] 'నీవి [illegible] లక్కగన్న [illegible] వలెను (!)' అంటారు. [illegible] శ్రీరాముడికి!. సీతమ్మ [illegible] కోరింది రాముణ్ణి ఒకనాడు. ఏకథ చెప్పలేదూ? తనకథ నేచెప్పాడు. ఇది "సీత [illegible]"! అశోకవనములోని సీతకోయిలతో, '[illegible] హారంయిస్తా కోయిలాగో, [illegible] తో [illegible] కోయిలాగో' అని 'కోయిల రాయబారం' పంపుతుంది... ఈ వినోద కథాగేయాల [illegible] 'సీతాదేవి [illegible]' [illegible] మేఘ [illegible] స్త్రీలసాహిత్యములో సీతాదేవి [illegible]. సీతమ్మను గురించి [illegible] హనుమంతునికోరి [illegible], తను సుఖజీవనములో [illegible] యజ్ఞాలు శ్రీరాముడు [illegible]. నాటిని పత్రికకనె [illegible]. [illegible] 'సీతాదేవి [illegible].'

'ఉషాస్వప్నములో ఘటనే ఏమిటేమూ! అని [illegible] కలగన్న ఉషకేరు వర్ణిస్తారు కలికత్తెలు. [illegible] పట్టిక [illegible] గా ఉంది! '[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], కన్నె [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], పనసలు, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], టెల్ల, [illegible], [illegible],' వంటి [illegible]! కలికత్తెఒకతె 'తాయెత్తు [illegible] [illegible] [illegible]' అన్నది. [illegible] 'ఘాటిమంటలే [illegible] [illegible]' అన్నది. 'అనగానె కలికత్తె [illegible] అతివ యింద్రునిచా వచ్చె నే' అనగానె కొందమ్మ యమారినాయమనన్న [illegible] [illegible] 'మళ్ళీ కలికత్తె అబ్జాక్షువుకు, పార్వతీ విభుడు...' ఇలాగ [illegible] అందరినీ [illegible] [illegible] చివరకు అనిరుద్ధుణ్ణి చెప్పి [illegible] వంచితే చేతితో [illegible] [illegible], [illegible] సిగ్గుతో తలయెత్తలేదట! ఈపాటలలో చెప్పవపాదములో నీమళ్ళీ మళ్ళీ చెప్పడము మామూలు. ఉషాస్వప్నము, శ్రీకృష్ణుని జననము, లక్ష్మీదేవి సొగటాలాట,

సీతామ్మవారి అలక, గంగాగౌరీ సంవాదము, ధర్మరాజు జూదము, సత్యభామ సరసము, వీటన్నిటిలోనూ ఎక్కడో ఒకచోట చెప్పినమాటే కొంచెం మార్చి చెప్పడము కనబడుతుంది. అవతారాల ప్రశంసకి వీలుంటే చాలు అన్ని అవతారాలూ ఏకరువు పెట్టేస్తారు. నగలు, ధాన్యాలూ, చీరలూ, పువ్వులూ, లాంఛనాలూ, ఆటలూ వీటి పేర్లన్నిటినీ సందుదొరికితే చాలు ఏకరువు పెట్టేస్తారు. చెప్పినపాదాలే మళ్ళీ — ఒక్కమాట మార్చి చెప్పడము పురాతనపు కథకథకీ. చిన్నపిల్లలకి చెప్పే పేదరాశి పెద్దమ్మ, ఏడు చేపలూ, నూతిలో పడ్డ నూడీ, చలిచీమా పులిచీమా, కోతిముల్లు—, కథల్లో వచ్చినమాటలే వస్తూ వినే లేతమనస్సులకి కథ తెలుస్తోందన్న నమ్మకం పుట్టిస్తాయి. చిన్నపిల్లల్నించి పెద్దవారిదాకా అందరూ వినే ఈ పాటల్లోను ఆమ్రేడితాలుకూడా అందుకేనేమో. ఇక వస్తువిభూతి నెన్నింపడము ప్రబంధాల వన, సరోవర, వర్ణనలలోనూ, పెళ్ళిళ్ళలో ముహూర్తానికి ముందుచేసే రత్నాలా—, ఓవాలా—, పట్టికల్లోనూ, ప్రబంధాల ఆశ్వాసాంత పద్యాలలోనూ మనకి గోచరిస్తూనే ఉంటుంది. ఇదే ఒకరకమైన విద్యావిధానం. స్త్రీలకి పాటల్లో ఇవ్వడం సులువు. అందు కవతరించాయేమో ఇవి.

ఈ పాటల్లో ఒక అవతారానికీ, ఇంకొక అవతారానికీ కథలోనేగాని వ్యక్తుల్లో తేడా లేదు. కృష్ణుణ్ని, రాముణ్ని, వామనుణ్ని ఒక్క వ్యక్తిగానే జమ చేస్తారు ఈ పాటల కవులు. అలాగే రుక్మిణీ, [illegible], సీతా, ఒక్కవ్యక్తే — లక్ష్మి. ఇంత మాత్రం చెప్తే దీని సొగసు తెలియదు. రుక్మిణీదేవి సీమంతములో కృష్ణుడు రుక్మిణితో 'నాతిరో నీకేమైనా మనసులు కలిగున్నాను! నాగలోకమంతా సాధించి తెచ్చేనే!" అంటాడు. అందుకు లక్ష్మీదేవి "ముందు రామావతారములో మునుపడిగిన కోరికలూ, తమ్మునియావులకిచ్చి చంపబంపితిరి మీర"నెనూ. దీనికి ప్రభువు సమాధానము చెప్పలేదు. వామనుడు రెండడుగులతో భూమ్యాకాశాలాక్రమించి మూడో అడుగుకి చోటు చూపమంటాడు. దానికి బలిచక్రవర్తి జవాబు 'కాళింగుశిరసుపై నుండుపాదములు। అహల్యశాపంబు బాపు పాదములు। నా తలనుంచుమి నలినాయతాక్ష।' అని. తన్ను కరుణించిన బాలకృష్ణుని అర్చించుటకు కాళింగుడు గంగాజలము తెప్పించి, 'అవనియొక్కడుగుగా కొలుచుపాదములు, అహల్యశాపము బాపినట్టి పాదములు, బలిశిరస్సున మోపినట్టిపాదములు' భామిని పళ్ళెరములో భక్తితోనుంచి, కడిగినాపెట.

ఇవీ, ఇంకా ఇలాంటి ఉదాహరణలూ చూస్తే ప్రబంధకవులలో వలెనే [illegible]కవుల వంగడములో కూడా తమ పూర్వులు రచించిన [illegible]కావ్యాల్ని చదివి అందమైనచోట్ల వాటి ననుకరించడము కలదని తెలుస్తుంది. 'కాళింగమర్దనము'లో కాళింగుని భార్యలు కృష్ణుడితో అంటారు: "అబలప్రాయమునాటిదని పెండ్లిగాదూ, నీవు జేయుమి పెండ్లి నిక్కముగ మాకు" అని. రుక్మిణీదేవి సీమంతములో కృష్ణుడీ కథని రుక్మిణితో చెప్తూ, "నీవు జేసినదీ పెండ్లి నిక్కమూర్త ధ్రువమూ। చిన్ననాటిది పెండ్లి మరి పెండ్లిగాదు" పలికినా రంటారు. 'యశోద కొంగపాట'లోనూ 'సుమ్మగుడిపాట'లోనూ కూడా నోరు తెరచి సకలబ్రహ్మాండములనూ చూపిన కృష్ణుడికి యశోద "కన్నబలిమిని చరతువని పలికితిని గాని" అంటుంది. "కన్నబలిమి" అన్నది చక్కని మాట. ముందు యశోద కొంగపాటలోనున్న ఈ [illegible]తీయాన్ని 'సుమ్మగుడిపాట' రచించిన హరిదాసు గ్రహించి ఈ సన్నివేశాన్ని అందంగా రచించాడేమోనని నా యూహ. ('తిరుమంత్రము' వ్రాసినవాడీ హరిదాసేనా?)

ఈ పాటలఛందస్సు చాలా సరళమైనది. సామాన్యముగా 'తకకిటతక' అనే ఆరక్షరాల ఆవృత్తాలు నాలుగేసి ఉంటాయి పాదానికి. ఐనా దానికి అపవాదమే అయిన శాంతాకల్యాణంలాంటి పాటల్లో, చివ్వరి ఆవృత్తము 'తకకిటతా' అని, సీతాకల్యాణమూ, శ్రీరాములవారి అలకా, సుభద్రసారెవంటి పాటల్లోనూగా 'తకతా' అనీ ముగుస్తుంది. ఈ ముగింపువల్ల పాదము తర్వాతిపాదములోకి ప్రవహించి పాటకి నడక సలవరుస్తుంది. వరదరాజు పెండ్లిపాటలో 'తకిట తకిట' అని ఏడావృత్తాలున్నా 'తా' అనే ఎనిమిదో ఆవృత్తమున్నా చేరి రెండేసిచరణాలుగా నడుస్తుంది పాట. శశిరేఖ పెండ్లి 'తకతకిట' అనే అయిదక్షరాల ఆవృత్తాలుగానూ చదువుకోవచ్చు, 'తకకిటతక' అనే ఆరక్షరాల ఆవృత్తాలుగానూ పాడుకోవచ్చు. మొదటిపద్ధతి ద్విపదకి దగ్గర. కాని పాటగా దిగేసరికి ఆరక్షరాల ఆవృత్తాలే నడుస్తాయి.

'సౌందరనంద' పరిశీలనము

శ్రీ [illegible]. గణపతిశాస్త్రి

ఆ[illegible] కావ్యము, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సాంప్రదాయిక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కవులున్నారు.

[illegible] ప్రారంభించిన [illegible] శ్రేయమార్గం అవలంబించి [illegible] కావ్య [illegible] కవులు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బయలు[illegible] కవిత్వ [illegible] కూడా [illegible] మన కవితా[illegible] మరికొన్ని [illegible] [illegible]లయించాయి. [illegible] [illegible] ఆంధ్ర[illegible] [illegible] [illegible] ఆంధ్ర కవిత్వం[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వస్తున్నది. [illegible] విమర్శ[illegible] దానికి [illegible] సాంప్రదాయిక పద్ధతులను, అభునాతన పద్ధతులను కావ్యాలు వ్రాసే కవుల కవితా స్వభావాలు, వారివిభిన్న లక్ష్యాలు [illegible] త్రిగా అవగాహన చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు కేవలం స్థూలమైన సాంప్రదాయికపద్ధతిలో [illegible] కవితా విమర్శగాని, లేక [illegible] అభ్యుదయపద్ధతిలో సాంప్రదాయిక కవితా విమర్శగాని సాగిస్తే చాలా [illegible] [illegible]. అందుచేత [illegible] కవుల కావ్యాలు పరిశీలించి ఆ కవు లేర్పరుచుకున్న లక్ష్యాల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కావ్యాల [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] విమర్శకులు [illegible] [illegible] కొన్ని [illegible] [illegible] కావ్య [illegible] — [illegible] — కేవలం విమర్శకుల [illegible] [illegible]!

ఆంధ్ర సౌందరనంద లక్ష్యం

[illegible] 'సౌందరనంద' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కావ్యం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కావ్య [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

సుందరీ నందుల మానసిక పరిణతి

[illegible] సౌందరనందంలో సుందరీ నందుల [illegible] [illegible] ప్రారంభిస్తుంది. [illegible] సౌందర్యంలోను, పరస్పరానురాగంలోను సాటిలేనివారని సౌందరనందం వర్ణిస్తున్నది.

"తానా సుందర నందు డన్యోలదిగూ
తన్వంగలావణ్య శ్రీ
లావంణ్యైక నిధాన మొండొరుల
ప్రేమాలాప కేళీ వినో
దానూనానుభవమ్ములా
మదన విద్యా వైశికమ్ముల్ సముల్
కానం రారు కదోయి! కామి జన
లోకమ్మందు నాదోయికిన్."

ఈ సర్గలో ఈ విధమైన సుకుమార వ్యంగ్య ధోరణిలో సుందరీనందుల శృంగార వర్ణనము, పరిహాసాది ప్రసంగ వర్ణనము సాగిపోతుంది. 'కామి గాక మోక్షకామి గాడు' అనే సూక్తిని పురస్కరించుకుని సౌందరనంద కవులీవిధంగా లలితంగా శృంగార వర్ణనం సాగించారు. కాని అంతలోనే బుద్ధుడు భిక్షార్థియై వచ్చి తరలిపోయిన వార్త నందునికి తెలుస్తుంది. వెంటనే అతను సుందరి అనుజ్ఞ స్వీకరించి ఆందోళిత హృదయంతో అక్కడినించి కదలి వెళ్ళిపోతాడు. దీనితో రెండవ సర్గ ముగిసిపోతుంది.

ఇక మూడవ సర్గలో నందుడు బుద్ధదేవుని 'మరదలాగను భిక్ష స్వీకరించవలసింది' అని వేడుకొంటాడు. కాని బుద్ధుడతనితో నాటికి భిక్షాశన మక్కరలేదన్న విషయం హస్తసంజ్ఞా మాత్రం చేతనే తెలియజేసి భిక్షాపాత్ర అతని హస్తంలో ఉంచి మౌనియై వాస్తవిహారానికి సాగిపోతూ ఉంటాడు. నందునికి మళ్ళీ ఆందోళన ప్రారంభమవుతుంది. చివరకు బుద్ధుడు నందుణ్ణి అనునయించి విపులంగా ధర్మబోధ చేస్తాడు. సుమారొక పది వృత్తాలలో ఈ బుద్ధుని ధర్మబోధ ముగిసిపోతుంది. ఆ పిమ్మట బుద్ధుని ఆజ్ఞప్రకారం గౌతమ శిష్యుడొకడు నందునిచేత ధర్మదీక్షా స్వీకారం చేయించబోతే మళ్ళీ నందుడతనికి అడ్డు తగులుతాడు. ఆపైన గౌతమశిష్యు డతనికి 'ఈ విషయంలో నీవు చాలా అదృష్టవంతుడవే సుమా' అని బోధించి ధర్మదీక్షా స్వీకారం చేయిస్తాడు. తరవాత తిరిగీ డోలాందోళితమైన నందుని మనఃస్థితి వర్ణనతో ఈ సర్గ ముగిసిపోతుంది.

క్రమికమైన నందుని మనఃపరిణతిలో అడుగడుగునా ఉద్భవించే వేదన, ఆందోళన స్పష్టత స్ఫురింపజేయ్యడానికే కవులు చూపించిన శిల్పనైపుణి ప్రదర్శించడానికే నేనీ విషయాలింతగా వివరించి వ్రాస్తున్నాను.

సుందరికూడా నందునివలెనే అనేక విధాలయిన మనోవైకల్యాలకు లోనవుతుంది. ఈమెకూడా చివరికి ధర్మదీక్ష స్వీకరింపబోతున్నది. కనకనే కవులింతగా ఈమె మనఃపరిణతి ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నించారు. ఇందువల్లనే నాలుగో సర్గఅంతా ఆమె మనః పరితాపంతోనే ముగిసిపోతుంది. ఇటుపైన ధర్మదీక్ష స్వీకరించిన తరవాతకూడా పూర్వవాసనా బలంవల్ల నందుని హృదయపరితాపం సమసిపోలేదు. ఆ పూర్వవాసనా బలంవల్ల ఏర్పడిన పరితప్త మనస్థితి అంతా 'అనుతాపం' అనే అయిదో సర్గలో కనిపిస్తుంది.

అటుపిమ్మట మళ్ళీ బుద్ధుడాతన్ని అనునయిస్తూ ధర్మోపదేశం చేస్తాడు. ఆరో సర్గలో నడిచే ఇతివృత్తమంతా చాలావరకు గౌతముని ధర్మోపదేశమే. అప్పటికిన్నీ నందునికి తన అనురాగమే గొప్పదనేభావం పూర్తిగా సమసిపోలేదు. పిమ్మట బుద్ధు డతనికి కేవలం మమతా విరహితమైన అనురాగమే సుహితమైనదనీ, ఒకే వ్యక్తి మీద కేంద్రీకృతమైన అనురాగం మమతావిరహితమై విశ్వవ్యాప్తమైనప్పుడది నిరవధికమై విరాజిల్లగలదనీ ఆదేశిస్తాడు. ధర్మసంవాదంలోని గౌతమోపదేశభాగంలోని ఈ వృత్తాలు రెండు ఈ భావం సూక్ష్మంగా ధ్వనిస్తున్నాయి.

"విరియం బూచెడు ప్రేమ పుష్పములనీ
విశ్వమ్ము నిక్కమ్ము క్రొ
వ్విరినీ వొక్కటి పుణ్యి లాలిచితి
వుద్వృత్తను రాగమ్ము మై
నురుము, వియ్యది వాడిరాలునవు
నెమ్మో! కంటకమ్మందు ని
ష్ఠురతన్ నాటును, దాని బుచ్చగల
సజ్జున్ మున్నె యోజింపుమా!"

"నిన్ను గృహమ్ము వీడుమని
నే వచియించుట కర్థమిట్టిదో
యన్న! మమత్వ శూన్యమును
వ్యాజవిహీనమునైన ప్రేమనే
నెన్నడు కాదనన్; సుకృతివీవు
రసార్ద్రిమ నీయెడంద యీ
తెన్నునబోయి సర్వజగతిన్
భజియింపుము నీకు మేలగున్."

ఈవిధంగా ధర్మోపదేశం చేసేసరికి నందుని మనస్సు నిర్మలమైనది. ఆపైన కేవలం మమతా విరహితమైన మనస్సులో ఉద్భవించిన కారుణి

భావంతో సుందరికికూడా ధర్మదీక్షాప్రవేశం కలిగించవలసిందని గౌతముణ్ణి ప్రార్థిస్తాడు.

"తేరి ప్రసన్నమై మనము
    తెల్వి వహించెను శోక మోహముల్
దూరములై భవాంబువున
    దూలిన జీవుల నుద్ధరింపగాఁ
గోరిక పుట్టె దొంటి వలకూర్మికి
    దివ్వెల నిల్చి వేడెదన్
బూరుషు లెల్ల నర్హు లయి
    బోటులు మాత్ర మనర్హ లౌదురే!"

అనంతరం కొంచెం సేపాలోచించిన తరవాత బుద్ధుడు సుందరి దీక్షాస్వీకృతికికూడా అంగీకరిస్తాడు. ఇక ఎనిమిదో సర్గలో కవులు కొంతవరకు విరక్త అయిన సుందరి మనస్థితి వర్ణించారు. అటుపిమ్మట బుద్ధ శిష్యుడు సుందరిచేత కూడా ధర్మదీక్ష స్వీకరింపచేస్తాడు.

ఇక తొమ్మిదో సర్గలో కవులీ సుందరీ నందుల పరస్పర ప్రేమ పునీతమై పరిణతమైన విధం చాలా మనోహరంగాను, సుసూక్ష్మంగాను ధ్వనించారు. 'సహధర్మచర్యం' అనే ఈసర్గలో బుద్ధుడు సుందరికీ, నందునికీ ప్రత్యేకంగా నందుడు, సుందరి అనే అనాథ శిశువుల నిద్దరిని అప్పగించి వెళుతున్నాడు. వీరిద్దరు ఆసన్న మరణమైన శిల్పావశిష్ట అయిన ఒక అనాథ వృద్ధురాలి శిశువులు. సుందరికి నందగతమైన అనురాగం అంతా చివరికి ధర్మశిశువయిన నంద బాలకుని రూపంలో సాక్షాత్కరించింది. అలాగే నందునికికూడా అనాథ శిశురూపం ధరించిన శిశు సుందరీ రూపంలో భార్యానురాగం సాక్షాత్కరించింది. సుందరీ నందుల పరస్పరానురాగం ఈవిధంగా పరిణతమై పునీతమై అనాథ శిశుసంరక్షణ రూపంలో విశ్వతోముఖమయినది. దంపతుల పరస్పరానురాగం పుత్రపుత్రికా రూపంలోనే పరిణతమై పవిత్రం కాగలదని మన ప్రాచీనసంప్రదాయమే కాక ఏ ధర్మసంప్రదాయమైనా అంగీకరిస్తుంది. అయితే ఇక్కడ పరస్పరానురక్తులయిన సుందరీనందుల పూర్వానురాగం బౌద్ధధర్మ ప్రవేశానంతరం ధర్మ పుత్రికా పుత్ర పరిపాలన రూపంలో పరిణతి పొందింది. ఇది కావ్య లక్ష్యమే కాక సూక్ష్మంగా బుద్ధుని కరుణాళుతకూడా ధ్వనింపచేస్తున్నది.

బౌద్ధ జీవకారుణ్యం

బౌద్ధం ప్రపంచ మతాలన్నిటికన్నా ఎక్కువగా జీవకారుణ్యం బోధించింది. మిగిలిన స్వల్పమైన లక్షణాలన్నీ విడిచి వేస్తే ప్రత్యేకంగా ఈగుణం ఒకటే బౌద్ధానికి మకుటాయమానంగా కనిపిస్తున్నది. కనకనే సౌందరనందకర్తలీవిషయం ప్రధానంగా స్వీకరించి చివరిసర్గలో అంతగా అది ప్రత్యేకంగా అభివర్ణించారు. ధర్మశిశువులైన సుందరీ నందుల సంరక్షించే విషయం మూలంలో లేదు. సంస్కృత కావ్యంలో సుందరి ధర్మదీక్ష స్వీకరించే విషయమే సూచనా ప్రాయంగా కనిపిస్తున్నది. అయితే తెలుగు సౌందర నందకర్తలకు అనురాగపరిణతి ప్రదర్శనమే పరమలక్ష్యం కాబట్టి వారి ధర్మశిశువుల విషయం కొత్తగా కల్పించుకుని తమ కథ కొక మనోహర కిరీటం ములుచుకున్నారు. ఈ విధంగా చివరిసర్గలో వీరు చూపించిన కథాశిల్పనైపుణి కీ కవిశక్తికీ చక్కని తార్కాణము.

ఈ కవులకు బౌద్ధధర్మప్రచారం ప్రధానలక్ష్యం కాదన్నది చాలా జాగ్రత్తగా గమనించవలసిన విషయం. కనకనే మూలగ్రంథంలో విశ్వజనీనములయిన విషయాలు మాత్రమే స్వీకరించి సూక్ష్మంగా బౌద్ధవాతావరణం కల్పించుకున్నారు. గౌతమ బుద్ధుడుగాని, అతని శిష్యులుగాని చేసే ధర్మోపదేశ సందర్భాలలో కావ్యానుసారం మాత్రమే ప్రతిఫలించడానికీ, ఈ కావ్యంలో అనవసరమయిన ప్రత్యేక బౌద్ధ సిద్ధాంతాలఘోష వినబడకపోవడానికీకూడా ఇదే కారణం.

రస నిర్వహణం

ఇక రసనిర్వహణ విషయం. నిజానికి శృంగార శాంతాల కంగాంగి భావం కల్పించి ఆ రెండు రసాలకు పరస్పరవిరోధం లేకుండా కావ్యం రచించడం కవిసామాన్యుల కసాధ్యమే. ఈ కావ్యంలో శాంతం అంగిరసం కనక నే కవులు ప్రథమసర్గ అంతా బుద్ధుని పునరాగమనంతోను, పౌరు లతనియోజిల చూపించే భక్తిప్రపత్తుల వర్ణనతోను, ధర్మబోధతోను ముగించారు. శాంతరసం అంగిరసం అనే దృష్టితోనే బుద్ధుని పునరాగమనంతో వీరీ కావ్యం ప్రారంభించారు. ఇక చివరిసర్గ అంతా సుందరీనందుల ధర్మాచరణానికి సంబంధించినదే. ఈ కావ్యం బుద్ధదేవుని నమస్కృతితో ముగిసిపోతుంది. కావ్యంలోని ప్రారంభము, అంతిము పరి

పూర్వమైన ప్రభావంలో [illegible] నిండి ఉన్నాయి. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (561. [illegible]) [illegible]

ప్రతి విమర్శనం

[illegible]

[illegible] చేసిన [illegible] సమాధాన దృష్టితో వ్రాసినవే. [illegible] అలంకార శాస్త్రాన్ని [illegible] సిద్ధాంతాలను పరిశీలించి కొన్ని కొన్ని [illegible] ఉండటంవల్ల ఆయా [illegible] విశేషించి వ్రాస్తాను.

అలంకారశాస్త్ర ప్రాదుర్భావం

[illegible]

[illegible] ఆప సిద్ధాంత [illegible]

[illegible]

[illegible] ప్రసాదించిన [illegible] కూడా [illegible] సిద్ధాంతాన్ని [illegible] యుక్తపలసిందే [illegible]

[illegible] గారు [illegible] అలంకారశాస్త్రం [illegible] బయలు [illegible] విషయం! [illegible] మన వేదాల్లోనే [illegible] ఉన్నా'యని చెప్పేవారి [illegible] బోవటం చాలా శోచనీయం!

అలంకారశాస్త్ర సిద్ధాంతం

శ్రీ సీతారామారావుగారి [illegible] ముందు అలంకారశాస్త్ర మాహాత్మ్యాన్ని గురించి విపులంగా ఉపన్యసించి, [illegible] కావ్య విమర్శించి కంటె వేరేదీ [illegible] లేదనీ, ఇక ప్రపంచంలో [illegible] కున్న విమర్శనమార్గాలన్నీ ఈ అలంకారశాస్త్ర సిద్ధాంతాల [illegible] మార్గాలన్నీ పట్టి [illegible] విచిత్రమయిన [illegible] శాస్త్ర [illegible] ప్రమాణ [illegible] ! [illegible] అలంకార [illegible] ? [illegible] శాస్త్రం [illegible] గౌరవం లేదనే ఒక [illegible] పడేశారు!

అలంకారికులు [illegible] తీయాలన్నారు [illegible] సిద్ధాంతాలుగా, [illegible] కావ్యాలే [illegible] అలంకార శాస్త్రం [illegible] ఎగిరిపోతుంది. అయితే నేనంటేవారికు [illegible]. అలంకార శాస్త్రంలోని [illegible] నేటికి [illegible]. అయితే [illegible] శాస్త్రంలో [illegible] సిద్ధాంతాలు నేటికాలానికి [illegible] కావ్యసృష్టి [illegible] అంటున్నారు. [illegible] కావ్యాలకు [illegible] కలుగుతాయనీ, [illegible] సమన్వయించాలని [illegible] న్నారు.

ఈ [illegible] జాగ్రత్తగా గమనించాలి. అలంకార శాస్త్రం [illegible] ముఖ్య రసాలున్నాయని, వాటిని [illegible] లేకుండా [illegible] చెప్పింది. అంతేగాని [illegible] వచ్చిపడిందని అలంకారశాస్త్రం [illegible]! ఆ మాట చెప్పింది సీతారామారావుగారే! అయితే అయినదానికీ కాని దానికీ [illegible] లో [illegible]

లిచ్చి [illegible] చెయ్యడంవల్ల సీతారామారావుగారికంతా అలంకార శాస్త్రమే చెబుతున్నదనే భ్రాంతి —[illegible] పాఠకులకైనా—కలిగించిన వారవుతున్నారు!

అలంకార శాస్త్రం ప్రకారం కావ్యవిమర్శ [illegible] లేదు. కాని ఆ శాస్త్రసిద్ధాంతాలు [illegible] మార్గం [illegible] సీతారామారావుగారు [illegible] శాస్త్రంలో [illegible] లేదు. [illegible] ప్రస్తావన [illegible] శాస్త్రం [illegible] పఠించినవారికి కూడా [illegible] తెలిసిన విషయం!

సంఖ్యాంగ సమన్వయం

[illegible] సంఖ్యాంగాలకు [illegible] లేదని, ఈ [illegible] ప్రమాణం [illegible] ప్రయత్నించారు. [illegible]! [illegible] అలంకార [illegible] వ్యాఖ్యానాలలో గాని, [illegible] ఉదాహరించి [illegible]! [illegible] సంబంధించిన [illegible] సంబంధించిన [illegible] మేము [illegible] న్నారు! కాని [illegible] "[illegible]" అన్న [illegible]! [illegible] ఈ ప్రబంధపదం [illegible] అందుచేత [illegible] ఉదాహరించి [illegible] వ్యాఖ్యాత [illegible] సమన్వయించారు [illegible] "[illegible] ప్రపంచా [illegible] —" అనే చోట ఈ ప్రబంధపదం వాడాడు. '[illegible] కాళిదా

కవి రూపకాలభిమానించడం ఎందుకని ఈ వాక్యానికర్థం. ఆ కాలంలో ఈ ప్రబంధపదం రూపకార్థంలో వాడే అలవాటుండడం వల్లనే ఆనందవర్ధనుడు ఆ అర్థంలో అది వాడాడు. అది తెలియక ఆ సందర్భంలో ప్రబంధం అంటే కావ్యంకూడా అవుతుందని అపార్థం చేసుకుని సీతారామారావుగారి సంధి సంధ్యంగాల తతంగం అంతా సౌందరనందానికి పట్టించడం ప్రారంభించారు. దీని అసలు రహస్యం ఇదీ అని పై ఉదాహరణవల్ల తేలిపోయింది! ఈమాత్రం ప్రాథమికవిషయాలైనా తిన్నగా బోధపరుచుకోలేని వారంతా ఆ అలంకార శాస్త్రగ్రంథకర్తలు కావడంవల్లనే ఆ శాస్త్రానికీ, ఆధునిక కావ్యాలకు ఇంతటి తీరని అపచారం జరుగుతున్నది! సంస్కృత సాహిత్యాభ్యాసము, అలంకారశాస్త్రాభ్యాసము ఈ రోజుల్లో ఎంతగా లుప్తప్రాయమైపోయినా ఇంకా కొంతమంది అలంకారశాస్త్రవేత్తలీ దేశంలో అక్కడక్కడ ఉండి ఉంటారని ఊహించి ఉంటే వీరింతటి సాహసానికి దిగిఉండరని తోస్తుంది!

బలాత్కార సన్యాసం

బలాత్కార సన్యాస విషయం విమర్శిస్తూ [illegible] అశ్వఘోషుడే ఇది ప్రవేశపెట్టాడనీ, [illegible]యిన బుద్ధుని సంకల్పబలాని కిది వదిలిపెడితే దీనిలో విద్యా మేమీ లేదనీ నేను వ్రాశాను. దీనికి సమాధానంగా వారు ఇలాంటి వ్యంగ్యానికి కావ్యంలో సూచన ఏదీ లేదని వ్రాశారు. దీన్నిబట్టిచూస్తే [illegible] వీరు సౌందరనందమైనా తిన్నగా చదవలేదని స్పష్టపడిపోయింది!

సౌందరనంద కావ్యకర్తలు కొన్నికొన్ని సర్గలకు మొదట కొన్ని పద్యాలు వ్రాసి ఆ సర్గరహస్యం అంతా సూక్ష్మంగా ఆ పద్యాలలో ధ్వనించారు. ఇది నందుని సన్యాసం వర్ణించిన 'ప్రవ్రాజన' మనే తృతీయసర్గ మొట్టమొదటి పద్యం. ఆ పద్యం ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను.

"హితము నహితమ్ము నుచితాను చితములు నెడి
హద్దుల నతిక్రమించి ఘనాను మేయ
ములను సా[illegible]భములకు స్వస్తి
యగుత విశ్వమ్మునకు శ్రేయమగును గాత!"

ఈ పద్యంలో పూజ్యుల శుభారంభాలు సామాన్యుల హితాహితోచితానుచితాది అవధులను అతిక్రమించి ప్రవర్తిస్తూంటాయని ఈ కవులు స్పష్టంగా సూచించారు. ఈ మాత్రంగానైనా కావ్యం చదవకుండా నవ్యాంధ్ర విమర్శన సాహిత్యోద్ధరణకు పూనుకోవడం న్యాయమేనా? అని వారిని సవినయంగా ప్రశ్నిస్తున్నాను.

ప్రాథమిక శబ్దం

నేను వ్రాసిన వ్యాసంలో విశేషక ప్రాథమిక శబ్దాల విషయం విమర్శించి ఈమాత్రం ప్రాథమిక శబ్దజ్ఞానం లేనివారు కావ్య విమర్శ చెయ్యడం న్యాయమేనా? అని ప్రశ్నించాను. దాని మీద వీరు విశేషక శబ్దవిషయం చల్లచల్లగా జారవిడిచివేశారు. ఇదేకాదు. నా వ్యాసంలో విమర్శించిన పగటి శృంగారము, రసాభాసము మొదలైన విషయా లన్నింటికి సమాధానా లివ్వకుండా దాటవేసుకుపోయారు. ప్రాథమిక శబ్దంకూడా అలాగే జారవిడిచివేస్తారనుకున్నాను గాని అది జరగలేదు. దానికి లోకంలో (*Elementary*) అనే అర్థం ఉన్నదనీ అందుచేత ఇది తప్పనీ మళ్ళీ మొదలు పెట్టారు. సౌందరనందం గ్రాంథిక భాషాగ్రథితమైన కావ్యం. అందుచేత, అందులో ఉన్న శబ్దాల సాధుత్వాసాధుత్వాలు నిఘంటువులనుబట్టి నిర్ణయించాలిగాని లోకవ్యవహారాన్నిబట్టి నిర్ణయిస్తే ఎలాగ? సౌందరనందం వ్యావహారిక భాషాకావ్యమా? కానప్పుడు వీరీ పదం వ్యావహారికార్థం పట్టుకుని ఇంకా ఎందుకు వేళ్ళాడుతున్నారో ఆ పరమాత్ముడికే బోధపడాలి!

సౌందరనంద కావ్యములోని లక్ష్యము, అలంకారశాస్త్రము, దాని లక్షణాలు, ఔచిత్యవిషయాలు, శబ్ద సాధుత్వాలు మొదలైన వాటిని గురించి ఇంతగా వ్రాసినా శ్రీ సీతారామారావుగారీ కావ్యం ఎందుకూ పనికిరానిదని అదేపనిగా వాదించడం మొదలు పెడితే వారి నెవరు ఏమీ చెయ్యలేరు!

శ్రీ సీతారామారావుగారు తమ వ్యాసం చివరి భాగంలో నా వ్యాసాలకు సమాధానా లివ్వదలుచుకోలేదని భీష్మించారు. ఒక ఉత్తమకావ్యంమీద దుర్విమర్శచేసి, న్యాయ్యమైన ప్రతివిమర్శ వచ్చినపుడు సమాధానం ఇవ్వమని భీష్మించడం ధర్మమేనా? ఇలాంటి వాదోపవాదాలకు నేనున్నూ దూరదూరంగా తొలగిపోతూంటాను. అయితే ఈరోజుల్లో ఆధునిక కావ్యవిమర్శ అంతరువు బొత్తిగా దిగజారిపోతూండడంవల్లను, శ్రీ సీతారామారావుగారు సౌందరనందంవంటి ఉత్తమకావ్యంమీద కేవలం బాధ్యతా

రహితమైన విమర్శ చెయ్యాటంవల్లను నేనీవిమర్శ ప్రారభించాను. వీరీ కావ్యలక్ష్యం కొంచెమైనా అవగాహన చేసుకోకుండా అపార్థంచేసుకుని పాఠకులనుకూడా భ్రమింపచెయ్యడానికి ప్రయత్నించారు.

సౌందరనంద కావ్యంమీదనేగాక ఈదేశంలో మిగిలిన సుప్రసిద్ధ కవులకావ్యాలన్నిటిమీద వీరిల్లాంటి విమర్శనలే వ్రాశారు. వీరు చేసిన విమర్శనలనుబట్టి చూస్తే వీరు ఉత్తమకవులని ప్రశంసించినవారు కూడా ఉత్తమకవులు కారేమోనని కొంతమంది పాఠకులకు సందేహం కలిగిస్తుందేమో తెలియదు!

వీరి బాధ్యతారహితవిమర్శకు ఒక ఉదాహరణ ఇస్తున్నాను. సనకటి భారతిలో వీరు జాషువాగారి కవితనుగురించి విమర్శిస్తూ వారికి వ్యుత్పత్తిలేదని వ్రాశారు. వ్యుత్పత్తిలేదన్నప్పుడు వారికవితలో శబ్ద పాండిత్యలోపంగాని, శాస్త్ర పాండిత్యలోపంగాని, సూచించే ప్రయోగాలేమైనా ఎత్తి చూపించారా? లేదు! వారికే ఉత్తిపుణ్యానికని ప్రసిద్ధుడైన ఒక కవిమీద ఇలాంటి అభాండం వెయ్యడం ధర్మమేనా! వీరంతటితో ఆగకుండా వారికి అభ్యుదయకవివర్గానికి ఆచార్యపీఠంకూడా అందించారు. దీనినిబట్టిచూస్తే వీరికి అభ్యుదయ కవితాస్వరూపంగాని, జాషువాగారి కవితాస్వరూపంగాని తెలిసినట్లు కనబడదు. ఆ పేరాన్ని వారు, అభ్యుదయకవులు ఎంతవరకు అంగీకరిస్తారో తెలియదుగాని అసలంతా శ్రీ సీతారామారావుగారి కవితా తారతమ్యజ్ఞానలోపానికొక చక్కని తార్కాణంగా కనిపిస్తున్నది! అయితే ఇది అంతగా ప్రస్తుతానికి సంబంధించినది కాకపోవడం వల్ల — ఇంతటితో ఈ విషయం విడిచివేస్తున్నాను.

వీరు తమ వ్యాసంలో నా వ్యాసవిషయాలను గురించి బొత్తిగా తాడు బొంగరము లేనివేవేవో వ్రాశారుగాని అవి సమాధాన యోగ్యాలు కాకపోవడంవల్ల ఆ విషయాలజోలికైనా పోకుండా వదిలివేస్తున్నాను.

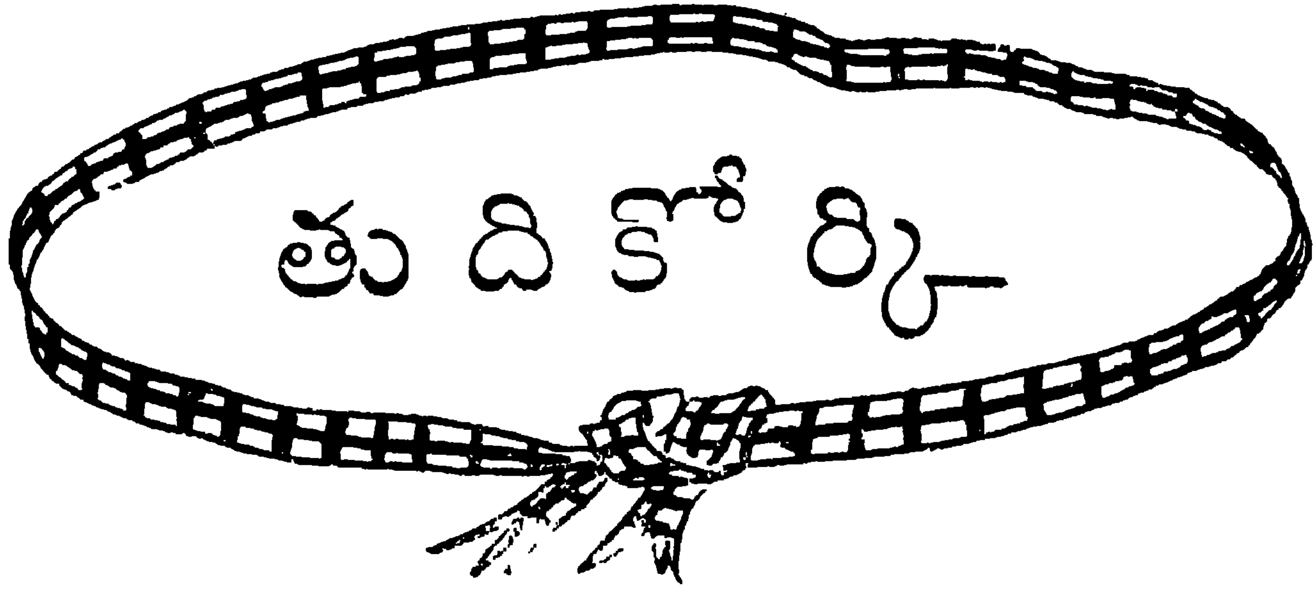
ఒక్కొక్క విమర్శకులు కావ్య విమర్శలు ప్రారంభించినప్పుడు కావ్యశక్తిసామర్థ్యాలు అపూర్వంగా పాఠకుల కవగతమైనట్లు భాసిస్తాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కొక్క కావ్యమే విమర్శకుల లోపాలను వెల్లడిచేస్తుంది. సౌందరనందవిమర్శలో సరిగా ఇదే జరిగింది!

శ్రీ సీతారామారావుగారు తమ వ్యాసంలో నామీద ఏకవచనప్రయోగంగా ఉపక్రమించారు. మరి ఈ వ్యాసం చూసినతరవాత ఇంకా తీవ్రధోరణిలోకి మారిపోతారేమో తెలియదుగాని — అయినా సవినయంగా వారిని అభినవాంధ్రకావ్యాలు చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలసిందని, సౌందరనందకావ్యం కూడా నేను విమర్శించినదృక్పథంతో పఠించవలసిందనీ ప్రార్థిస్తున్నాను.

విమర్శకులెవరయినా పాఠకులకు అత్యంత సన్నిహితులయిన సహకారులుగానే ఉపకరిస్తారు. అంతేగాని సాక్షాత్తుగా కావ్యాస్వాదం కలిగించడంలో విమర్శకులు తోడ్పడలేరు. ఈ ఆస్వాదకశక్తి ఆయా పాఠకుల అభిరుచినిబట్టి, శక్తినిబట్టి తరతమభావంతో మారుతూ ఉంటుంది. అందుచేత సౌందరనందకావ్యంలోనించి ఒకపద్యం ఇక్కడ ఉదాహరించి ఆ కవితాపరిణతి నిర్ణయభారం సహృదయులకే వదిలివేస్తున్నాను. ఈ పద్యం సౌందరనందంలోని పరిపక్వ కవితారచనకొక చక్కని ఉదాహరణము:

ఇది సౌందరనందంలోని 'ధర్మసంవాదము' నే ఆశ్వాస ప్రారంభంలో సుగతాభిప్రాయంగా రచించిన సీసము.

'సంగతీరసీమ శుష్క ప్రావిశాలలనా
 రారయ్య! యో బాటసారులార!
చల్లని యీ తరుచ్ఛాయలసేదదేఱ
 అట విశ్రమింపరారయ్య! సుంత
మగ్గిరాలినఫలమ్ముల నారగింపర
 య్యా! మాకు నాత్మీయులైతిరింక
అన్నమాకలు లేక యాకొనకు! పాడుడు
 యేవ్వల లూనుడా సంశయింపవలదు!
కేళిదీర్ఘిక కలవలు కూలద్రోసి
మాఱవదలితి నలునులు పాలవిడిచి
అరమరలులేక కొంచక యనుభవింప
రమ్మ! రాయంచలార! భృంగమ్ములార!

★

శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామి

నిన్నే తలపోసి తలపోసి
నీ యుదారమూర్తి ఎదనిల్పి
మరణింతు నేను.
ఎపుడో
సంజతారకయో,
చిన్ని మబ్బుతునకో,
గాలిపిల్లలో వచ్చి నీ చెవులనూద
నేను లేనన్న వార్త విన్పింతు రేని,
కంట రానీకు మొక్క కన్నీటిచుక్క.
నించు వలదొక్క వేడి నిట్టూరు పేని,
వలదు ప్రియతమా, ఒక్క నిట్టూరుపేని.
చిరుచివరి కోర్కె మన్నింతువేని సుంత
నీ చరణధూళి నా ఎత్తిపోతలపుడు
నా చితా భస్మమున చల్లుమింత;
చాలు.
జన్మజన్మాల ఫల మంది కొందు నేను.

———

ముమ్మడి కులోత్తుంగ చోళదేవుడు

(క్రీ. ౧౧౭౮-౧౨౧౮)

శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణారావు

చాళుక్య చోళ చక్రవర్తులలో కడపటివాడు ముమ్మడి కులోత్తుంగ చోళుడు. అతడు జీవితమంతయు, చితికి చెదరిపోవుచున్న చోళ మండల సామ్రాజ్యమును రక్షించుకొనుటతో గడచి పోయెను. తెనుగు చోడులొకవంక బలవంతులయి, చాళుక్య చోళ చక్రవర్తిని ఎదిరింపసాగిరి. పొత్తపి నుండి తమ రాజధానిని విక్రమ [చోళ] సింహపుర మైన నెల్లూరికి మార్చుకొని విజృంభింపసాగిరి. కులోత్తుంగ చోళుని ఎదిరించి స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటింప సాహసించిరి. కులోత్తుంగునకు శక్తిచాలమి మిన్న కుండవలసి వచ్చెను. వెలనాంటి రాజేంద్రచోడుని రాజ్యమందుగూడ నట్టి విపరీతపరిస్థితు లేర్పడెను. వీరరాజేంద్ర చోడుడు వృద్ధుడయి, మరణించుటకు పూర్వము రాజ్యభారమును తన కుమారుడయిన మూడవ గొంకరాజునకు నొప్పగించెను. శాసనము లందు మూడవ గొంకరాజు కులోత్తుంగ చోడ గొంక రాజని వ్యవహరింపబడెను. ఇమ్మడి రాజేంద్ర చోడు నికి ప్రధానియు సంధి విగ్రహియునగు నండూరి కొమ్మనమంత్రి గొంకరాజునకుగూడ రాజ్యతంత్ర ముఖ్యుడై రాజ్యభారము బూనియుండెను.1 ఆనాడు వెలనాంటి రాజ్యము మహేంద్రగిరి మొదలుకొని కాళహస్తి పర్యంతము వ్యాపించియుండెను.2 కొమ్మన మంత్రి వెలనాంటి రాజేంద్రచోడ, కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజుల ఆజ్ఞచొప్పున పాకనాడిరువదియొక్క మండలమును రాజప్రతినిధిగా కూడ పాలించెను.

వీరరాజేంద్ర చోడుని చివరి కాలమునాడును, కులోత్తుంగ చోడ గొంకభూపతి కాలమునాడును, "సమధిగత పంచమహాశబ్ద మహామండలేశ్వర, ఎల దాయ సింహ" ఇత్యాది ప్రశస్తి సహితులయిన కొండ పడుమటి బుద్ధరాజు రాజ్యము బలవంతుడయిన మహా సామంతుడై రాజ్యచక్రము త్రిప్పుచుండెను. దానికి గల ముఖ్యకారణము, కొండ పడుమటి శాసనులకు వెలనాంటి రాజ్యవంశముతో గల బంధుత్వముగా తోచును. రాజేంద్ర చోడునకు గల యుగ్రమహిషి సుందమదేవులు గలించినంతనే కొండపడుమటి బుద్ధ రాజు చెలియలు అంకమాంబ యను ఏక అక్కాంబికను పెండ్లియాడెను. ఆ దంపతులకు కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు జన్మించెను. అతడు రెండవ కులోత్తుంగుని కాలమున బుట్టుటవలన గాబోలు "కులోత్తుంగచోడ" పదము అతని పేరుకు చేర్చబడెను. కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు కొండ పడుమటి బుద్ధరాజు కూతుని జాయాంబికనుద్వాహమయ్యెను. ఆ దంపతుల కుదయ మయ్యెను పృథ్వీశ్వరుడు. వెలనాంటి రాజులలో నాతడు కడపటివాడు.

మూడవ గొంకరాజు, తండ్రి మరణించుటకు పూర్వము నాలుగు సంవత్సరములు రాజ్యాభిషిక్తు డయ్యెను. అతని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౧౧౭౦ సంవత్సరమున ప్రారంభమయి ౧౧౭౫ లో ముగిసెనని యూహింపవచ్చును. గొంకరాజు రాజ్యకాలమంతయు నిరంతర సంగ్రామములతో గడచిపోయెను. ఒకవంక దక్షిణమునుండి తెనుగు చోడులు దురముబూని తమ రాజ్యమును పాకనాటిలోనికి విస్తరింప జేసి, వెల నాంటి రాజ్యమునకు భంగము కలిగించుచుండిరి.

1. కేయూర బాహుచరిత్రము.

2. కేయూర బాహుచరిత్రము. *S. I. I. Vol. VI. No.* 211 ఈ శాసనమందు గొంకరాజు పరిపాల నము శ. ౧౦౭౦ కు పూర్వము ప్రారంభమయినట్లు సూచనగలదు. గొంకరాజు పరిపాలన మిందు ఉదాహ రింపబడెను.

కమ్మనాటి తెనుగుచోళులు తమకు సన్నిహితులు బంధువులు, స్వజాతీయులునైన పొత్తపి తెనుగు చోళుల తలంపులు ప్రయత్నములు సాగుటకు సాయపడుచుండిరి. ఒకవిధముగా స్వామిద్రోహపరాయణులై వర్తించుచుండిరి. పడుమటను కళ్యాణ కటకమందు కల మర్త్య చాళుక్యరాజ్యము లంతరించిన కారణమున, అనుమకొండ రుద్రరాజు (క్రీ. శ. ౧౧౬౦–౧౧౯౬) విజృంభింప సాగెను. అతని ధాటికి నిలుచువారు లేనందున, రుద్రరాజు పూర్వాంధ్ర దేశముపై కన్ను వేసియుండెను. అతడు సతవాడి చతుర్థకుల దుర్జయ రాజవంశముతో బాంధవ్యము నెరపి వారి వారిని తన శిష్టులను చేసుకొనెను. సతవాడి బుద్ధరాజు కుమారుడు రుద్రరాజుకు కాకతి రుద్రుడు తన తమ్ముడు మహాదేవరాజు కూతురు మైలమదేవి నిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఈ బంధుత్వ మేర్పడిన కారణమున సతవాడి రుద్రరాజు, వెలనాంటి కులోత్తుంగ గొంక రాజును, అతని తరువాతి పృథ్వీశ్వరునకు సామంతుడై యుండినను, కాకతి రుద్రదేవుని పక్షము నే యవలంబించెను, వెలనాంటి రాజ్యము విధ్వస్తమగుటకు కూడ తోడ్పడెను. కులోత్తుంగ గొంకరాజు మహా పరాక్రమశాలియు, సమర్థుడునై యుండుటచే నటుల చేసిన వెలనాంటి రాజ్యము అనాటికింకను బలీయమై యుండుటవలనను కాకతి రుద్రదేవుడు, పైకి మాత్రము మిత్రభావము ప్రకటించుచు, లోలోన ద్వేషమును తల పోయుచు, తరుణము వేచియుండెను. అతని దేవులు పిన్నమదేవి గుడికి సాని [illegible] తెచ్చి క్రీ. శ. ౧౧౬౨ వ సంవత్సరమున కుంభమాసమున శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవునకు అఖండవర్తి దీప [illegible] పెంపు దటయు నొక్కంటిని సమర్పించెను.1 ఆనాడు కాకతి రుద్రదేవరాజు కూడ దక్షారామమునకు వచ్చి యుండవచ్చును. కాని అతని దానము కానరా కున్నది.

వెలనాంటి రాజ్యమున కీర్తిగా మూడు వైపులందు విరోధులు ప్రబలుచుండ, పల్నాటి సామంతిక రాజ్యమందు విపరీతములు బుట్టెను. పలనాటిని అనాడు హైహయవంశ మొకటి సామంత నృప చిహ్నములు గలిగి పరిపాలించుచుండెను. హైహయులు అత్రేయ గోత్రజులగు సుక్షత్రియులయినను, చతుర్థకులజులువారైన వెలనాంటి ప్రభువులతో సంబంధ బాంధవ్యములు గల్గియుండిరి. వెలనాంటి ఇమ్మడి గొంకరాజు (కులోత్తుంగ చోడ గాంగేయ గొంక రాజు. క్రీ. శ. ౧౧౩౨–౧౧౬౧) కూతురు మైలమ దేవి పలనాటి అలుగు రేక అనుగు భూపతికి పట్టపు దేవి. ఆ దంపతులకు నలగామరాజని రెండవ పేరుగల వీరకామనృపతి జన్మించెను. అనుగరాజు క్రీ. శ. ౧౧౬౧ సంవత్సర ప్రాంతమున మరణించెను. అతడు మరణించునాటికి వీరకాముడు, బాలుడు. అతడు యుక్తవయస్కుడగువరకు పల్నాటి సామంతిక రాజ్యమును మంత్రి దొడ్డనాయుడు, తరువాత అతని కుమారుడు బ్రహ్మనాయుడును పాలించిరి. నలగాముడు యుక్తవయస్సు వచ్చినతరువాత రాజ్యభారము తానే బూనెను. అది బ్రహ్మనాయనికి సమ్మతము గాకుండెను. తన యధికారము తొలగిపోవుట కాలి దిష్ట పడక, నలగామునకు అతని సవతి తమ్ములు పెద్ద మలిదేవ పినమలిదేవరాజులకు సగము రాజ్యము పంచి, తాను పెదమలిదేవ పినమలిదేవుల పక్షమవలంబించి రాజ్యము పంచియిమ్మని తగవు పెట్టుకొనెను. నలగామరాజు రాజ్యము పంచియిచ్చుటకు సమ్మతింపకుండెను. నల (వీర) కామునికి మంత్రిగా కుదిరిన నాయకురాలు వీరకామునికిని గూలిని మరియొక సవతి తమ్ముడు నరసింహునకు సుస్థిరమైత్రి కల్గించి, బ్రహ్మనాయని యెదిరించి, నలగాముని చేత పల్నాటి మంతటి రాజ్యమును పాలింపజేసెను. బ్రహ్మనాయడు [illegible] నొకటి, మలిదేవాదులు [illegible] వేసికొని, ఏడేండ్లు పర్యటనలు సలుపుచు, [illegible] కొంత కాలము పిదప, మరలవచ్చి, తన [illegible] క్షుణ్ణోన్నున్న మలిదేవ రాజాదులకు రాజ్యము పంచి యిమ్మని మరల నలగామునికి సందేశమంపెను. నలగాముడు రాజ్యమున యొలోసగక, యుద్ధసన్నద్ధుడై వచ్చిన బ్రహ్మనాయని సైన్యమును కారెమపూడి రణ క్షేత్రమున గదిసెను. శౌర్యమూర్తులయి విజృంభించిన వీరులు పెక్కండ్రు మడిసిరి. బ్రహ్మ నాయడు పరాజయమంది పలనాడు విడచి వెడలి పోయెను. విజయుడైన వీరకాముడు సుఖముగ కొంతకాలము పల్నాటిని శాసింపగల్గెను. కారెంపూడి యుద్ధము జరుగుటకు పూర్వము కొంత కాలమునుండియు వెలనాంటి కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు, పల్నాటనందు జరుగుచుండిన విపరీత పరిస్థితులను అరికట్టి బంధువులయినవారిలో పుట్టిన అంతః కలహములను బాపజాలకపోయెను. ఆనాడు మూడవ గొంకరాజు దృష్టియంతయు దక్షిణమునందే తెనుగు

1. S. I. I. Vol. IV. No. 1095.

2. పల్నాటి వీరచరిత్రమందు ఈ చారిత్రక గాథయంతయు తెలుపబడియున్నది.

చోడుల దాడులను, పశ్చిమమునుండి కాకతి రుద్రరాజు ప్రతికూల చోర ప్రవర్తనలను ఎదుర్కొని వెలనాంటి మహారాజ్యమును సంరక్షించు కొనుటతో నిండి యుండెను. పశ్చిమ టి సీమయందు జరిగిన అంతర్విప్లవము కారణముగా, ఆకస్మికముగ సంభవించిన కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు మరణము కారణముగా, వెలనాంటి మహారాజ్యము సడలి కూలిపోవసాగెను.

పిఠాపురము కుంతీ మాధవస్వామి గుడిలోనున్న వెలనాంటి పృథ్వీశ్వర మహారాజు శిలాశాసనములో పరిశీలించిన యెడల గొంకరాజు పరిపాలనము ఏరీతిగా సాగినదియు కొంతవరకు నూహింపవచ్చును. పశ్చిమ టను నలగామరాజు తన సోదరులతోడను బ్రహ్మనాయునితోడను ప్రతిఘటించి రాజ్యమును బ్రహ్మనాయుడు లేవదీసిన సాంఘిక, మతవిప్లవములను అణగద్రొక్క జాలకపోయెను. ఆ విప్లవకారులు పుంజుకొని, పశ్చిమ దేశమునుండి విజృంభించి పాకనాటిలో ప్రవేశించి ప్రజల సంక్షోభింప జేయసాగిరి. వెనుక చోడులు బలిమి నాటించి ఉంచిన వచ్చుచుండిరి. ఈ సంఘటనలు, పశ్చిమ దేశమునుండి క్రమముగా

1. ఎపి. ఇం. సం. ౪. పుట. ౩౨ మొ.

2. *S. I. I. Vol. IV. No.* 1155. ఈ శాసనమందు వ్రాయబడిన శక సంవత్సరము ౧౧౧౮ గాదు. అయితే సది గతాబ్దముగాక వర్తమానాబ్దము కావలెను. అట్లయిన శ. ౧౧౧౮ (వర్తమాన) కార్తిక పూర్ణిమ సోమవారము సరిగా క్రీ.శ. ౧౧౯౫ అక్టోబరు ౧౧ కు సరిపోవును.

3. *S. I. I. Vol. IV. No.* 1335.

4. *S. I. I. Vol. IV. No.* 1155, "శక వర్షంబులు ౧౧౧౮ (ఇది వర్తమానాబ్దము) నాడు నేటి సర్వలోకాశ్రయ విష్ణువర్ధన మహారాజుల విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౫౫ అగు—"———.

5. ఎపి. ఇం. సం. ౪. పుట. ౩౭ మొ. శ్లోకము ౫౮.

తాభ్యాం శ్రీ పృథ్వీశ్వరః స్వయా
మిహా శేషస్థితేః కారణం
దేవః శ్రీ పృథ్వీశ్వరోజని జన
ప్రస్తూయ మానోదయః ।
యస్మిన్ రాజని రక్షతి క్షితితలం
క్షీణారివర్గేజనో
వ్యుత్పత్తిం రిపు చోరవాచిషు
నచప్రాప్నోతి శబ్దేష్వపి॥

6. *S. I. I. Vol. IV. No.* 1155.

మారిపోయెను అది యదనుగా జూచుకొని కాకతి రుద్రరాజు, మిత్రునివలె ప్రవర్తించుచు నలగామ భూపతికి కొంత సైన్యమును సహాయముగా బంపి, బహుళ సైన్యముతో పూర్వాంధ్ర దేశమును జొచ్చి కృష్ణా గోదావరి నదుల నడుమనున్న దేశమును స్వాధీన పఱచుకొని ద్రాక్షారామ పర్యంతము వచ్చుకొని పోయెను.2 ఆ సమయమున తన విరోధ ప్రభావము నెఱిగి, ఎప్పుడు ఏమంటి తెలియుకొనుచువచ్చి పైబడునో యను భీతిని, తన మహాప్రధాని మల్లల వేమారెడ్డిని, విశేష సైన్యమిచ్చి, కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు తలపడి యెదిరింప వలయునని యాజ్ఞాపించి పంపెను. కృష్ణకు దక్షిణపు ప్రాంతమున నెక్కడో గొంకరాజునకును వేమారెడ్డికిని భీకర సంగ్రామము జరిగెను. అందు గొంకరాజు ఓడుటయు, వేమారెడ్డి విజయమందుటయు సంభవించెను. అది క్రీ.శ. ౧౧౮౬ వ సంవత్సరమున జరిగియుండునని యూహింపవచ్చును. మల్లల వేమారెడ్డి ఈ యుద్ధము జరిగినపిదపవారి పలు బడియేండ్లకు పైగా జీవించియుండి, ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరునకు అఖండదీపదానమును చేసి శాసనమును వ్రాయించెను. దానియందు, తాను కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజును సంగ్రామ రంగమున జంపినట్లు, "కులోత్తుంగరాయ రాజేంద్ర చోడ గొంకదిశాపట్టు" అని బిరుదము వేయించుకొనియుండెను.3 గొంకరాజు, మరణించుట, కాకతి రుద్రరాజు ద్రాక్షారామ శిలాశాసనమునకు పూర్వము జరిగి యుండవచ్చును. ఈ శాసనమందు గొంకరాజు ప్రసంగింపడు. అందు4 చాళుక్య చోళ చక్రవర్తి యగు కులోత్తుంగుని విజయరాజ్య వర్షములు బాహ్యమైనవి. మూడవ కులోత్తుంగుకు రాజ చాళుక్యనామములో సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజని పేర్కొనబడినారు. దానినిబట్టి కాకతి రుద్రరాజు కులోత్తుంగ చోడ గొంకని సార్వభౌమునితో, ఆంధ్ర దేశాధీశ్వరునిగా నంగీకరింపలేదని యూహింపవచ్చును. పృథ్వీశ్వరుని పిఠాపుర శాసనము5 ఈ కాకతి రుద్రరాజు పేరు నుడువదు. కాని ఆ రుద్రుని "రిపు"ని నిరసనగా బలుకుచు ప్రజలు "రిపు" శబ్దమునకు, "చోర" శబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థము నెఱుగజాలకపోయిరని తెలుపును. శత్రువుయొక్క పేరు సయితము ఉచ్చరింపక పిఠాపుర శిలాశాసన కావ్యకర్త ఆంధ్రదేశముపై దండెత్తి వచ్చిన రిపువు రుద్రరాజు, చోరునివలె ప్రవేశించి ద్రోహకార్యము లాచరించెనని సూచించినాడు. దానికి కాకతి రుద్రుని ద్రాక్షారామ శిలాశాసనము తోడ్పడుచున్నది.6 కాకతి రుద్రరాజు గావి౦

చిన మిత్రద్రోహ కార్యములకు గినిసి వెలనాంటి పృథ్వీశ్వరుడు బహుళ సైన్యసమేతుడై కాకతి రుద్రరాజుమీదికి కోపోద్దీపితుడై నడచెను. అది శ. ౧౧౭౮ సం. అక్టోబరు ౨౧ తేది కార్తిక పున్నమ తరువాతను, జరిగియుండెను. కాకతి రుద్రరాజు పృథ్వీశ్వరుని సంగ్రామ రంగమున ఎదుర్కొనజాలక చోరునివలె వెన్నిచ్చి పారెను. ఆనాడు పృథ్వీశ్వరుడు కాకతి రుద్రరాజును పోరున నోడించెనని, యాతని దోర్బలమునకు తాళజాలక రుద్రరాజు సంగ్రామ రంగమునుండి పలాయితుడయ్యెనని పిఠాపుర శాసనశ్లోకములు సూచించుచున్నవి. పృథ్వీశ్వరుడు దిగ్విజయయాత్రకు బహుళ సేనాసమేతుడై వెడలినాడని, వెలసిన భయంకరమయిన "ప్రారంభసంభత్పటహ పటుతరధ్వానమును" వినినంతనే, అతని శత్రువుల సమూహము భయచకితులయి నాలి దేశదేశములకు పారిపోయిరట![1]

పృథ్వీశ్వరుడు పిమ్మట విజయోత్సాహముతో నేరుగ పిఠాపురమును ప్రవేశించెను. అతడు తండ్రివలె సుసంపన్న ధర్మప్రవృత్తి గల వైష్ణవుడు గావున శ. ౧౧౧౭ వ సంవత్సరమున మేష సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు (అందుకు సరియైన ఇంగ్లీషు తేది మార్చి ౨౪,౧౧౯౫ అగుచున్నది.) మహామండలేశ్వర వెలనాంటి కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడరాజులయిన పృథ్వీశ్వరుని తల్లియు, కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజుల భార్యయును (రాజమాత, రాజపత్నియును) అగు జాయమదేవులు ప్రోలనాంటిలోని నవఖండవాడను గ్రామమును 'పృథ్వీశ్వరపుర' గ్రామసహితముగ, అఖండముగ

1. శ్లోకములు ౫౯,౬౦.

యస్యాసి నిగ్రహలతరేణ పరీతమేతద్

బ్రహ్మాండమాశు యశసా నితరాం విభాతి।

సూర్యాంకపాలి కలశాలి కదంబభాండ

మధ్యప్రవిష్ట మివ విష్టపవల్లభస్య॥

యా ప్రారంభ సంభత్పటహ

పటుతరధ్వానమాకర్ణ్య

తూర్ణం హిత్వా దేశాం దిగంతాన్

భయచకిత దృశో వ్యాప్య యస్యారిసంఘాః

కిం స్విత్సంవర్త మేఘధ్వనిరుత

వికట ప్రస్ఫుటత్కాండఘోషః

కిం వా కల్పాంతవాయు క్షుభిత మితి

ముహుర్భ్రాంతియంతో భ్రమంతి॥

2. ఎపి. ఇం. సం ౪. పుట ౩౩ మొదలు (౧౩౪-౧౫౪ పంక్తులు)

1. S. I. I. Vol. V No. 1338.

శ్రీ పిఠాపురవాసియైన భగవంతునకు శ్రీ కుంతీ మాధవ స్వామివారికి హవిర్బల్యర్చనలకు, నిత్య నైమిత్తిక మహోత్సవ సంవత్సరోత్సవాదులకు అను గీత నృత్త వాద్యాది వివిధ భోగార్థము దానము చేసెను.1 జాయమ దేవులు అర్పించిన దానమును, ఆమె కుమారుడును, 'రాజరాజ పరమేశ్వరుడును, రాజపురందరుడును, పరమమాహేశ్వరుడును ఖండితరిపు మండలుడు నగు పృథివీశ్వరమహారాజు మంత్రి పురోహిత సేనాపతి యుత రాజదౌవారికాదుల సమక్షమున ఆజ్ఞాపించెను. ఈ శాసనమునుబట్టి చూడ, పృథ్వీశ్వర మహారాజు చాళుక్యచోళ చక్రవర్తి మున్మడి కులోత్తుంగ చోళ దేవుని సార్వభౌమత్వమును అంగీకరించక, తానే సార్వభౌముడనని, రాజరాజపరమేశ్వరుడనని ప్రకటించు కొనినట్లు తెలియగలదు.

పృథివీశ్వరుడు సమర్థుడు. సకలనయ (నీతి) శాస్త్రమును పూర్తిగా నధ్యయనముచేసిన రాజనీతి వేత్త; కావున సడలిపోవుచున్నట్లున్న ఆంధ్రరాజ్యమును తనకు ఆజ్ఞానువర్తినిజేయుటకు పృథివీశ్వరుడు గట్టిగా సంకల్పించుకొనెను. కాని యాతనికి కాలము అనుకూలముగాక విపరీతముగా నుండెను. ఉత్తరాంధ్రదేశమును, కళింగమండలమును తన యదుపులోనికి తీసుకొని వచ్చుచుండ, దక్షిణమున పాకనాటి సీమయందును లత్వరిసర పులుగులనాడు రేనాటి సీమలందు తెనుగుచోడులు విజృంభించి, అటు చాళుక్య చోళ చక్రవర్తి యధికారమునకు, ఇటు వెలనాంటి పృథివీశ్వరుని రాజపరమేశ్వరత్వమునకును ఎగ్గుతల పెట్టి సాగిరి. శ్రీ పిఠాపుర శాసనకాలము క్రీ. శ. ౧౧౯౫ మొదలుకొని ఇంచుమించుగా పండ్రెండు సంవత్సరములు, అనగా క్రీ. శ. ౧౨౦౭ వఱకు పృథివీశ్వరుడు నందూరి కొమ్మనమంత్రికుమారుడు కేతనమంత్రిసహాయమున తన రాజ్యము శిథిలము గాకుండ కడుదక్షతతో శాసించెను. పృథివీశ్వరుని కాలమునాటి శాసనములు మూడు మాత్రము గాన వచ్చుచున్నవి. పృథివీశ్వరుని ఆంధ్రరాజ్యము అతని తండ్రి తాతలనాడుండినట్లు, మహేంద్రగిరిపర్యంతము విస్తరించియుండినట్లు అతని శ్రీ కూర్మనాథ దేవుని నగరియందున్న శిలాశాసనము సాక్ష్యము.1 అందు చమూపతి కొల్లూరు ఎఱపనాయకుడు పృథివీశ్వరుని యానవాలుగా యావత్కళింగము నేలుచుండినట్లు తెలుపబడినది. ఆ వీరభటాగ్రణియొక్క తండ్రి తాత ముత్తాతలు వెలనాంటి మహారాజుల సైన్యములందు చమూపతులై యుండిరి. చమూపతి ఎఱపనాయకుడు

చతుర్థకులజుడు. అతని శాసనము శ. ౧౧౧౦ కు సరి యైన క్రీ. శ. ౧౧౮౮ నాటిది. ఆ సంవత్సరమున చైత్ర శుక్ల పంచమి బుధవారము (మార్చి ౧౧౮౮) నాడు చమూపతి ఎఱపనాయకుడు తన తండ్రికి ధర్మార్థముగా శ్రీ కూర్మనాథ దేవరకు అఖండవర్తిదీపమును పెట్టెను. ఎఱపనాయకుని శాసనము చూడ, క్రీ. శ. ౧౧౪౭ తరువాత పృథివీశ్వరుడు శ్రీ పిఠాపురము నుండి శ్రీ కూర్మమువఱకు సైన్యసమేతుడై అరిగి, ఆ రాజ్యమునందు తన (శాసన) మును సుస్థిరము జేసి వచ్చెనని యూహింపవచ్చును. పృథివీశ్వరుని యనంతరము కళింగము కటకగంగవంశీయుల క్రీ.శ. ౧౨౦౬ ప్రాంతమున అధీనమయ్యెను.1 విశాఖపట్టణమున దొరికిన శిలాశాసన మొకటి శకవరుషంబులు ౧౧ ౨౬ మార్గశిర శుద్ధ ౧౦ గురువారము (డిశంబరు ౩,౧౨౦౪) నాటిది, శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ పృథివీశ్వరునిపాలనము దెలుపునది గలదు2 అది యొక వ్యాపారి ముఖ్యునిచే విష్ణాలయమున కీయబడిన దానము తెలుపుచున్నది. మూడవశాసనము కోశాధ్యక్షు అనంతయది. పృథివీశ్వరుడు సమస్తేశ్వరుడనియు, అనంతుడు పృథివీశ్వరుని కోశాధ్యక్షుడనియు నా శాసనము దెలుపుచున్నది. శ. ౧౧౨౮ మేష సంక్రమణ పుణ్యకాలమున అనంతయ శ్రీ కూర్మనాథునికి అఖండ వర్తి దీపమును బెట్టించెను.3 కావున క్రీ. శ. ౧౨౦౬ వఱకు వెలనాంటి పృథ్వీశ్వరుడు పాలించుచుండినట్లు తెలియుచున్నది.

క్రీ. శ. ౧౨౦౬ కడపటి నెలలనాటికి కులోత్తుంగ పృథివీశ్వరుని రాజ్యము అంతమందినట్లు ఊహింపవచ్చును. అతడు క్రీ. శ. ౧౨౦౬ న మరణించినట్లు కన్పడుచున్నది. శ్రీ కూర్మమునందున్న గాంగవంశనృపతి వీరనరసింహుని శాసనమునుబట్టి చూడ వెలనాంటివారిశాసనము కళింగమున శ. ౧౧ ... తులాసంక్రమణము నాటికి (... అక్టోబరు ౧ ...) వఱించెననియు, గాంగవంశమువారి శాసనము నెల... నని యూహింపవలయును. కళింగమునందును, ... నాటియందేగాక మధ్యాంధ్రభాగమునందునుకూడ వెలనాంటి పృథివీశ్వరుని రాజ్యము ఒక్కసారిగా కూలిపోయెను. దక్షిణమున తెనుగుచోడులు, మూడవ కులోత్తుంగ చోడ చక్రవర్తి నెదిరించి సర్వస్వతంత్రులయి వెలనాంటి పృథివీశ్వరుని జయించి, యొక విశాల తెనుగుచోడ రాజ్యమును స్థాపింప ప్రయత్నించిరి. ఆ సంకల్పమును కార్యరూపమున పెట్టినవాడు తెనుగుచోడ తిక్కరాజు. వెలనాంటి రాజవంశమును నిర్మూలనచేసి వారి రాజ్యలక్ష్మిని వశపఱచుకొనుటకు తెనుగుచోడులందరు తిక్కరాజు నాయకత్వమున ఏకమై నిలచిరి. కమ్మనాటిలోని కొట్యదొన తెనుగు చోడులు మొదలుకొని పొత్తపినాటివఱకు గల తెనుగు చోళ మండలేశ్వరులందరు విక్రమసింహపురాధీశ్వరుడయిన మొదటి మనుమసిద్ధికుమారుడయిన యువరాజ చోళతిక్కరాజు నాయకత్వము నంగీకరించి యుద్ధసన్నద్ధులయిరి. పృథివీశ్వరుడు కురుములూరు లేక గురుములూరికడ తెనుగు చోళ తిక్కరాజు సైన్యముల నెదుర్కొనెను. గురుములూరు పాకనాటిలోనున్నది.4 విక్రమసింహపురమని బరగిన నెల్లూరికి దక్షిణమున ఇరువదిమైళ్ళదూరమున నున్నది. గురుములూరికి నాడు గూడూరని పేరు. ఆ యూరిచెంత జరిగిన ఘోర సంగ్రామమునందు పృథివిరాజు పరాజితుడయి మరణించెను. గురుములూరి యుద్ధము ప్రాయశః ౧౨౦౬ న జరిగియుండెనని నిర్ణయింపవచ్చును. నిర్వచనోత్తర రామాయణమందు తిక్కనకవి 5 ఈ చోళ తిక్కరాజు

1. S. 1. I. Vol. V No. 1265.

2. S. I. I. Vol. X No. 211. ఈ శాసనమున గల శకవర్షములో గడపటి సంఖ్య లేదు. మిగిలిన తిథి వారములనుబట్టి లెక్కబెట్టినప్పుడు ఆ కడపటి సంఖ్య ౬ అని తెలియుచున్నది. కావున శాసనపు తేది శ. ౧౧౨౬ అని తేలుచున్నది.

3. S. I. I. Vol. V. No. 1254.

4. రంగాచారిగారి టొపోగ్రాఫికల్ లిస్టు. సంపుటము రెండు, పుట ౧౦౬౦ గూడూరుకు గు(కు)రుములూరని పేరున్నట్లు అక్కడి పెరుమాళ్ళ గుడి శాసనములందున్నది.

5. కేశవసన్నిభుండు సంగీత
యశోనిధి చోళతిక్కధా
త్రీశుఁడు కేవలుండె! నృపు
లెవ్వరి కాచరితంబుఁగల్గనే

శౌర్యమును వర్ణించెను. ఆ సంగ్రామము జరిగిననాటికి తిక్కనృపతి ఇంకను బాలుడేసట! అతడింకను యువరాజే! ఆయుద్ధము జరిగిన పదునెనిమిదేండ్లకు గాని యతడు రాజ్యాభిషిక్తుడు కాలేదు.[1] అతడు తిక్కన సోమయాజి పోషకుడైన రెండవ మనుమసిద్ధి రాజునకు తండ్రి. గురుజాల యుద్ధము నందు చోళ తిక్కరాజు నాయకత్వమున వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని నిర్జించి పారద్రోలిన మండలేశ్వరులందరును ఆనాటినుండి వంశపారంపర్యముగా 'పృథ్వీశ్వర శిరఃకందుక క్రీడావినోద' బిరుదము ధరించి యుండిరి.[2]

వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని మరణముతో ఆంధ్రభూమియందు చాళుక్యచోళుల సామ్రాజ్యము అంతరించెను. యాదవ కులోత్తుంగుని విజయరాజ్యవర్షములు పాకనాటియందును, పొత్తపినాటియందును ఉదాహరింపబడుచుండినను చాళుక్యచోళుల యధికారము నామమాత్రావశిష్టమై యుండెను. పశ్చిమమున కాకతి రుద్రరాజు ఆమరణాంతము తన రాజ్యము సుస్థిరమగుటకు దేవగిరి పురాధీశులైన సేవణ యాదవులతో పోరాడుచు తెఱపి లేకుండిరి. కాకతి రుద్రరాజు క్రీ. శ. ౧౧౯౬ ప్రాంతమున కడు వృద్ధుడయి రణరంగమున ప్రాణములు గోల్పోయెను. అతడు పుత్రవిహీనుడగుటచేత నాతని తమ్ముడు మహాదేవరాజు రాజ్యాభిషిక్తుడయి మూడు నాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే పాలించెను. అతని రాజ్యకాలము దేవగిరి యాదవులతోడి పోరాటములతో గడచిపోయెను. చివరి కాతడు గూడ రణస్థలిని గూలి వీరస్వర్గమును గాంచెను. అతని తనయుడు గణపతిదేవుడు బాలుడై దేవరాజు చేతులబడి పదియేండ్లు ఇంచుమించుగా దేవగిరియందు చెఱననుభవించెను. క్రీ.శ. ౧౨౦౯-౧౦ ప్రాంతమున గణపతిదేవుడు చెఱవిముక్తుడయ్యెను. అంతకు పూర్వమే వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుడు మరణించెను గావున ఆంధ్రదేశమున సార్వభౌమత్వము కొరవడిన నరపాలుడు గణపతిదేవుడు తక్క వేరొకడు గానరాడయ్యెను. తెనుగుచోడులుగూడ ఏమలో తామైక్యతను బలియజాలక క్రుంగిపోయిరి. క్రీ. శ. ౧౨౧౦ తో చాళుక్య మంతరించుటయు కాకతీయ యుగము ప్రారంభమగుటయు నొకసారిగ సంభవించెను. ఆనాటితో ప్రాచీనయుగ మంతరించి మధ్యయుగము ప్రారంభమయ్యెను. ఆంధ్రదేశమునకు చోళ సంబంధబాంధవ్యములు అంతరించెను.

శైశవలీల నాడెపుడొ
శౌర్యధురంధరబాహుశక్తి పృ
థ్వీశనరేంద్రు మస్తకము
నేర్పుగ గందుక కేళిసల్పడే!
[illegible] పద్యము.

1. తిక్కరాజు పట్టాభిషేకము క్రీ. (౧౨౦౯ నందు జరిగియుండునని రాబర్టు సూయలు లెక్కించి చెప్పినాడు. ఆనాడు పొత్తపినాడు పాకనాడులు రెంటిని ఒక్కవంశమువారే శాసించుచుండిరి.

2. ఉదాహరణము క్రింద చూడుడు:— *S. I. I. Vol. IV. No. 661*, మఱియు *S. I. I. Vol. VI. No. 166.*

చాళుక్య చోళ చక్రవర్తులయు వారి భృత్యులైన వెలనాంటి మహామండలేశ్వరులయు కాలము. ఇందు సంవత్సరములు క్రీ. శ. మున నున్నవి.

చాళుక్య-చోళులు

త్రిభువన చక్రవర్తి -
సప్తమ విష్ణువర్ధనులయిన
మొదటి కులోత్తుంగ
చోళదేవుడు
౧౦౭౬ - ౧౧౧౮.

|

విక్రమ చోళ చక్రవర్తి
౧౧౧౮ - ౧౧౩౫.

|

రెండవ కులోత్తుంగచోళుడు
౧౧౩౩ - ౧౧౪౬.

|

రెండవ రాజరాజచోళుడు
౧౧౪౬ - ౧౧౭౩.

|

రెండవ రాజాధిరాజు
౧౧౬౩ - ౧౧౭౮.

|

మూడవ కులోత్తుంగ
చోళదేవుడు
౧౧౭౮ - ౧౨౧౬.

వెలనాంటి వంశము

మొదటి వెలనాంటి గొంకరాజు
౧౦౭౬ - ?...

|

మొదటి వెలనాంటి రాజేంద్ర చోడుడు
౧౦౯౩ - ౧౧౦౮.
చక్రవర్తికి దత్తతకుమారుడు

|

రెండవ వెలనాంటి గొంకభూపతి
కులోత్తుంగచోడ గాంగేయ
గొంకరాజు ౧౧౩౨ - ౧౧౬౧.

|

వెలనాంటి కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుడు -
రెండవ రాజేంద్రచోడుడు, లేక వీరరాజేంద్రచోడుడు
౧౧౬౧ - ౧౧౮౧.

|

కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు
(మూడవ గొంకభూపతి)
౧౧౭౮ - ౧౧౮౫.

|

రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుడు
లేక పృథివీశ్వరుడు
౧౧౮౫ - ౧౨౦౭ - ౮.

రాష్ట్ర గానము

శ్రీ సూరంపూడి భాస్కరరావు

కృష్ణాగౌతమి తుంగభద్ర లొకటన్ క్రీడించి నర్తించి శ్రీ
విష్ణుప్రీతిగ నాంధ్రఖండమున మాధ్వీకుల్యలై పారె మా
తృష్ణ ల్దీరగ; నేటి కిట్లు మొరయున్ దివ్యాంధ్ర భూశయ్యలన్
కృష్ణానంత విభావరీగ్లపిత శుష్కీభూత జీవమ్ములై.

"ముప్పదిమూడు" దీర్ఘ యుగముల్వలె వత్సరము ల్గతించె, మా
నిప్పుల కోర్కెలే చదలనిండి దహించె మహాంధ్ర భూమినీ,
ముప్పులు తప్పరాని వయిపోయిన పోవునుగాక గాని పె
ల్లుప్పెనయై మహోద్యమ మహోదధి ముంచెడుసుమ్ము లోకముల్!

లేదు విరామమింక, కెరలించిన యీ హృదయమ్ములందు ఏ
వో దివసాంతకాళి మలభూధరముల్ పెరియిల్లిపోయి, దు
ర్నాద విదారితమ్మయి మనఃస్థలకమ్ములు క్రగ్గిపోయి, ని
ద్రాదళనమ్ము రుద్ర డమరమ్ముగ నాంధ్రము మారుమ్రోగెడిన్.

మల్లిమొగ్గల వాల్జడ లల్లుకొన్న
కల్ల లెరుగని ప్రత్యాంధ్ర కన్య దలిచి
నా పునీతాంధ్ర మాతృస్తనంధయుండు
ప్రతి కుమారకుడు న్నేడు ప్రతిన సేయు
మాతృరక్షావిధికి ప్రాణ మర్పణముగ.

"గంగదరిని గాని కాశిలోపల గాని – గౌతమీ తరంగ గానపూర్ణ
కోటిలింగ తీర్థవాటి దక్షిణకాశి – గుండెలోన మేలుకొనునుగాక."

సౌందరనంద విమర్శనము సింహావలోకనము

శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామారావు

విజయ - విశాఖ భారతిలో శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి గారు సౌందరనందాన్ని సమర్థిస్తూ ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. సురభి గారు వ్రాసింది చాలా సమర్థనీయంగా ఉందనీ, నేను వ్రాసినదానిలో ఎక్కడా సహృదయత కనిపించటం లేదనీ, ఒకతీర్పు చెప్పారు. ఇద్దరు వివాదము చేసికొనేటప్పుడు తాను నిష్పక్షపాతంగా నుండి తీర్పు చెప్పదలచుకొన్నవారికి నిష్పాక్షికమైనదృష్టి ఉండాలి. అదిగాక లోకములో ఆయన సమర్థుడై ఉండాలి. ఆయనచెప్పిన మాటకు తిరుగుండకూడదు. ఈ రెండు లక్షణములూ లేని శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి గారు సమీక్ష చేయటానికి ప్రయత్నించటం హాస్యాస్పదం. ఆ వ్యాసమంతా నన్ను నిందించటమే యున్నది. వ్యక్తినిందలకు విమర్శ యేమున్నది. దానిని వదలిపెట్టి ఆయన నాకు సమాధానమీయటానికి ప్రయత్నించిన భాగములకు మాత్రం కొంచెం సమాధానముగా వివరిస్తాను.

మన దేశమునకు సాహిత్యసంప్రదాయానుబద్ధములైన విమర్శలు కావలెను. ఇంతవరకీ దేశములో వచ్చిన విమర్శలన్నియు వట్టి గాలికబుర్లు. కవియొక్క ప్రతిభను తూచేవి కావు. ఇలాంటివిమర్శలవల్ల దేశములో నష్టమైన సారస్వతము పెరిగింది. దాన్ని పెరుగనీయకుండా ఉంచటానికి సాహిత్యానికి మంచి విలువ రావటానికీ పూర్వాలంకారికులు నిర్ణయించిన సూత్రములప్రకారంగా విమర్శ సాగించాలి. ఆ ప్రయత్నానికి అడ్డురావటం, తన్ను వంచించుకోవటం; ఇతరులను వంచించటం అవుతుంది. గణపతిశాస్త్రి గారు "ప్రపంచంలో సువిస్తృతమైన విమర్శనామార్గాలు అనేకం బయలుదేరిన ఈరోజుల్లో ఇంకా ఈ అలంకారశాస్త్రమార్గముపట్టుకొని, ఒక అంశములో ఉన్నదే వేదమనీ తద్విరుద్ధమైనదంతా అపమార్గమనీ చెప్పటం ఎందుకో తెలియటంలేదు" అని వ్రాశారు. అలంకారశాస్త్ర మేమిచెబుతుంది? విమర్శించటానికి కావలసిన కొన్ని శాశ్వతమైన పరమసత్యాలను చెబుతుంది. ఆ సూత్రాలను ఆసరం చేసికొని దానిప్రకారంగా నొక మార్గాన్ని నిర్మించాలి. కావ్యవిమర్శనములో మన మెన్ని విధాలున్నవో తెలుసుకొన్నామో, అలంకారశాస్త్రం చదివితే తెలుస్తుంది. మనదేశములో విమర్శ ఒకశాస్త్రంగా అభివృద్ధి చెందింది. అలంకారశాస్త్రము ఏ ఒక కవినో ఉద్దేశించి వ్రాసినది కాదు. సర్వకవులనుద్దేశించి వ్రాసినది. వారి దృక్పథము యుక్తమైనది. ఎంత చిన్న విషయమునైనా పరిశీలించి వ్రాస్తారు. మన అదృష్టం కొద్దీ వారు ఋషులవలె అనేకమార్గాలు తీర్చినారు. వాటిని తీర్చుటానికి కావలసినంత ప్రతిభ వారికున్నది. దోషము వస్తే కాళిదాసాదులదైనా అంగీకరించరు వారు. అలాంటిమార్గాలన్నీ వదలిపెట్టి ఇప్పుడు నేనుగానీ, గణపతిశాస్త్రిగారుగానీ, ఒక అపూర్వ విమర్శనాపద్ధతిని ప్రవేశపెట్టి, ఇక దానినే అనుసరించవలసినది లేదు. వారుచెప్పని ప్రపంచములోని విస్తృతిమార్గాలన్నీ యీ అలంకారశాస్త్రంలో ఇముడ్చబడి ఉన్నవి. కాబట్టి అలంకారశాస్త్రం చదివి దానిదృష్ట్యా విమర్శించవలె. వేరొక గత్యంతరం లేదు. ఇప్పుడు దేశంలో వాడుకలోనున్నది 'గాలికబుర్లమార్గం.'

అర్థకుసిగా అలంకారశాస్త్రం వదలి, సంస్కృత శ్లోకాల నుదాహరిస్తూ లోకులకొన్ని హేళనలు కొడుతున్నారని గణపతిశాస్త్రిగారు విచారిస్తున్నారు. ఇందులోని వాస్తవికత అల్లా ఉండనిదాం. కనీసం ఒకశ్లోకమైనా రాకుండా నాలుగు మాటలు చెప్పే లోకాన్ని హేళన చేసేవారికంటే నయం. దానిని వచ్చినట్లుగా నటన జేసే పద్ధతి ఎవరిదైందీ, వ్యాసధోరణులనుబట్టి తెలుస్తూనే ఉంది. "మూలములో కామప్రవృత్తులై సుందరీనందులు పరిణతులై క్రమంగా నిర్వాణానికి వచ్చారు... ...తెలుగుకావ్యంలో సుందరీనందుల ప్రేమ, బౌద్ధ ధర్మస్వీకరణద్వారా విస్తృతమై పునీతమైనది" అని

వ్రాశారు. మూలములో సుందరీనందులను కాముకులగా వర్ణించారు. తెలుగుకావ్యములోకూడా సుందరీనందులను కాముకులుగానే వర్ణించారు. ఆ ఘట్టంలో మూలములో ఎట్లాఉందో తెలుగులోకూడా, అచ్చుగ్రుద్దినట్లు అట్లేయున్నది. మరి దాన్ని కామం— దీన్ని ప్రేమ—అని ఎందుకనాలి? ఏమిటో అయోమయం. సుందరీనందుల ప్రేమ శాస్త్ర నిర్వచనం ద్వారా విస్పష్టమైనదట. ఎలా విస్పష్టమైనది? బుద్ధుడు, స్త్రీ, పురుషులు, గాఢంగా ప్రేమించుకోవాలని 'టండోరా' వేయించాడా? గణపతిశాస్త్రి గారు ఇంత అయోమయంగా, తాను విమర్శ వ్రాస్తూ పైగా నావిమర్శ అయోమయమంటారు. ఈ ప్రేమ కామములను గురించి ఇదివరకే వ్రాశాను. మళ్ళీ వ్రాయట మెందుకు?

ఒక రసవిరోధాన్ని గురించి సమాధానం చెప్ప బోయ్యారు. దానికి సమాధానం దొరకలేదు కాబోలు. ధ్వన్యాచార్యుడు సూత్రప్రాయంగా చెప్పారు అంతే కాని అన్ని కావ్యాలలోను ఉండవలెనని చెప్పలేదని ఏదో సహజధోరణి కొనసాగించారు. ఆనందవర్ధను డేమన్నాడో చూడండి.

"స్వేచ్ఛాకేః యదమోజ్యా త్రిద్రసవిరోధినీ నయోజ్యా"

"ప్రబంధే ముక్తకేనాపి రసాదీన్ బంధుమిచ్ఛతా
యత్నః కార్యః సుమతినా పరిహారే విరోధినామ్"

ప్రబంధే ముక్తకేవాపి రసభావ నిబంధనమ్ ప్రత్యాదృతమనాః కవిర్విరోధ పరిహారే పరమ్ యత్నమాదధీత" ఇక్కడ కవి అంటే సర్వకవులకు యత్నించరా? పి. గణపతిశాస్త్రిగారి కీమాత్ర మెందుకు తెలియలేదో! నాది బుకాయింపు అంటా డేమి? ఒక గణపతిశాస్త్రి గారు ఆయన ఏమివ్రాస్తాడో ఆయనకే తెలియదు. అన్నీ స్వవచనవ్యాఘాతాలే. అవన్ని విమర్శించవలసినంత నాకు నిమిత్తం లేదు. నాకేయన సమాధాన మెంతవరకు ఇచ్చాడో దానికి మాత్రమే జవాబు చెబుతాను. నేను అంగరసం, అంగిరసాన్ని మ్రింగివేస్తుందంటే అది లేదంటాడీయన. సౌందరనంద గ్రంథంతీసి ఆకావ్య మెన్ని ఆశ్వాసాలో —అన్ని ఆశ్వాసాలలో అంగరస మెంత విపరీతంగా ఉందో పరిశీలిస్తే తెలుస్తుంది. బహుశః ఈయన అంగిరసాన్ని గంగానమ్మలాంటి ఒక దేవతగా భావించియుంటాడు. అందుకే కనుపించలేదు. కథాభాగంలో సగానికి పైబడి సుందరీనందులఘట్టముంది. ఇది బాగా చూస్తే తెలుస్తుంది. ఇవన్నీ పెద్దవిషయాలు. విషయం తెలిస్తేనే అవి అవగతమౌతవి. ఏదో లౌకికంగా సమాధానం చెబుదామంటే తేలేవిషయాలు గావు.

సమర్థుడైన కవి కావ్యములో వాతావరణం సాధించడానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తాడు. కథ ఏకాలంలో జరిగింది—ఏదేశములో జరిగింది—దాన్ని వ్యక్తంచేయడానికి ఎలాంటిరచన చేయాలి—ఏశబ్దము వాడితే ఆ వాతావరణం పట్టుకొంటుంది—ఇవన్నీ కవి ఊహించుకోవాలి. కవి ప్రతిభగలవాడైతే వాతావరణాన్ని సాధించుకోటానికి అనంతమార్గాలు కనుపిస్తవి. వాతావరణం కూర్చుకోవాలన్న విషయం ప్రతి స్వల్పకథకునికీ తెలుస్తుంది. కథకు వాతావరణం ఉద్దీపనవిభావమౌతుంది. కాబట్టి అది లేకపోతే కావ్యంలో రసం ఉద్దీప్తి పొందదు. కాళిదాసుని శాకుంతలం చూడండి. కణ్వాశ్రమాన్ని వర్ణించేటప్పుడు ఆ యాశ్రమజీవితపరిస్థితులను ప్రతిబింబింపచేయటానికి ఎంత ప్రయత్నమైనా చేశాడు. తన ప్రతిభచేత చతుర్థాంకమంతా దానికి ధారపోశాడు. ప్రతిభచే వాతావరణాన్ని ఎంత ప్రౌఢంగా సాధించారన్న విషయ మట్లాఉంచుదాం. అసలు వాతావరణాన్ని, సృష్టించుకోవాలన్న స్వల్పవిషయమే, సౌందరనందకర్తలకు తెలియదు. దాన్ని గణపతిశాస్త్రి గారు సమర్థించాలని ప్రయత్నం చేస్తారు. భారతములోనైనా, మరే గ్రంథములోనైనా, ఆకాలానికి తత్పరిస్థితికి భిన్నమైన వాతావరణం కనుపిస్తే అది దోషమే. భారతంలో అది ఉన్నదా లేదా అని చర్చించడం అప్రస్తుతం. ఒకవేళ మహాకవులలో ఇలాంటివి కనుపించినా మనం చేయగూడదు. దాన్ని స్ఫురింపనీయనన్ని మంచిలక్షణములు వారిలో నుంటవి. సౌందరనందములో అవి లేవు. ఆనందవర్ధనుడుకూడా ఇట్లే చెప్పాడు.

"ప్రాక్వే విశృంఖలగిరః కవయః ప్రాప్తకీర్తయః
తాన్సమాశ్రిత్య నత్యాజ్యా నీతిరేషా మనీషిణా"

ఆలంకారికశాస్త్రమంతా భరతాదులు ఆర్షమైన మనః ప్రవృత్తితో నిర్మించి దాని ప్రకారం కావ్యముల పరిశీలించినట్లు కనుపిస్తుంది. అలాకాకుండా లక్ష్యాన్ని బట్టి నిర్ణయించినట్లయితే కాళిదాసాదులలో తప్పులు చూపించరు. తెలుగులోవలె మహాకవుల ప్రయోగంబులు గ్రాహ్యంబులయ్యేవి. మహాకవుల కావ్యాలలో దోషమేదో ఒకటి ఉన్నా, దాన్ని కప్పిపుచ్చే మంచిలక్షణము లనేకము లుంటవి. ఆలంకారికుల దృష్టి ప్రకారం దోష మెవరుచేసినా, ఎప్పుడుచేసినా, దోషమే.

"యత్త్వేవంవిధేవిషయే మహాకవీనాప్యసమీక్ష్య కారితాలక్ష్యేదృశ్యతే సదోషఏవ. సతుశక్తి తిరస్కృత త్వాత్తేషాం నలక్ష్యత ఇత్యుక్తమేవ"

ఇక నందునికి బలవంతముగా సన్యాసమిప్పించడాన్ని సమర్థించడం మరీ విచిత్రంగా ఉంది. నందుడు వద్దు మొర్రో అంటూ ఉండగా పదిమంది పట్టుకొని సన్యాసమిప్పించడం వినటానికే భయంకరంగా ఉంది. దాన్ని అశ్వఘోషుడు తప్పుకొన్న పద్ధతి నిదివరకే సూచించాను. గణపతిశాస్త్రిగారు అది బుద్ధుడి సంకల్పానికి వదిలివైచారని ఊహించగూడదా అని ప్రశ్నించారు. ఆ ఊహకు వ్యంజకమైన రచన ఎక్కడ ఉంది అని నా ప్రశ్న. మన ఇష్టము వచ్చినట్లుగా ఊహించగూడదు. అలా ఊహిస్తే తప్పులన్నీ ఒప్పులుగానే ఊహించుకోవచ్చు. "ఇలా ఊహించడానికి ఈ రచన వ్యంజకముగా నున్న"దని శాస్త్రిగారు విస్పష్టముగా చూపించవలెను. అది లేకుండా ఊహించడం సాధ్యము కానిపని. వీరియుక్తి ప్రాయము ప్రకారం సహృదయునకొక నిర్వచనం కనుపిస్తుంది. అవిమర్శంగా తప్పుల నధిగమించి కావ్యాలలో ఉన్నవీ లేనివీ ఊహించుకొని "అహో" యని మెచ్చుకోవడం. ఇది మంచిప్రతిభునిలక్షణం; సహృదయునికి ఏమాత్రం దోషం తగిలినా ప్రాణం చివుక్కుమంటుంది. సహృదయుడు ఆలోచించకుండా మెచ్చుకోడు. ఆలోచించకుండా మెచ్చుకొనేది పామరుడు.

సంగీత మపిసాహిత్యం సరస్వత్యా స్తనద్వయమ్
ఏకమాపాత మధుర మన్యమాలోచనామృతమ

అన్నారు పెద్దలు. కావ్యములో లేని భావాన్ని మనం ఊహించి సరిపెట్టుకోగూడదు. బుద్ధుడి సంకల్పానికి వదలి వేశారనుకోడానికి తగిన బలం లేదు. ఈ హాని పొసగించుకోవడానికి తగిన సామగ్రి లేదు. ఆ సామగ్రి లేని కావ్యము నేగదా సౌందరనందాన్ని విమర్శించడం. ఆ సామగ్రి చూపకపోతే అది సమాధాన మెట్లవుతుంది. అశ్వఘోషుడు తానందుకే విస్పష్టంగా వ్రాసుకొన్నాడు. తెలుగుకవులు తప్పుదారి త్రొక్కారు. అది సమర్థించబడదు.

"సంసరణమహాబ్ధి మగ్నమనుమానవకోటిపయిన్ కృపాసురుల్"

ఇక్కడ 'కృపాసురుల్' బాగా లేదని గణపతిశాస్త్రిగారు ఒప్పుకొన్నారు. అది ప్రస్తుతానికి మన అదృష్టం. కాని మళ్ళీ

"కంట నీగ్వ్రెట్టతగదు నీవంటివాడు"

అన్నదాన్ని తీసికొని సమర్థించ ప్రయత్నించారు. "కంట నీగ్వ్రెట్టతగదు" అనే దానికి దుఃఖించ గూడదనే అర్థము తీసికొంటే సరిపోతుందన్నారు. ఇలా సమర్థిస్తే పై దాన్ని గూడా సమర్థించ వచ్చును గదా! "కృపాసురుల్" ఏకంగా రూపకంగా చెప్పుకొని సమర్థించవచ్చు. "కంట నీర్వ్రెట్టతగదు" అన్నదానిలో వాచ్యార్థానికి ప్రాబల్యముంది. అక్కడ గౌణార్థం పట్టదు. పట్టించాలని ప్రయత్నించినా, వాచ్యార్థము పట్టనీయదు. కాబట్టి ఈ సమర్థన కుదురదు. లక్షణార్థం ఎక్కడబడితే అక్కడ చెప్పగూడదు. అలా చెబితే ప్రతిదాన్ని సమర్థించవచ్చు. దుఃఖించడం కన్నీరు లేకుండా కూడా ఉంటుంది. అందుచే కంట నీగ్వ్రెట్ట తగదనడంలో వాచ్యార్థమునకే ఎక్కువ అవకాశముంది.

గణపతిశాస్త్రిగారు "శబ్దదోషాలున్న కావ్యమేదీ గౌరవం పొందదు" అన్నారు. అయినప్పుడు రసదోషమున్న కావ్య మెలా గౌరవం పొందుతుంది. అది ఒప్పుకొన్నవారు దీని నెందు కొప్పుకోరు? ఇంకా శబ్దదోషం సహించవచ్చునేమో కాని రసదోషం సహించరానిది. వీరి విమర్శ ప్రకారం అలంకారశాస్త్రాన్ని వదలిపెట్టి, నూతనమార్గం ఏర్పరచుకోవచ్చు. కాని వ్యాకరణ శాస్త్రం వదలిపెట్టి, నూతన మార్గం ఏర్పరచుకోరాదు. ఇదెంతో విపరీతంగా ఉంది. తానేమి వ్రాయుచున్నాడో తనకే తెలియదు.

తెలుగుదేశములో పూర్వ విమర్శలన్నీ శబ్దం మీద చేసిన పనులు. అంతేగాని రసవిషయకంగా చేసినవి కావు. శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు మొదలైనవారు శబ్దవిషయకంగా. సాధుత్వ సాధుత్వములు నిర్ణయించారు. ఆలంకారిక మార్గాన్ని బట్టి, విమర్శించిన వారు లేరు. మన దేశీయమైన సాంఘిక నాగరికత అంతా, సంస్కృతాలంకారిక మార్గములలో నున్నది. ఆ ద్వారా విమర్శలు చదవడం నాగరిక జాతిలక్షణం. ఆ భాషా వైభవం తెలియనివారు అనాగరికులు. శాస్త్రిగారీ సత్యాన్ని తెలిసికోవాలి.

నేను లోకంలో యాదృచ్ఛికంగా ఉన్నవని వ్రాసిన శబ్దాలను తీసికొని నాకు నిఘంటువ్యర్థములు చూపిస్తారు. నిఘంటువులలో లేవని ఎవరన్నారు? నేనా శబ్దం లోకంలో ఆ అర్థములో రూఢిగా ఉన్నదన్నాను. ప్రాథమిక అన్న శబ్దం లోకంలో *Elementery* అన్న అర్థములోనే రూఢిగా ఉంది.

ఆలంకారికులలో కథా శరీరమును గురించి విమర్శించిన వారు తక్కువ. దాన్ని గురించి కొంతవఱకైనా చెప్పినవాడు ధ్వన్యాలోకకారు డొక్కడే. ఆయన కావ్యంలో కథ ఎట్లు తీర్చవలెనో చెప్పాడు. కావ్యమంటే దృశ్యకావ్యం, శ్రవ్యకావ్యం గూడా అవుతుంది.

"రసాది వ్యంజకత్వే ప్రబంధస్యచేద మన్యన్ముఖ్యం నిబంధనం, యత్సంధీనాం, ముఖప్రతిముఖ గర్భావమర్శ నిర్వహణాఖ్యానాం, తదంగానాం, చోపక్షేపాదీనాం. ఘటనం, రసాభివ్యక్త్యపేక్షయా"

ఇది నాటకాన్ని గురించేగాని శ్రవ్యకావ్యాలను గురించి కాదని చెప్పటానికి వీలులేదు. ఇది కావ్యములో కథ ఎట్లుండవలెనను సందర్భములో చెప్పినది. అయితేనేం ఉదాహరణలన్నీ నాటకములలో నివే చూపించారు గదా! అంటే — ఇతికొను, రసం, — రసవిరోధములు — నాయకులు మొదలైన వానిని చూపించినప్పుడుగూడా. నాటకాలలో నుండే ఉదాహరణ లిచ్చారు. అంతమాత్రంచేత శ్రవ్యకావ్యాలలో రసంకాని, రసవిరోధాలు కాని పాటించ నవసరం లేదని చెప్పటానికి వీలుపడుతుందా? ఇక్కడా అంతే! మల్లినాథాదుల వ్యాఖ్యానాలు కథాదృష్టితో చేసినవి కావు. రసదృష్టితో చేసినవి. వ్యాఖ్యాతలందరూ, పంచసంధుల ప్రాముఖ్యాన్ని, నాటకాల మీదనే పట్టించారు. కాని ఆలంకారికుల దృష్టి ప్రకారం, వానిని శ్రవ్యకావ్యములందు గూడా పాటించవలెను. సామాన్యదృష్టితో చూచినా, ఏ కథయైనా ముఖప్రతిముఖాదులైన కొన్ని సంధులలోనే ఇమిడియుంటుంది. అవి లేని కథను చూపించలేము.

ఇక సౌందరనందు మూలకథకూ, దీనికీ, లక్ష్యం వేరుగావడంచేత, మూలకథకంటె, విభిన్నంగా, మలచుకొన్నారనడం కుదరదు. కథను మన ఇష్టము వచ్చినట్లు మార్చటానికి వీల్లేదు. మూలకథలో రసానికి అననుగుణమైన స్థితిఉన్నప్పుడే, దానిని మార్చవలెను. వీరు దానిని రసపోషణకొఱకు మార్చారు?

మన మీనాటి పరిస్థితులు కొన్ని కలిపిద్దామని మార్చ కూడదు. దీనికి ఉదాహరిస్తున్నాను.

"శేషు కథాశ్రయేషు తావత్ స్వేచ్ఛైవ నమోజ్యా, యదుక్తమ్ — "కథా మార్గేన చాతిక్రమః" స్వేచ్ఛాపియదియో జ్యాత్ప్రదసవిరోధిని వమోజ్యా ....తత్రేతివృత్తే యది రసాననుగుణాం స్థితిం పశ్యేత్తాం భిత్త్వాప్యపి స్వతంత్రతయా రసానుగుణం కథాంతరము పాదయేత్. నహి కవేరితివృత్త మాత్ర నిర్వహణేన కించిత్ ప్రయోజనమ్"

వ్యాసుడు వ్రాసిన కథను కాళిదాసు రసదృష్ట్యా మలచుకొన్నాడు. రసానికి అననుగుణమైన స్థితి మూల కథలో ఉంటే దాన్ని పరిహరించాడు. కాళిదాసు కథకు నూతనత్వం తెచ్చాడంటే దాన్ని రసవంతపు పాళ్ళలో పోతపోశాడు. మరి మన సౌందరనంద కర్తలో — మూలములో నున్న రసాన్ని కూడా ఊచ ముట్టుగా లాగేశారు. ఇదీ ఒకవిధంగా నూతనత్వమే. కాని కాంక్షణీయమైనది కాళిదాసు తెచ్చిన నూతనత్వం.

గణపతిశాస్త్రిగారు — మూలకథలో నున్న బౌద్ధమతం తీసివేశారు అంతే భేదమంటారు." మళ్ళీ ఒకచోట "కథను విభిన్నంగా మలచా"రంటారు. సౌందరనంద కథ కీ బుద్ధికి విస్పష్టంగా తెలిసినట్లు లేదు. అన్నీ స్వవచనవ్యాఘాతాలే.

2. గణపతిశాస్త్రిగారి ధోరణి ఇలా ఉండగా దీనికితోడు సురభిని సమర్థించటానికి ప్రయత్నం — తనకు దూరదారి లేదు పైగా మెప్పుకోలట — అవతలివాడు ఏ అవధుల్లోనుండి విమర్శిస్తున్నాడు — ఆ అవధులు మన కందుబాటులో నున్నాయా — మన పద్ధతి — అవతలివాడి పద్ధతి — వీనిలో ఏది ఉదాత్తమైనది — ఈ మొదలైన ఆత్మవిచారము చేసికోకుండా సహృదయు డెవడూ వాదంలోనికి దిగడు. గణపతి శాస్త్రిగారు తనకు సమాధానము దొరకనప్పుడల్లా "సురభిగారు తగిన సమాధానమిచ్చా"రని సమర్థిస్తూ వచ్చారు. ఆ విమర్శకంతా ఇదివరకు వ్యాసంలోనే సమాధానము చెప్పాను.

గణపతిశాస్త్రిగారు "యథార్థ ప్రపిర్శన దృష్టితో నీ విమర్శన చేస్తున్నా"నని యెంత చెప్పినా, వారి పాక్షికదృష్టి ఎంత సామాన్య పాఠకునికైనా గోచరిస్తుంది. వారిని నేను నిందించను.

గణపతిశాస్త్రిగారికి శాస్త్రాలపై నున్న అవజ్ఞ ఇంతా అంతా కాదు. "ఆలంకారిక మార్గం అస్పష్టమైన మార్గమ"ట. "అంతా శాస్త్రం ప్రకారం జరిపితే కుక్కపిల్లలు పుడతా"యట. సాహిత్య పరిజ్ఞానం కలిగిన ఏ వ్యక్తీ వీరితో నేకీభవించడు. ఇంతకంటే సరస్వతీ ద్రోహం ఉండదు. ఇలాంటి వ్రాతలవల్ల సౌందరనందం నిలువదు. అది రసవంతమైన కావ్యం ఎన్నటికీ కాదు. దానిని రసవంతమైన కావ్యమనటం ములగకొమ్మకు ఉయ్యాలగట్టి ఊగటం.

ఇన్ని దోషా లున్నప్పటికీ దాన్ని ఆస్వాదించే భావుకుడుంటే ఉండనీయండి. నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు. ఈ దేశంలో పండిత శబ్దానికీ భావుకశబ్దానికీ విపరీతార్థాలు వచ్చాయి. ఇక నీ విమర్శకు నేను ప్రత్యుత్తరమీయను. దీనికైనా సమాధానమిచ్చే వాణ్ణి కాదు. గణపతిశాస్త్రిగారి లాంటి విమర్శకులు సామాన్య పాఠకులను ప్రతారిస్తున్నారు. వారి బుద్ధులకు కొంత వివరంగా వ్రాయవలసి వచ్చినది.

వాయువు - రసాయనిక దృష్టి

శ్రీ హరి ఆదిశేషువు

రసాయనికుల దృష్టిలో గాలి మిశ్రమపదార్థము. అందులో నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనీ, నీటి ఆవిరీ, బొగ్గు పులుసు వాయువూ కలిసి ఉన్నాయి. ఇంకా వాటితోపాటు ఎంతో తక్కువగా అపరూపపు వాయువులు కొన్ని కూడా కలిసి ఉన్నాయి. ఇవే కాకుండా ఒకచోటులో ఉండే గాలికీ మరోచోటున ఉండే గాలికీ కూడా కొద్దిగొద్ది తేడాలు కనిపిస్తుంటాయి. పారిశ్రామికస్థలాల్లో ఉండే గాలిలో దుమ్మూ పొగా ఎక్కువగానూ, పొలాలమీదనున్న పైరు గాలిలో తక్కువగానూ, మురికి నీరు నిలవ చోటుల్లో దుర్వాయువులూ ఉంటూంటాయి. గాలి మిశ్రమన్న విషయాన్ని షీలే, కేవెండిష్ శాస్త్రవేత్తలు ప్రయోగాలవల్ల రుజువు చేశారు. ఆ విషయం కేవలం శాస్త్ర విషయమైనందువల్ల దాన్ని వదిలి గాలీ దానిలో ఉన్న పదార్థాలూ మనకు ఎలా ఉపకరిస్తున్నాయో మాత్రం తెలుసుకుందాము.

నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనీ జీవజాతుల మనుగడకే, కొన్ని పరిశ్రమల్లో ముడిపదార్థాలుగాను అవసరం. జీవజాతులు అందులోనూ ముఖ్యంగా మొక్కలు మాత్రమే గాలిలోఉన్న నైట్రోజనిని ఉపయోగించుకొని సంశ్లిష్టాలనబడే ప్రోటీనులని తయారు చేసుకుంటున్నాయి. ఆ విధానాలూ, వాటి వివరాలూ సంగ్రహంగా వ్యవసాయికరసాయన శాస్త్రం అనే అధ్యాయంలో వివరించబడ్డాయి. అదే ఆ వివరణకు ఉచితమైన స్థానంకూడాను. ఇంక నైట్రోజని అమ్మోనియా తయారీపరిశ్రమలో ముడిపదార్థంగా ఉపయోగింపబడుతోంది. తర్వాత అది నైట్రిక్ ఆమ్లంగా మార్చబడటమూ రసాయనికపు ఎరువులలో ముఖ్యమైన అమ్మోనియము సల్ఫేటు తయారీలో వినియోగమవటమూ జరుగుతాయి. అది ద్రవీకరింపబడి రిఫ్రిజిరేటర్ల (శైత్యకరణాలు) లో చల్లని పానీయాల్ని తయారు చేసుకోడానికి అవసరమైన శైత్యస్థితిని కల్పించడానికి కూడా ఉపయోగపడుతోంది. మొదటి రెండూ రసాయనిక పరిశ్రమలు. అవికూడా వ్యావసాయిక రసాయన శాస్త్రం అనే అధ్యాయంలో వివరింపబడ్డాయి.

ఇంక మిగిలిన మూడవది వాయుద్రవీకరణ విధానం వల్ల సాధ్యమైంది. దాన్ని గాలిలోఉన్న ఇతరపదార్థాల వినియోగాల్ని పరిశీలించిన తర్వాత తెలుసుకొందాము.

గాలిలో ఉన్న ఆక్సిజని నైట్రోజనికంటే కూడా ముఖ్యమైంది. దాన్నికూడా గాలిని ద్రవీకరించే వేరు చేస్తారు. ఆక్సిజని, జీవులు ఆహారాన్ని జీర్ణం చేసుకోవటంలో జరిగే రసాయనిక క్రియల్లో వినియోగమవుతోంది. వాటి వివరాలు జీవరసాయన శాస్త్రాన్ని వివరించే సందర్భంలో వివరించబడ్డాయి. ఈ జీవరసాయన క్రియలు దేహానికి అవసరమైన శక్తిని సరఫరా చేస్తున్నాయి. ఊపిరి తిత్తులలో ఏదైనా వ్యాధివల్ల ఆక్సిజని సరఫరాలో అవరోధం కలిగితే వైద్యులు ఆక్సిజనిని సరఫరాచేసి జీవరసాయనిక క్రియలు నడిచేటందుకూ అందువల్ల రోగికి తగిన శక్తి చేకూరేలాగా చేయగలుగుతున్నారు.

ఆక్సిజని జీవరసాయనక్రియల్లో నే కాకుండా వస్తువులు మండేటప్పుడుకూడా వినియోగమవుతోంది. అందుచేత వంట చేసుకోడానికి కట్టెల్ని మంటపెట్టినప్పుడు రసాయనిక క్రియని నడిపిస్తున్నామనీ, గాలిలో ఉన్న ఆక్సిజనియొక్క కట్టెల్లో ఉన్న కార్బను పదార్థాలయొక్క రసాయనిక గుణాల్ని వినియోగిస్తున్నామనీ భావించాలి. వస్తువులు మండినప్పుడు జరిగే మార్పుల్ని శోధించడంవల్లనే రసాయనశాస్త్రం అభివృద్ధి అయింది. ఈ విశేషాన్ని వివరించడంలోనే లెవాషియర్ అమరమైన కీర్తిని సంపాదించాడు. ఈ వివరణమూలాన్నే ఇనపసామాన్లు గాలిలో ఎండకి ఎండి వానకి తడిసినప్పుడు తుప్పు పట్టడానికీ, దూది బేళ్లు హఠాత్తుగా అంటుకొని కాలిపోవడానికీ కూడా మెల్లిగా జరిగే ఆక్సీకరణమే కారణమని తేలింది.

ఆక్సిజని వాయువుని హైడ్రోజని వాయువుతో గాని, అసిటలీను వాయువుతో గాని మిశ్రంచేసి ఊదు కొలిమిలో (*Blow Pipe*) అంటించినపుడు అత్యం

తోష్ణము లభిస్తోంది. అల్లా లభించే ఉష్ణం సుమారు 3000-3315 డిగ్రీ లుంటుందని అంచనా వెయ్య బడింది. ఆ మహోష్ణంలో ఇనప రేకులూ ఉక్కు రేకులూ కూడా కరిగిపోతాయి. అందుచేత ఇనప రేకుల్నీ దూలాల్నీ కరగించి అతకడానికి వీలవు తోంది. ఈ కొత్త విధానంవల్ల ధాతు వినియోగ విధానంలో కొత్త మెళకువలు లభించాయి. టంకంతో గాని గుండు మేకులతో గాని (*Rivets*) పని లేకుండా యంత్రపు ఒడల్ని నిర్మించడానికి వంతెనల్ని కట్టడమూ సాధ్యమైంది. ఈ సందర్భంలో ఒక్క మాట చెప్పవలసి ఉంది. ఆక్సి అసిటలీను, ఆక్సి హైడ్రోజని జ్వాలల్తో పని చేసినప్పుడు ధాతువులు రవలు కక్కుతూ మండు తాయి. అందుచేత పనివారు ముఖానికి చేతులకీ రక్షణ కవచాల్ని తొడుక్కొని మరీ పని చేయాలి. లేకపోతే అపాయకరము.

గాలిలో ఉన్న వాయుపదార్థాల్లో నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనీ తర్వాత నీటి ఆవిరీ, బొగ్గుపులుసు వాయువూ ముఖ్యమైనవనాలి. నీటి ఆవిరి ప్రమాణం కాలమానాన్ననుసరించి మారుతూంటుంది. దానిలో తేడాల వల్లనే వర్షయోగమూ, పొగమంచూ మబ్బులూ, మబ్బు తెర తీసిన ఎండలూ కలుగుతూంటాయి. కాలమాన పరిస్థితులకు కారణాలూ, నీటి ఆవిరితో వాటికుండే సంబంధాన్నీ వాతావరణశాస్త్రజ్ఞులు వివరిస్తుంటారు.

గాలిలో ఉన్న బొగ్గుపులుసు వాయువుని మొక్కలు ఉపయోగించుకొని కార్బోహైడ్రేటు లనబడే పిండిపదార్థాల్ని తయారు చేసుకుంటున్నాయి. కార్బోహైడ్రేటులు ఆహారపదార్థాల్లో ముఖ్యమైనవి. అవి రసాయనికంగా సృష్టిఅవుతున్న విధానం వ్యావసాయిక రసాయన శాస్త్రం అనే అధ్యాయంలో వివరించబడింది. ఇంజన్లు నడిచేటందుకు బొగ్గూ నీరూ ఎంత అవసరమో మానవులు జీవించేటందుకు వారి ఆహార పదార్థాల్లో కార్బోహైడ్రేటులు అంత ముఖ్యము. ఇవి జీవుల దేహంలో జీర్ణమైనప్పుడు ఆక్సిజనితో సంయోగిస్తాయి. ఆ సందర్భంలో తిరిగీ బొగ్గుపులుసు వాయువు తయారై తిరిగి గాలిలోకి జీవుల నిశ్వాసాల రూపంలో కలిసిపోతుంది.

గాలిలో ఉన్న నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనీ, బొగ్గుపులుసు వాయువూ జీవులకు వినియోగించబడడమూ తర్వాత తిరిగి గాలిలో కలిసిపోవడమూ జరుగుతోంది. అందువల్లనే సామాన్యంగా వీటి ప్రమాణంలో తేడాలు కలగవు.

పారిశ్రామికంగా అవసరమైన నైట్రోజనినీ, ఆక్సిజనినీ విడివిడిగా తయారుచేసేటందుకూ కోటి కొక్కపాలుగా గాలిలో కలిసిఉన్న అపరూపపు వాయుద్రవ్యాల్ని సేకరించేటందుకూ వాయుద్రవీ కరణమూ, ఆద్రవ స్వేదనమూ శరణ్యమవుతాయి. వాయుద్రవీకరణ విధానంలో రసాయన క్రియల కేమీ పని లేదు. ఐనా అందువల్ల లభించే ద్రవ్యాలకి రాసాయనికంగా ఉన్న ప్రాముఖ్యాన్నిబట్టి దాన్ని సంగ్రహంగా తెలుసుకోవడం అవసరం.

వాయుపదార్థాల్ని ద్రవీకరించడంలో రెండు ప్రాథమిక సూత్రాలు వినియోగమవుతున్నాయి. ప్రతీ వాయుపదార్థాన్నీ కొంతవరకూ చల్లార్చి బాగా అదిమితే ద్రవీభూతమవుతుందనేదే ఆ విధానంలోని మూలసూత్రం. ఏ వాయుపదార్థాన్నైనా ఎంత వరకూ చల్లార్చాలి? అనే విషయం ఆ వాయుపదార్థం యొక్క స్వభావాన్ననుసరించి ఉంటుంది. బొగ్గుపులుసు వాయువుని 31° డిగ్రీలవరకూ చల్లార్చి 73 రెట్లు అదిమితే వెంటనే ద్రవమవుతుంది. కాని నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనుల మిశ్రమైన గాలిని —140 డిగ్రీలవరకూ చల్లార్చి 39 రెట్లు అదిమితేగాని ద్రవము కాదు. వాయుద్రవీకరణానికి అవసరమైన ఈ మూల సూత్రాల్ని ఆండ్రూస, అమగాట్ అనే భౌతిక రసాయన శాస్త్రవేత్తలు ప్రయోగపూర్వకంగా కనుగొని నిర్వచించారు. వాయుద్రవీకరణకవసరమైన మహా శైత్యం ఏ సాధనంవల్లా సులభసాధ్యం కాదు. అందువల్లనే వాన్ని ద్రవరూపంలో తయారుచెయ్యడం 1883 వరకూ సాధ్యం కాలేదు. జౌల్, థామ్సన్లనే భౌతిక రసాయన శాస్త్రవేత్తల కృషివల్ల వాయు ద్రవీకరణకు అవసరమైన మహాశైత్యం లభించే విధానం చిక్కింది. బాగా అదుమబడిన వాయువును సన్నని సూది బెజ్జంలాంటి రంధ్రంలోనుంచి పైకి విశాలంగా ఉన్న చోటులోకి ప్రసరించేటాచేస్తే అది బాగా చల్లబడుతుందని జౌల్ థామ్సన్లు ప్రయోగ పూర్వకంగానూ, సిద్ధాంతాలనుబట్టి కనుక్కున్నారు. నూరు రెట్లు అదుమబడిన గాలిని హిమశైత్యంలో చల్లార్చి సూచీరంధ్రంలోనుంచి ప్రసారం చేస్తే —25° డిగ్రీలవరకూ చల్లబడుతుంది. —25° డిగ్రీలవరకూ చల్లారి, నూరు రెట్లుఅదుమబడిన గాలిని సూచీరంధ్రంలో నుంచి ప్రసరింపజేస్తే —53° డిగ్రీలవరకూ చల్లబడు తుంది. తిరిగీ ఆ శైత్యంలో అదుమబడిన గాలిని చల్లార్చి మరోసారి సూచీరంధ్రంలోనుంచి విస్తరింప

చేసినప్పుడు—81.5° డిగ్రీలవరకు చల్లబడుతుంది. ఈ విధానంలో చల్లదనం క్రమాభివృద్ధిని పొందుతూ ఉంటుంది. అందుచేత అవసరమైన చల్లదనం లభించగానే వాయువు ద్రవమవుతుంది. ఈ విధానంలో గాలిలో ఉన్న నీటి ఆవిరినీ, [illegible] వాయువునీ ముందుగానే తొలగిస్తారు. అందుచేత మిగిలిన వాయువులో ఉన్న నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనీ కలిసి ద్రవమవుతాయి. అపరూపపు వాయువులు ఇంకా వాయురూపంలో తేలియాడుతూ ఉంటాయి. వాటిని తొలగించి ఎలక్ట్రిక్ బల్బుల్లో నింపేటందుకూ, గాజు గొట్టాల్లో నింపి రంగురంగుల కాంతులీనే నియాన్ సైనుబోర్డులు సృష్టించేటందుకూ ఉపయోగిస్తారు.

ద్రవరూపం పొందిన వాయువుల్లోనుంచి నైట్రోజనినీ, ఆక్సిజనినీ అంశికస్వేదన క్రియవల్ల వేరు చేస్తారు. ఈ పదార్థాల్ని ఎగుమతి చేసేటందుకు వీలుగా ఇనుప సిలెండరులలో సేకరిస్తారు. సోడాదుకాణాల్లో అవసరమైన కార్బన్ డయాక్సైడు వాయువుకూడా అలాంటి సిలెండరులలోనే సరఫరా అవుతోంది.

గాలిలో అతితక్కువగా ఇతర మలిన పదార్థాలుంటాయని తెలుసుకున్నాము. అలాంటి వాటిలో హైడ్రోజన్ సల్ఫైడు వాయువూ, సూక్ష్మజీవులూ ముఖ్యమైనవి: హైడ్రోజన్ సల్ఫైడు ప్రమాణంలో కొద్దిపాటిమాత్రమే అయినా చికాకు కలిగిస్తుంటుంది. ఆ చికాకుకు మూలకారణం రసాయనిక మార్పులే అనీ, వాటికి విరుగుడువంటి ప్రతిక్రియలు కూడా రసాయనిక విజ్ఞానంవల్లనే సాధ్యమయాయనీ తెలుసుకోటం ముఖ్యం. పెద్దవారిమీద గౌరవంచేత మనం వారి చిత్రాల్ని రంగురంగుల్లో చిత్రకారులచేత వేయించి గోడకి వ్రేలాడవేస్తాము. రంగులు అందులోనూ ముఖ్యంగా తెలుపురంగుగా వాడబడే పదార్థము సీసపు లవణమే. సీసపు లవణాలు హైడ్రోజన్ సల్ఫైడుతో యోగిస్తాయి. అప్పుడు నల్లటి లెడ్ సల్ఫైడు తయారవుతుంది. ఈ రసాయనిక క్రియవల్లే గాలిలోనున్న హైడ్రోజన్ సల్ఫైడు గోడమీద మనం ముచ్చటగా వేలాడదీసిన పటంలోని తెల్లటి తలపాగాలోనూ కండువాలోనూ ఉన్న తెల్లటి సఫేదు రంగుని నల్లనల్లగా మారుస్తుంది: ఈ నలుపు రంగు అంతటా ఏర్పడినా బాగానే ఉంటుంది. కాని మరకలు మరకలుగా మాత్రమే ఏర్పడటంవల్ల అందవికారంగా తయారై జుగుప్సావహమవుతుంది. అలాంటప్పుడు దూదిని హైడ్రోజన్ పెరాక్సైడు ద్రావకంలో ముంచి ఆ మరకలమీద ఆరారగా అద్ది ఎండనిస్తారు. హైడ్రోజని పెరాక్సైడు అత్యంత అస్థిరమైన పదార్థము. అది సులభంగా వియోగమై ఆక్సిజనిని సరఫరా చేస్తుంది. అది [illegible] ఆవేశంచేత లెడ్ సల్ఫైడుతో యోగించి దాన్ని తెల్లటి లెడ్ సల్ఫేటుగా మార్చేస్తుంది. అందుచేత నల్లటి మరకలన్నీ తిరిగి తెల్లబడతాయి.

గాలిలో ఉండే దుమ్మూ, సూక్ష్మజీవులూ, రోగకారకమైన విషంచేత జీవుల కపకారులని పరిగణింపవలసివుంటుంది. వాటివల్ల కలిగే అపకృతిని శాస్త్రీయవిధానాలవల్లనే అరికట్టడానికి వీలవుతోంది. పారిశ్రామిక నగరాల్లో దుమ్ము మరీఎక్కువైపోకుండా ప్రత్యేయంత్రాగారపు చిమ్నీల్లోనూ [illegible], కాటరెల్ శాస్త్రవేత్తలు సూచించి[illegible] తీసుకున్న అవక్షేపకరణాల్ని (*Precipitetors*) అమరుస్తారు. అందువల్ల చిన్నటి దుమ్ము కణాలు

కొల్లాయిడుస్థితిలోనే ఉండి గాలిలో తేలి ఆడి పోకుండా అవక్షేపమవుతాయి. ఈ అవక్షేపకరణుల నిర్మాణంలో భౌతికరసాయన శాస్త్ర పరిశోధనలవలన తెలియవచ్చిన కొల్లాయిడు పదార్థాల గుణాలే వినియోగింపబడ్డాయి. కొల్లాయిడు స్థితిలోనున్న కణాలు విద్యుత్ ను ధరించి ఉంటాయనీ విద్యుత్ప్రసారం చేసినప్పుడు అవి ఏదో ఒక ధ్రువం దగ్గరకు ఆకర్షింపబడి అవక్షేప మవుతాయనీ తేలింది. అవే అవక్షేపకరణుల నిర్మాణంలో వినియోగమయ్యాయి. పారిశ్రామిక నగరాల నివాసం అలవాటు లేని మనకి దుమ్మునీ, పొగనీ చెదరగొట్టేందుకు యంత్రాలవసరమా అనిపిస్తుంది. ఇంగ్లండులో ఇనుప పరిశ్రమకు ప్రసిద్ధిచెందిన షెఫీల్డు నగర ప్రాంతంలో రాక్షసి బొగ్గు వాడకంవల్ల గాలిలో దుమ్ము ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఆ దుమ్ము మూలంగా బట్టలు త్వరగా మాసిపోతాయి. వాటిని ఉతకడానికి అయ్యే అదనం ఖర్చు, నష్టమైన రాక్షసి బొగ్గు విలువ సంవత్సరానికి 5 కోట్ల పౌనులుంటుందని అంచనా వెయ్యబడింది. ఈ విషయం లాడ్జ్, కాటరెల్ విధానానికున్న ప్రాముఖ్యాన్నీ దాని అవసరాన్నీ తెలియజేసేటందుకు చాలు.

గాలిలోఉన్న సూక్ష్మకణ జీవులు రోగకారులయ్యే అవకాశం ఎక్కువ. జలుబూ, రొంపా, దగ్గూ, న్యూమోనియా, ఇన్‌ఫ్లుయెంజా, పొంగు మొదలైన వాటి వ్యాప్తికి గాలిలో తేలియాడుతూండే సూక్ష్మజీవులే కారణాలు. అందుచేత ముఖ్యంగా ఈరోగాలు వెలరేగినప్పుడు గాలిని స్వచ్ఛపరచడం అవసరం. అందుకోసమే సూక్ష్మక్రిమిసంహారకులైన పదార్థాల్ని గాలిలో వ్యాపింపజేసేందుకు సాంబ్రాణినీ, గుగ్గిలాన్నీ హారతి కర్పూరాన్నీ వెలిగించడమూ, దీపావళి మతాబాల జోరుతో సల్ఫర్ డయాక్సైడుని అంతటా వ్యాపింపజేయడమూ వాడుకలోఉన్న విధానాలు.

గాలిలో నైట్రోజని, ఆక్సిజనికంటె నాలుగురెట్లుంది. నైట్రోజని ఆక్సీకరణాన్ని గాని మండడాన్ని గాని ప్రోత్సహించదు. అందుచేత ఆక్సిజని యొక్క చురుకుతనానికి ఇది కళ్లెంలా పనిచేస్తుంది. ఏ కారణంవల్లనైనా గాలిలోఉన్న ఆక్సిజని హెచ్చిందంటే ఆక్సీకరణక్రియ లతి చురుకుగా నడుస్తాయి. జీర్ణక్రియలుకూడా ఆ తరహాకి చెందినవే. అందుచేత తిన్న ఆహారం కూడా చురుకుగా జీర్ణమైపోతుంది. జీవరసాయన క్రియల్లో ఆక్సీకరణ క్రియల వేగం హెచ్చుగానే మానవుల జీవితం మూణ్నాళ్ళ పట్టపగలై పోతుంది. గాలిలో ఉండే నైట్రోజనీ, ఆక్సిజనులు ఎన్ని రసాయనిక క్రియల్లో ఏ విధానంప్రకారం పాల్గొన్నా తిరిగి గాలిలోకే చేరుకుంటూ ఉండటంవల్ల వాటి నిష్పత్తిలో మార్పు గాని జీవుల జీవితంలో విపరీతాలు గాని జరగటం లేదు.

గాలిలో ఉన్న బొగ్గుపులుసువాయు ప్రమాణం ఎక్కువైనప్పుడు అలాంటి గాలిని పీల్చేవాళ్ళకి తలనొప్పి రావడం నిశ్చయం. ఈ విషయమే జనసమ్మర్ద మెక్కువగా వుండే సినీమాహాల్లోనైనా, సభావేశాల్లోనైనా కొంతసేపైనతర్వాత ఆవలించేవాళ్ళూ, తలనొప్పితో బాధపడేవారూ ఎక్కువవడానికి కారణం. ఆవలింతలు రావడానికి కారణం పీల్చే గాలిలో కార్బన్ డయాక్సైడు వాయువు ఎక్కువవడమేననీ, అందువల్ల పరిసరాల్లో జనసంచారం ఎక్కువైందనీ యుగంధరుడు గ్రహించి 'సహసహ శబ్దం కుండకు నష్టమా' అని వంతపాడుతూన్న అన్నాన్ని చెప్పుకొని తిరిగి పిచ్చి వేషస్థాలనది వేషధారి అని తెలిసిపోకుండా జాగరూకత వహించాడని స్మరించే ప్రతాపరుద్రీయంలో వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు వర్ణించారు.

సేంద్రియ పదార్థాలు కుళ్ళి అసంపూర్ణంగా ఆక్సీకరణమైనప్పుడూ, అలాగే అవి గాలి బాగా ప్రసరించని స్థలంలో మండినప్పుడూ నీలిరంగు జ్వాలతో మండే కార్బన్ మోనాక్సైడు తయారవుతుంది. నూనెదీపాన్ని వెలిగించి ఆరిపేసినామనే అభిప్రాయంతో కొంచెం జ్వాలని వదిలేసినప్పుడది నీలంగా ఉంటుందని మీరు గమనించేఉంటారు. అది కార్బన్ మోనాక్సైడుని చిమ్ముతూ ఉండే వడంచేతనే 'ఆణాకుమ్మ దీపం ఇంటికి చేటు'నీ 'దీప నిర్వాణగంధం మూర్కొనతగదు'నీ సామెత లేర్పడ్డాయి.

Institute
LIBRARY
Hyderabad-500 027.

మాటల దాంపత్యం

శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి

శబ్దమూ, అర్థమూ, పరస్పరమూ చేతులు కలుపుకుని జంటగా ముందుకుసాగితే అదే భాష అవుతుంది.

అయితే భాషలో రూపొందిన ప్రతిమాటకూ నిశితమైన అర్థం అన్నివేళలా వ్యక్తం కావాలని లేదు. ఒక్కొక్కసారి వక్త ఉపయోగించేమాటకూ, ఉద్దేశించిన అర్థానికీ పొత్తు కుదరకపోవచ్చు. అంతమాత్రాన శబ్దార్థాల స్నేహం విడిపోదు. భేదాభిప్రాయాలు కలిగిన ఆలుమగలకుమల్లే యివి ఇంటిగుట్టును రట్టు చేసుకోకుండానే దాచుకుంటవి. అందుకే శబ్దానికి తగిన అర్థం కుదరలేదనో, అర్థానికి అవసరమైన శబ్దం ప్రయోజ్యం కాలేదనో శ్రోత గమనించలేడు. వక్త పట్టించుకోడు. ఇది యిట్లా సద్దుకు పోవడానికి కారణం శబ్దార్థాలకు మించిన సంజ్ఞా సహాయం భాషకు సమగ్రంగా ఉంటుంది గనుక.

మాటలే భాషను కూర్చేవి. మాటకున్న అర్థం భాషకు జీవంపోసి కలకలలాడిస్తుంది — మనిషి విచారంగా ఉన్నప్పుడు ఆ భావం వ్యక్తంచేసే మాటలు కరుణార్ద్రాలుగా నే ఉంటవి. దిగులుగా దీనంగా సాగే వాక్కు మనిషి మనస్సు మనముందు విప్పి పెడుతుంది. వాక్కులేని వ్యక్తికీ జంతువుకూ భేదం లేదు. సంతోషాన్ని, కోపాన్ని, రౌద్రాన్ని, విచారాన్ని, శృంగారాన్ని, ఒకటేమిటి, మనుష్యుడి జీవిత నాటకంలో అంగాంగి రసాలుగా అమరిన సర్వరస సముదాయాన్నీ వ్యక్తంచేసే మాటలు మానవజాతికి దివ్యవరాలు! ఆనందోద్రిక్తతలో ఎగిరి గంతులు వేస్తూ, కొట్టే కోలాహలంచేసే పలుకులూ, కోపంలో, రౌద్రంలో కల్లోలజలధి సరీత తరంగాలలా ఎగిరెగిరి పడే నిశితపదాలు, శృంగారతన్మయతలో ప్రఫుల్లి కేరింతలాడే చిలిపిమాటలు, ఇవన్నీ మానవజగత్తు తనంతట తాను నిర్మించుకుంటే ఏర్పడ్డవా? ఆ మాటల సంపద ఒకరు అమర్చుతున్నారనే విషయం మనుష్యులకే తెలియకముందు అమరినవి. మానవాంతర శక్తి బాహ్యప్రేరణకు తెలిసేలోపలనే చేసిన యీయేర్పాటువల్ల భాష భగవన్నిర్మిత మనుకోవలసి వచ్చింది.

అయితే మాటకూ అర్థానికీ ఈశక్తి ఎప్పుడూ ఉన్నదా అనేది ఒకప్రశ్న. మాట, మాటగా, ఒంటరిగా ఉన్నంతవరకూ దానిలో సొగసుదనం రాదు. దానిలోని అర్థం తన శక్తిసామర్థ్యాలు చూపించే సమయం రాలేదని గుసగుసలుపడుతుంది. మాటకున్న సొగసూ, అర్థంలోని సుకుమారతా బయటికి రావాలంటే, దానికి ఎన్నో హంగులు అమరాలి. ఆ రెంటి మధ్యా కంటికి కనిపించని మార్పేదో జరిగి మన మనసుకున్న ఫలితం బయటకు రాగలగాలి—అంటే మాటలు వాక్యరూపంలో కూడితే వివిధార్థదాలయిన పదాలు ఏకముఖాలయి రమణీయత్వ ప్రతిపాదకాలు కాగలవు.

కాబట్టి భాషలోని సొగసంతా వాక్యరచనలో ఉన్నది. వాక్యమనేది రసాత్మకమైన కావ్యమన్నారు ఆలంకారికులు.—అప్పుడు భాష భాషంతా ఒక కావ్యం కాలేదా? అనేది ప్రశ్న. సరే—ఇది తెగని ప్రశ్న!

ఇంతకూ మాటల పొందికలోనే ఉంది భాషలోని తీయదనమంతా అని చెప్పడానికే ఈ ఉపోద్ఘాతం.

తెలుగుభాష తీయని భాష! ఆమాటకు వస్తే ఏభాషలోనైనా తీయదనం ఉన్నది. కాని ఆ తీయదనమనేది ప్రతిభాషలోనూ మామూలుగానే కనిపించేది కాదు. భాషలో, వివిధమార్గాలలో ప్రసరించే మెలుకులను తెచ్చి జిజ్ఞాసువులకళ్ళలో ఆ కాంతి కిరణాలు జొనిపేవరకూ ఏభాష గొప్పతనమూ ప్రకాశితం కాదు. అయితే అనంతమై, ప్రవాహి అయిన భాషను అవలోకనం చెయ్యాలనడం అసంభవం. ఇదేకాదు; ఏవిషయాన్నీ పూర్తిగా తెలుసుకోడానికి మానవజీవితమే చాలదు. అన్నికోణాలనుండీ సమగ్రంగా ఒక విషయపరిశీలనమనేది ఒక్కరివల్ల కానిపని. అట్లాగే తెలుగు

భాషకు తీయదనం ఎందుకువచ్చిందో అని ప్రశ్నించుకుంటూ, ఇందుకూ అని పూర్తిగా చెప్పగల మనుకోవడం, నవ్వుపాటు. కాకపోతే బహువిధాల పయనించి చేరిన ఆ తీయదనాన్ని ఆస్వాదిసూ "బహుశ ఈవిధంగా రాలేదూ ఈతీపి!" అని కొన్ని మార్గాలను, మనుష్యులకు తట్టినవాటిని చర్చించుకోవచ్చు. ఈ చర్చలు పూర్తిగా దోషాలెప్పుడూ కావు. కాకపోతే స్ఖాలిత్యాలు ఉండవచ్చును.

నేనొక దోవ చెప్పాలని కుతూహలపడుతున్నాను. ఇది దోవ అవునా కాదా; నిజంగా తెలుగులోని తీయదనంలో ఇన్నోవంతు ఈమార్గం గుండా వచ్చిందా లేదా అనే చర్చలు విజ్ఞులకు!

తెలుగుభాషలో ఒక విచిత్రపుధోరణిఉన్నది. నాకు తెలిసిన ఇంగ్లీషులో ఇది కన్పించదు. కొద్దిగా తెలిసిన హిందీలో అక్కడక్కడా ఉన్నది. మరి యితరభాషలలో ఉన్నదో లేదో!

ఇది జంటపదాల ఏర్పాటు. తెలుగునోట తరుచూ ఈ పదాలు వినవస్తూనే ఉంటవి. ఈ జంటలను చూస్తూఉంటే, వేదోక్తంగా వివాహితులయిన దంపతులా అనిపిస్తుంది. వాటి బాంధవ్యమంత స్థిరం. అసలీపదాల జన్మ ఏమిటి? ఏయే పరిస్థితులలో ఈ జమిలిమాటలు ఏర్పడవలసి వచ్చింది అనేది ప్రశ్న—

మాట్లాడేటప్పుడు మాతృభాషలో పొందికా, ఒదుగూ, ప్రతివాడికీ జన్మతః రానే వస్తవి. కాని ఒకమాట ఒకసందర్భంలో వాడినప్పుడు చెప్పదలచుకొన్న అర్థం ఆ మాటవల్ల స్పష్టం కాకపోవచ్చు. కనిసం కాలేదేమోనన్న అసంతృప్తి వక్తమస్తిష్కంలో మెలవేయవచ్చు. అప్పుడు, ఆమాట అట్లా రికామీగా నిలువదు. ఒక తోడు తెచ్చుకుంటుంది. ఆతోడు ఎటువంటిదో, రెంటికీ ఏర్పడిన సంబంధ బాంధవ్యాలెటువంటివో ఆ రెండింటి సాన్నిహిత్యం వల్లా వక్త ఆశించిన మెరుగులెంతవరకు ప్రకాశితాలయినవో — ఇవన్నీ మనం పరిశీలించవచ్చును. మనకీనాటి చర్చకూడా అదే!

ఈ సంబంధం చిత్రవిచిత్రంగా కనిపిస్తుంది. ఒక్కొక్కపదం మరొకపదంపక్కన ఉంటే ముచ్చటగా భర్త మనస్సు తెలిసి మెలిగే భార్యలా అనిపిస్తుంది. మరొకటి పసిపాపలా, అమాయికంగా లోకవ్యవహారమే తెలియనట్లు స్తబ్ధుగా ఉండి అంతులేని అందాన్ని కూరుస్తుంది. ఇంకొకటి ఉత్త వసపోసిన వాగుడుపిట్టలా అర్థంలేనిమాటలాడుతున్నట్లుంటుంది. మరొకటి అర్థమూ, పస్థమూ లేకపోయినా అది అక్కడ ఉంటేనే నిండూ, అందమూ.

కాబట్టి ఈ జంటమాటలలో ప్రయోజకత్వమంతా రెండవమాటది. ఆ మాటా, దానితీరూ, అది యిచ్చే అర్థమూ వీటిమీదే ఆ జంటయొక్క రామణీయకం ఆధారపడిఉంటుంది —. ఈ రెండవ పదాన్ని మనస్సులో పెట్టుకుని చూస్తే జంటమాటలనన్నీ చేర్చి అయిదు రకాలుగా విభజించుకోవచ్చు. అవి;

1. మొదటి మాటకు కించిద్వ్యత్యాసం కలిగి అర్థం లేకపోయినా వచ్చిచేరే మాటలు.

2. మొదటి మాటతో అర్థసామాప్యం కలిగో, లేక అదే అర్థాన్ని పలువరించో, అందాన్నిచ్చే మాటలు.

3. మొదటిమాటకు పూర్తిగా వ్యతిరిక్తమైన అర్థాన్ని సూచిస్తూ సన్నివేశాన్ని నిశితంగా చిత్రించే మాటలు.

4. మొదటిపదం సూచించే వాతావరణానికీ, పరిస్థితికీ సరిపడి, వాటిని స్పష్టంగా సూచించే సమగ్రమైన మాటలు.

5. కేవలం మొదటిపదానికి ఉదాహరణ పూర్వకంగా నిలిచే మాటలు—. ఇవీ!

మొదటి తరగతికి చెందిన కొన్నిటిని పరిశీలిద్దాం.

1. అప్పూ సప్పూ
2. అటుకూ సటుకూ
3. భూమీ పుట్రా
4. నగా నట్రా
5. పురుగూ పుట్రా
6. ఇరుకూ సరుకూ
7. చెడా మడా
8. చింకీ బొంకీ
9. అడుగూ బొడుగూ
10. ఆదరా బాదరా

ఈ పట్టికలో చాలావరకు చివరిమాటలు నిరర్థకాలనే చెప్పాలి. అయితే అంతమాత్రాన వీటికీ స్థానంలో ప్రాముఖ్యం లేదనడానికి వీలులేదు. చూడండి;

"అప్పచేసి పిల్లపెళ్ళి చేస్తాను!" అన్న మాట లకూ "అప్పోసప్పోచేసి పిల్లపెళ్ళి చేస్తా"నన్న మాట లకూ ఎంతో భేదమున్నది. అట్లానే మిగిలిన జంట మాటలన్నీ ఉపయుక్తాలయి అర్థవైశద్యాన్ని స్ఫురింప జేస్తున్నయ్. చివరివి దాదాపు అర్థం లేనివనేచెప్పాలి. అయినా మొదటిపదంతో సంపర్కంవలన, ఆమాటలో లేని అర్థం వినూత్నంగా పుట్టి చక్కని విశిష్టతను సంపాదించుకుంటున్నది.

నిఘంటువులు వెదికినా దొరకని యీ పదాలు వాడుకలోకి ఎట్లా వచ్చినవి? "అప్పూ సప్పూ" అన్న జంటపదంలో 'సప్పు' కొక విశిష్టత వచ్చిందే, అటువంటిది 'సప్పు' అనేది విడిగా వాడితే ఎవరికీ ఎందుకు అర్థం కాదు? — అంటే దీనికి జవాబు మృగ్యం.

అర్థంలేనిమాటలు కొబట్టి ఇవి తాత్కాలికంగా వక్త ఉద్రేకంవలన ఏర్పడిన మాటలు. ఈ యేర్పా టులో ఒకరీతి యేమన్నా ఉన్నదేమోననిచూస్తే అదీ కనిపించదు. అటువంటిదే ఉంటే "అప్పు సప్పూ" లోని 'స' వలెనె "అడుగూ బొడుగు"లో 'బొ'కు బదులు 'స'యే వచ్చిఉండవలసింది. ఈ పదం ఒక్కొక్కచోట పగుపాదీ మరొకచోట సరకాదీ కూడా అవుతూ ఉంటుంది—ఇంకొకటి 'అతుకూ సతుకూ' అన్నదానికి "అతుకూ బొతుకూ" అనే రూపాంతరంకూడా ఉంది. ఈ అనియమితరూపాలూ, వీటి యేర్పాటులూచూస్తే అతివిచిత్రంగా ఉంటయ్.

ఈ జంటలో రెండూ తెలుగుపదాలుగా ఉండాలని లేదు. ఒకటి అన్యజాతీయం కావచ్చు. లేదా రెండూ కావచ్చును — ఈ సందర్భంలో వచ్చే పదాలన్నీ సాధారణంగా హిందీపదాలుగానే కనిపిస్తున్నయ్. సంస్కృతపదాలు బహుకొద్ది—ఇట్లా వచ్చినపదాలు పరభాషాపదాలుగా అనిపించడమే లేదు. అవి తెలుగులో కలిసి లీనమైపోయినవి. అటువంటివి.

1. అజా పజా
2. ధక్కా ముక్కీ
3. గల్లాముల్లీ
4. కచ్చా పచ్చా!—వంటివి.

మొదటిపట్టికలో ఒకరకపు మాటలు కొన్ని కని పిస్తున్నయ్. అవి,

భూమీ పుట్రా
నగా నట్రా
పురుగూ పుట్రా వంటివి.

ఇక్కడకూడా ఈ 'ట్రా' తో అంతమయ్యే పదానికి అర్థంలేదు. కాని యీ పదాలన్నీ ఒక సూత్రానికి కట్టుబడినట్లు తోస్తుంది. మొదటిపదం లోని మొదటిఅక్షరమే రెండవపదం మొదట ఆవృత్తి మవుతుంది. తరువాతి అక్షరమే ఈ 'ట్రా' ఈ 'ట్రా' అనేది ఎట్లా ఏర్పడిందో వాడుకలో కింతగా ఎందుకు వచ్చిందో ఆలోచించదగ్గవిషయం. విశాఖ మాండలిక భాష పరిశీలిస్తే 'గట్రా' అనే పదం ఎక్కువగా ఒక ఊతపదంలా వినిపిస్తున్నది.

ఉదా:—"మీ ఆరోగ్యం గట్రా బాగున్నదా అండీ!"

"ఇల్లూ గట్రా సదురుకోబోతే యీ పొద్దయి పోనాది!" — ఇవే వాడుకలు. వీటినిబట్టి చూస్తే చిన్నయసూరిచెప్పిన "నిందార్థకంలోని గిగీ"లతో ఈ 'ట్రా' స్నేహం కలుపుకున్నట్లున్నది.

హిందీభాషలో పదాలు తెలుగున చేరిన వను కున్నాం. ఇవి పరిశీలిస్తే:—

'ఇరుకు సరుకు' అనే జంట చూద్దాం — ఇక్కడ 'సరుకు' అనేది తతిమా అన్నిపదాలలో మల్లే పూర్తిగా వ్యర్థం కాదేమోననిపిస్తుంది. "ఇల్లు ఇరుకూ సరుకూ లేకుండా కుశలంగా ఉన్నదా!" అందామనుకుందాం. ఇక్కడ 'ఇరుకు' అనేదాని అర్థం 'విశాలంకాని' అని—ఈ 'ఇరుకు'కు వికృత రూపాలు, ఇఱకటము; ఇఱకాటము; "ఇల్లు ఇరకటం ఆలిమరకటం" అనేచోట ఈమాట వినిపిస్తున్నది. అయితే యీ యిరుకుకు, "విశాలంకాని", అనే అర్థం కాక మరొక అర్థంకూడా ఉన్నది. "చెయ్యి ఇరుకు పట్టింది!" అన్నచోట దీని అర్థం 'బెణికింది' అని. నిజానికి దీన్ని విపులంగా, నిశితంగా తరచిచూస్తే, పై సంకుచితత్వంలోనిభావమే యిక్కడా ఉన్నదని తేలుతుంది. దీనికి మూలధాతువు 'ఇఱ' — "అణగు లేదా, నలుగు" అనే అర్థంలో ఏర్పడిన ధాతువిది—. ఇదిట్లా ఉంచి దీనిపక్కన ఉన్న సరుకు చరిత్ర చూద్దాం. ఇది 'సప్పు'కు మల్లే వ్యర్థమేనా?— వ్యర్థపదమైతే రంటూలేదు. కాని నాకిక్కడ ఒక సందేహం!

హిందీలో 'సరక్నా' అని ఒక పదం ఉంది. అంటే 'తొలగు లేక జరుగు' అని. 'జర సర్కోజీ' అనే వాడుక తఱుచు బస్సులలో, రైళ్ళలో చెవుల పడుతూనే ఉంటుంది—పైపైనచూస్తే ఈ సరుకుకూ

ఆ ఇరుకుకూ సంబంధం చప్పున స్ఫురించదు. కాని, హిందీ వ్యావహారికభాష పరిశీలిస్తే హాత్ సలక్ గయా అనే ప్రయోగం వినిపిస్తుంది. ల, ర ల, అభేదాన్ని బట్టి అర్థసామ్యాన్ని బట్టి ఇది యీ సరక్ అనే క్రియే నేమో అనుకోవడానికి విప్రతిపత్తి లేదు — పై హిందీ వాక్యానికి అర్థం 'చెయ్యి జెణికింది' అని. అంటే తొలగు, జరుగు అనే అర్థాన్నిచ్చే సరక్ నా "చెయ్యి ఎముక తొలగు, కీళ్ళ పట్టు జరుగు" వంటి అర్థవిశేషాన్ని పొందివుండవచ్చు—. దీన్ని బట్టి చూస్తే మానవశరీర సంబంధంగా రూపొందిన ఈ యిరుకు సరుకులు రెండూ కలిసి చివరకు ఇంత యిరుకూ, తొక్కిడి, వస్త్రపు సరుకూ వంటివాటిని బోధించేవిగా వాడుకల్లో స్థిరపడినవి. 'సరుకు'ను సరుకు నా ... యీ — ఇదే నిజమైతే సరుకు విజాతీయపదమవుతుంది —. రెండుపదాలూ అటు వంటివే అయిన 'అజా పజా'ను చూస్తే అజ అనే దాని తెలుగులో సూక్ష్మమైన అర్థం 'ఆచూకీ' అనీ 'జాడ' అనీ —

1. ఆ 'అజా'న్ని నీ ఎరుగుదువోయ్?

2. నాకెక్కడా 'అజా' లేదు — ఇలాంటివి ప్రయోగాలు.

'అజ' అంటే హిందీలో ఉన్న అర్థం 'ప్రకృతి' అని. అంటే 'రూపు' అని. మనం విపులీకరించుకో వచ్చు. ఇక 'పజ' అనే పదం కనిపించదు కాని, 'వజ' అంటే 'ప్రకృతి, వరుస' అనే అర్థాలలో ఒక పదం కనిపిస్తుంది. 'వ, ప'లు రెండూ ఒకదాని కొకటి మారేవి. ఈ 'వజా' అనేది సంస్కృతపు పారిభాషికంలో విడిగా కూడా కనిపిస్తుంది. చూడండి. "ఆ 'వజా' జాము సేపైనా ఆపిస్తుంటే ఎవరూ పట్టించుకోరేం?" —ఇక్కడ దీనికి అర్థం 'ఆకృతిగా'; 'ప్రకారంగా' ఇంకా వివరంగా చూస్తే, 'ఆ ప్రకృతిలో' అని!—కాబట్టి ఈ రెండుపదాలూ ఇంకోభాషలో కూడా కలిసి జంటపదమై తెలుగులో చేరినవి. కాని యీ జంట మళ్ళీ హిందీలో కనిపించదు.

హిందీలో ఉన్నవి తెలుగులోకి అట్లాగే వచ్చి చేరినవి కొన్ని ఉన్నయ్. అవి;

1. ధక్కా ముక్కా.

2. టాలా టోలీ.

3. కచ్చా పచ్చా—వంటివి.

"వాడు జీవితంలో చాలా ధక్కా ముక్కాలు తిన్నాడుపాపం!"—అనేవాక్యం చూద్దాం. ఇక్కడ యీమాట కర్థం: 'కష్టాలు, లేక ఎదురు దెబ్బలు' అని—హిందీలో ధక్కాముక్కా అనేది పదం. దీనికి ఉమ్మడిగా అర్థం, కొట్లాట, లేక పోట్లాట అని. ఈ అర్థాలకు సన్నిహితత్వం కలిగిన, 'దెబ్బ' అనే భావం తెలుగులోని వాడుకకు రూఢమైపోయింది. మొదటనున్న 'ధ' కఠినత్వం తొలుకాకే 'ధ' గా ఎందుకు మారిందో అనూహ్యం.

'టాలాటోలీ'కి హిందీలోని 'టాల్ టోల్' అని. అంటే 'ఇదుగో అదుగో' అని పొంకరిగా కాలం గడపడం. తెలుగులోని వాడుక చూడండి.

"వాడుత్త 'టాలాటోలీ'గా తిరుగుతున్నాడు!" దీన్ని బట్టి హిందీలోని అర్థచ్ఛాయయే తెలుసుకూడా వచ్చిందనుకోవచ్చు. కచ్చా పచ్చా అంటే పలిగీ పలగక అని ఒక అర్థం, 'అపరిపక్వమైన' అని మరొక అర్థం.

1. "పప్పుకే 'కచ్చా పచ్చాగా' వుంది!"—

2. "కచ్చా పచ్చాగా ప్రతిదీ తింటే ఏమవుతుంది?

పై చెప్పినవాక్యాలలో రెండూ హిందీపదాలు. ఉత్తరపదం విజాతీయపదమయిన జంటలను మనం చాలా చూడవచ్చు.

1. మట్టి మశాణం.

2. పెట్టె బేడా.

3. కొంపా గోడీ.

4. ముల్లా మహల్లానీ—వంటివి.

5. సిగ్గూ సరం—

"ఏకో ఇంత 'మట్టి మశాణమో' కొట్టుకుని బయలుదేరతాడు పాపం!" — ఇక్కడ యీ జంట మాట వాడుక చూడండి! ఆ బయలుద్దేరేవాడు, 'అదరా బాదరా' ఇన్ని మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని వెళ్ళడాన్ని చిత్రించే జంటపదమిది. ఆ త్వరగా తినే ఆతురత వాడిని మట్టో, అన్నమో అనే విచక్షణతో చూడనీయదని దీనికి వివరణ. ఇటువంటి సందర్భంలో వాడిన 'మట్టి'కి తోడు 'మశాణం' —బహుశ ఇది శ్మశానపదానికి వికృతి కావచ్చు. హిందీలో దీని రూపం 'మశాన' మట్టికి సంబంధించింది శ్మశానమే. పాంచభౌతిక శరీరం మట్టిగామారే దక్కడనే. ఈవిధంగా శ్మశానానికి మట్టితో సంబంధం ఉన్నది. మట్టినిబట్టి వ్యక్తి తినే అన్నంతో కూడా ఆ బంధం కుదురుకున్నది.

ఇక రెండవది 'పెట్టె బేడా'!—.

"పెట్టె బేడా సర్ది సిద్ధంగా ఉంచు! నాలుగు గంటలకే బండి!" అని భర్త భార్యనే హెచ్చరించాడనుకుందాం. ఆ యిల్లాలు పెట్టెలు సర్దుతుంది, నిజమే! కాని సర్దడానికి బేడలనేవేమిటి? ఇవి సర్దడమేమిటి? అనే సంశయం కలగవచ్చు. దీన్ని గనుకటి కొన్ని వేళల్లో అర్థస్ఫోరకత లేని వ్యర్థపద మనవలెనా అనేదొక ప్రశ్న! వ్యర్థపదమే అయ్యేటట్లయితే దానికి మొదటిపదాన్ని పోలిన అనురణనాన్నయినా ఉంచవలసింది. ఇక్కడ ఆది లేదు. మరి ఇది యిక్కడున్నందువలన సార్థక్యమేమిటి?

'బేడ' అనేదానికి తెలుగులో, 'పరకసొమ్ము, కాయధాన్యము పప్పు' అని అర్థాలు. ఈ రెండు అర్థాలూ మొదటిపదంతో సరిపోవు—. దీన్నెలా పరిష్కరించడం?

నాదొక చిన్న ఊహ! హిందీలో బేగ్ అంటే ఆవరణమనీ, దడి అనీ అర్థం. బహుశ పెట్టె పక్కనున్న 'బేడ' మన తెలుగు 'బేడ' కాక హిందీ బేగ్ అయి ఉన్నట్లయితే అన్వయం చక్కగా కుదురుతుంది. ఇల్లు బయలుదేరే యిల్లాలు పెట్టె సర్దినట్లే ఇల్లుకూడా సర్దుతుంది. ఇంటోపకరణాలంతా బందోబస్తులో ఉంటేనే కాని ఆమె బయలుదేరడానికి కదలలేదు — ఇటువంటిదే 'గాంపా గోడీ' అనే జంటపదంలో ఉన్న 'గోడీ'. 'గోడి' అంటే తెలుగు అర్థం 'ఆరాటము' అని. ఇది కూడా ఇక్కడ సరిపోదు. ఇక హిందీలో గోండా అంటే పశువులకొట్టి, లేక ముంగిలి అనే అర్థమిచ్చే పదం కనిపిస్తుంది. కొంపకు బంధుత్వం కల్పించుకునే అర్హత ఆ పదాలకే ఉన్నది.

ఇక మెహర్బానీ:- ఇది అచ్చంగా హిందీ పదం. దీని అర్థం 'దయా'అనీ, 'కరుణ' అనీ; అనుగ్రహమనీ. మెప్పులో ఉండే అనుగ్రహప్రసాదం ఈ మెహర్బానీలో కూడా ఉంది.

ఆరునాటిది శరం.

"సిగ్గూ శరమూ లేకుండా ఏమిటా ప్రవర్తన" అనే చీవాట్లు వింటుంటాం మనం. నిజానికి ఈ 'శరం' అనేది 'స' కారాదా కాక 'శ' కారాదా — మొదటిపదం 'సిగ్గు'కే అర్థం ఉన్నదో ఈ 'శరాని'కి అదే అర్థం. ఇది తెలుగుపదంలాగ ధ్వనించినా పరిశీలించి చూస్తే కాదని తెలుస్తుంది. హిందీలో 'శరమ్' అనే పద మొకటుంది. "శరమ్ ఆగయీ" అంటే "సిగ్గా?" అనీ, "శరమ్ నహీ ఆతీ?" అంటే సిగ్గులేదా అనీ తరుచూ హిందీసినిమాలలో వింటూనే ఉంటాం. బహుశ ఆ శరమ్ 'శరము'గా వచ్చి తెలుగు ముద్ర వేసుకుని సిగ్గుతో కలిసి ఉండవచ్చు. అదీ నిజమయితే రెండుపదాలూ సమానార్థకాలు.

ఇక రెండవవిభాగాన్ని తీసుకుందాం. ఇందులో చేరేపదాలు, రెంటికీ ఒకే అర్థం ఉన్న పదాలు. ఒకే అర్థాన్ని రెండుసార్లు అనడంలో వక్త గణించేదేమిటి? అనిపించవచ్చు. ఇది కేవలం తెలుగులోనేకాదు. అటువంటివి కొన్ని:—

1. గడ్డీ గాదం.
2. నోరూ వాయీ.
3. ఆకూ అలమూ.
4. మూటా ముల్లె.
5. [illegible] నాడా.
6. సరుకూ బెరుకూ.
7. దారీ తెన్నూ.
8. బుగ్గి బూడిదా.
9. అడ్డూ ఆపూ.
10. తాలూ తప్పరా.

1. 'గాదము' అనేదానికి 'పైరులోని కలుపు' అని శబ్దరత్నాకరం చెపుతున్నది. కలుపుమొక్కలకు కూడా ఈపదాన్ని ఉపయోగించవచ్చు. గడ్డికూడా యిటువంటిదే! ఇక్కడ సరిపోతుంది.

"కూరపాదుల్లో 'గడ్డీ గాదం' లాగివెయ్యాలి!" అని ఇటువంటివే మిగిలినవన్నీ కూడా. ఇంచుమించుగా పూర్వపదానికీ, ఉత్తరపదానికీ అద్వైతం కుదుర్తూనే ఉంది —. ఇంచుమించుగా అని ఎందుకన్నానంటే.. ఈ జంటపదాల్లో రెండేసి మాటలకు నిఘంటువుల్లో ఉన్న అర్థాన్నిబట్టి ఏకార్థం లభిస్తున్నా, నిఘంటువులు కించిద్భేదాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాయి కాబట్టి. [illegible]

1. 'అలము' అనేదానికి శ. ర. కారుని అర్థం శాకవిశేషము అని.

2. 'తాలూ తప్పర'లో 'తాలు'కు జనులలోని నానుడి, 'పొల్లుగింజ' అని. ఉదా:—"ఉత్త 'తాలుగింజ'లొచ్చినయ్ ఈసారి?" 'తప్పర' అన్నా అదే అర్థం. కాని శబ్దరత్నాకరంలో 'తప్ప' అనే పదముక్క తీసుకొచ్చి, దాని "గింజపట్టని ధాన్యము" అనే అర్థాన్ని సూచించాడు. కాగా, 'తాలు,

అంటే నన్ను తీసివేయగా మిగిలిన పొలము అని వివరించాడు. ఈ విశేషాలయినా యీ రెంటిలోనే. ఇంతటతో రెండవ విభాగం సరి.

ఇక మూడవది. దీనికిందికి వచ్చేవన్నీ మొదటి మాటకు పూర్తిగా వ్యతిరిక్తమయిన అర్థాన్ని సూచిస్తూనే సన్నివేశాన్ని నిండుగా చిత్రించే మాటలు. అవి;

1. మంచీ చెబ్బరా.
2. వంటా పెంటా.
3. ఎగా దిగా.
4. పెద్దా చిన్నా.
5. మిన్నా మన్నా—వంటివి.

మంచికి చెబ్బర సరిగ్గా వ్యతిరేకార్థాన్నిచ్చే పదం. 'చెబ్బర' అంటే చెడు అని. దీనికి రూపాంతరం, చెబ్బ.

"మంచీ చెబ్బరా చూడకుండా రంగంలోకి దిగనాకు!" అన్న వాక్యం తీసుకుందాం. సంస్కృతంలోని "నిచమేణా మనస్విన స్థానం, లాభాలాభాలు, గుణదోషాలు" వంటి సమాసాలను కూడా పరిపోయే జంటపదం. వాటికి వ్యతిరేకార్థం చెయ్యడానికి 'న' (నఞ్) చేర్చుకోవడం తెలిసిందే. మనకు, అట్లా కాక ప్రత్యేక పదాలున్నాయి.—

ఇటువంటివే రెండవదకూడా. ఇక మూడవది. "ఎగా దిగా నాల్గు మూరలు చూస్తున్నావేం?" అనే వాడుకలో, ఆ చూపులోని ఆశ్చర్యాన్ని, చూసేవాడి ధోరణిలోని ఉదాసీనతను, అంతా కలిపి మిళితమై ఇద్దరి మనస్తత్వాలూ కళ్ళకు కట్టినట్టు చతురత ఉన్నదనిపిస్తుంది. సంస్కృతంలో "నఖశిఖ పర్యంతం, ఆ సేతు హిమగం" వంటి సమాస రచనతో, ఈ తెలుగు జంటపదాలు చేస్తుంది—ఇటువంటివే మిగిలినవి కూడా.

ఇక నాలుగవ విభాగం. దీనికిందికి చేరేవి; మొదటి పదం చిత్రించే వాతావరణాన్నీ, పరిస్థితినీ, అవగాహన చేసుకుని దానికి మెలుగులు పెట్టి మరింత నిశితంగా చూపే ఉత్తరపదాలు.

ఇటువంటివి;—

1. చీకూ చింతా.
2. ఊపూ ఊదరా.
3. మట్టూ మర్యాదా.
4. పోలూ పొందికా.
5. మాటా మంతీ.
6. రవ్వా రట్టూ.
7. నగలూ నాణెం.
8. సిగ్గూ ఎగ్గూ.
9. చచ్చీ చెడీ.
10. పేచీ పేతరా.
11. ముద్దూ ముచ్చటా.—

ఇట్లా చెప్పాలంటే వీటి కంతమే ఉండదు—ఈ వ్యాసోద్దేశ్యం, విభిన్నతలు దిఙ్మాత్రంగా చూపించాలనే కాబట్టి యివి చర్చించి ఊరుకుందాం—.

1. చీకూ చింతా:—చీకు అనగా జీర్ణమైన అని అర్థం, దీనికే అంధత్వమని కూడా వాడుక. దీని రూపాంతరం చివుకు. వీటినుండి వచ్చినవే చికాకు చింత అనే రెండు పదాలు. చింత అనేది మనకు సంస్కృతం నుండికూడా రాకపోలేదు. కాని ఆ చింతకు విచారమనే అర్థం. ఈ చింతకు నలకువ, శ్రమము అనే అర్థాలు. బహుశ ఈ జంటమాటలోని చింత తెలుగువారి చింతే కావచ్చు.

ఆయనకేం మహారాజు 'చీకూ చింతా' లేకుండా కాలం గడుపుతున్నాడు—. వంటిది ఉదాహరింపు.

2. "ఆయన గతి మరీ 'ఊపూ ఊదరా' అయిపోయింది" అనగా ఉక్కిరి బిక్కిరి అయినదని.

ఇక్కడ; 'ఊపు' అనేది 'ఊగు'కు పర్యాయపదంగా రాయలసీమవారు వాడుతుంటారు. ఊదేటప్పుడు నోరు ఉవర్ణోచ్చారణ కనుగుణంగా కూడి బట్టి ఈ క్రియకు ఈ అక్షరంతోనే మొదలు, 'ఊదు' అనగా గాలిని నిశ్వసించు వైఖరి ఒకటి, రెండవది 'వాచు' అనీ.

'పురు గూదింది.' అనే వాడుక మనకు తెలిసిందే. ఇంకొక విశిష్టత ఏమంటే ఈ ఊదులో పొగను సూచించే భావంకూడా అంతర్గతంగా ఉండడం. కారణం పొగకూడా వాయుమండలంలో వ్యాపిస్తున్నది కాబట్టి. చూడండి;

'ఊదర' అంటే పొగ. అదీ, కాయలు పండడానికీ ఎలుకలు చావడానికీ పెట్టే పొగ.

మనకొక సామెతలో,

"ఉండమనలేక 'ఊదరా,' పొమ్మనలేక 'పొగా' పెట్టారన్న"ది ఉంది—పొగలో కళ్ళు మండించే

శక్తి ఉంటుంది. ఊదరలో దానికితోడు తపింపజేస్తే శక్తికూడా ఉంటుంది. ఇదీ దీనిలోని భేదం—కాబట్టి యీ 'ఊదు' నుండి వచ్చిన ఊపు సూచించే పొగా ఊదరలోని తపనశక్తీ మనుష్యుని ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తాయనడంలో విప్రతిపత్తి లేదు. ఈ రెండు పదాలూ, ఒకదానిమీద మరొకటి బలంగా గుణ విశేషీకరణ చేస్తూ అర్థవంతాలుగా ఉన్నవి.

తర్వాత 'మట్టూ మర్యాదా'—. దీన్ని చూస్తే ఇక్కడ ఒకటి తెలుగుపదం; మరొకటి సంస్కృత పదం. మట్టు అనగా 'కుదురు' అని ఒకర్థమూ, మితి అని మరొకర్థమూ—ఈ రెండూ కాక త్రొక్కు అనే ఇంకొకర్థంలో ఈ పదం విశాఖమాండలికంలో ఎక్కువగా కనపడుతుంది.

ఉ॥ దా:—"వాడు నాకాలు మట్టేశాడు".

ఈ 'మట్టు'కు దగ్గరిబంధువు 'మట్టము' నేదానికి, సమప్రదేశమనీ, శూన్యమనీ రెండర్థాలు — రెండవ అర్థానికి ఉదాహరణ, "వాడికి బుద్ధి మట్టం!"— ఎచ్చు తగ్గులు లేకుండా, సరిగ్గా అనే అర్థానికి 'మట్ట సరిగా' అనే వాడుక గుంటూరు ప్రాంతాలలో వినిపిస్తుంది—అయితే వీటన్నిటిలో మనకు కావలసింది 'కుదురు' అనే అర్థం. అనగా సమమైన, ఒడుదుడుకులు లేని, మూలమైన, అనేవి దానికి పర్యాయాలు —దీనికి మరొక అర్థం 'మితి.' చూడండి "మట్టు మీరు; మట్టు మిగులు" అనే రెండు క్రియలు వాడుకలో ఉన్నవి మనకు. అంటే అతిశయించు; మితిమీరు అనే అర్థాలలో!—దీన్ని అంతా విశదంగా చూస్తే 'మట్టు' అనే పదం, ఒక అంచులు మీరని విషయ సమగ్రతను సూచిస్తుంది. దానికి కించిత్తు హెచ్చు వాటిల్లినా అదంతా అతి అనకతప్పదు—ఇదీ యీ మట్టుకు అర్థం. మర్యాద అనగా హద్దు—సమగ్రంగా ఉండే విషయ స్వరూపానికిఉన్న హద్దును సూచించే పదమే ఈ మర్యాద. కాబట్టి ఒకదానికొకటి ఆలంబన మిచ్చుకుంటూ అందా లొలికిస్తున్న విక్కడ.

తర్వాత 'పోలూ పొందికా'—

"వాడన్నదానికీ చేసిందానికీ ఎక్కడా 'పోలూ పొందికా' లేకుండా పోయింది!"—అనేది ప్రయోగం—

ఇక్కడ పోలు అనేది, నామవాచకమే అనుకోవాలి. అర్థం 'పోలిక' అని. లేదా 'సరి పోలు' అనే అనుకుంటే అది క్రియ. 'ఆలూ పోలూ' లేదు. అన్న చోట 'జాడా జవాబూ' లేదనే అర్థం. ఒక వ్యక్తి మరొకరితో పోల్చుకోవడం; ఒక వస్తువును ఇంకొక దానితో పోల్చడం ఇక్కడ ప్రయోగాలు—ఇక 'పొందు' అనగా 'ప్రాపించు; సంధించు' అని అర్థాలు.

పొందిక—[illegible]—ఈ ధాతువునుండి వచ్చిన మరొక నామవాచకం పొంతన. ఇది అన్నిచోట్లా క్వాచిత్కంగా వాడినా వివాహకార్యసంపర్కంలో వధూవరుల జాతకాలు [illegible] విశేషంగా వాడుతారు. ఉదాహరణకు.

"పిల్లకీ పిల్లవాడికీ 'పొంతనాలు' కుదిరి వచ్చేనా?" అనీ, "నీకూ నాకూ 'పొంతన' కుదరనే కుదరదు" అనీ! — ఈ పొంతనము; పొందు తనము అని ఏర్పడ్డ దనుకుంటాను?—.

ఇంతకూ ఇక్కడ 'పోలిక' ఒక విషయమూ, పోలిన లక్షణాలు [illegible] ఒక విషయమూ చెప్పాల్సివచ్చినప్పుడు ఈ రెండు పదాలూ కూడి జంట ఏర్పరుస్తున్నై! అయితే ఇక్కడ ఒక వైపరీత్యం ఉంది. ఈ జంటమాట ఎప్పుడూ, 'పోలూపొందూ' కుదిరిన సమయాలలో ప్రయోగింప బడటంలేదు. కేవలం కుదరని సమయాలలోనే, ఆ కుదరని తనాన్ని ఎత్తి చూపెంచడానికే ఉపయోగపడుతున్నది.

తరువాతిది "మాటా మంచీ!"— "ఒక 'మాటా మంచి ఏమీలేదూ? ఎప్పుడూ 'ఏడా పెడా' యేనా?" అన్నామనుకుందాం. ఇక్కడ ఈ జంటపదానికి ఉమ్మడిగా, కలిసి మెలిసి వ్యవహరించే స్వభావమని అనుకోవచ్చు. ఒక వ్యక్తికీ మరొకవ్యక్తికీయుండుండే ఆప్యాయత మాటవల్లనే తెలుస్తుంది. సంభాషణలో తొలుకాడే ప్రీతీ, మార్దవమూ, ఆదరణా, ఇవి ఎదుటి వ్యక్తిని మన దగ్గరగా ఆకర్షించేసి సాన్నిహిత్యానికే దారి తీస్తవి. అందుకనే 'మాటా,' దానితోపాటు మంచీ ఒక వ్యక్తికి ఇతరులతో ఉండే సంబంధాన్ని సూచించబోయేయుండు ఏర్పడింది—ఇంతా చెప్పాను గాని, ఈ 'మంచి' చివర నా కంటపట్టలేదు—'మంతనము' అనే తెలుగు మాటకు 'ఆలోచన' అనే అర్థం ఉంది. బహుశా ఈ మంతన దానితో ఏమన్నా సంబంధ మున్నదేమోనని నా అనుమానం—ఇదీ కాదని కొట్టిపారవేస్తే మంతన 'మంచి' గా మార్చుకోనూ వచ్చు. అప్పుడా పదం "మాటా మంచీ" అవుతుంది—మాటా, దానివల్ల వివిధమయ్యే మంచి తనమూ చక్కని జంట కావడానికి వీలులేదు.

'దవ్వా రట్టూ' అనేది మరొకటి! "దవ్వా రట్టూ లేకుండా హాయిగా ఉంది సంసారం" అనే

వాడుక మార్గాం — అల్లరిపాలుకాకుండా కుదిమట్టంగా ఉండే సంసారం ఇటువంటి సొగసైన [illegible]తుంది. 'రవ్వ' అనే పదానికి అర్థం పరికిస్తే;—శబ్దరత్నాకరకారుడు ఇచ్చినవి, అణువు; [illegible]; వజ్రము; [illegible]. అని—ఇదికాక, 'రవరవ' అనే [illegible] ఒకటున్నది. ఇదైనా, శ. ర. కారుని అభిప్రాయంగా [illegible] కేవలం కాంతివిశిష్టరసు [illegible] మాత్రమే. ఇందు కాయన ఇచ్చిన ఉదాహరణ.

"రవరవలు నెఱపు నీలంపు రవ [illegible]" అని —[illegible] ఈ రవరవ అనే పదం. [illegible] మరొకవిధంగా వాడుకలో ఉంది.

"వాడి మనస్సులో 'రవరవలు' రేగినవి."

"ఇప్పటి [illegible] 'రవరవలు' [illegible] ప్రబలికంది!"—[illegible] మనం ఆపాదించుకోవాలి— [illegible] లోని 'రవ్వ' కు [illegible]. అందేగని శబ్దరత్నాకరకారుని అర్థానికి [illegible].

అయితే 'రవ్వ' కు వాడుకలో ఉన్న మరి కొన్ని అర్థాలు '[illegible]' 'నిప్పురవ్వ' అని.

"రవ్వంత నెయ్యి రాల్చు" అన్నచోట వాడిన ఈ రవ్వ [illegible], [illegible] 'అణువు' అనే అర్థంతో [illegible]—

"రవ్వలు [illegible]!" అని [illegible] ప్రయోగించినచోట, రవ్వకు విస్ఫులింగము నే అర్థం. అణుత్వాన్ని సూచించే దానికే 'వజ్రం' లోని [illegible]త్వానికి సంబంధం [illegible] స్ఫురిస్తుంది. ఇంతకూ 'రవ్వ' అనే [illegible] సామాన్యార్థం [illegible] సూచించే [illegible] లేక [illegible] అనే చెప్పుకోవచ్చును.

'రట్టు' అనే పదానికి బహిరంగము, బట్టబయలు అనేవి అర్థాలు. అనగా ఒక విషయం. [illegible] రాన్ని విడిచి నలుగురినోళ్ళలో నానడం — మొదట సంసారం రవ్వపాలై తర్వాత రట్టుకావడ మనేది సహజం. అందుకే ఈ [illegible] సామరస్యం చక్కగా కుదిరింది.

ఇటువంటివే మింకొకటి కూడా. పోతే ఈ విభాగంలో [illegible] విశ్లేషించకూడా [illegible]గా ఉన్నది. మొదటిపదం [illegible] అంతరార్థాన్ని మెరుగుపెట్టి పరిస్థితిని మరింత నిశితంగా చూపిస్తున్నా. ఇక్కడ ఉత్తరపదం పూర్వపదంతో తెగిపోని అనుబంధాన్ని కూర్చుకున్నట్లుగా ఉంటుంది. "మొదటి పదం రాబట్టి నేనూ రావలసివచ్చింది!" అని [illegible] కృతి [illegible] ధాటిగా ఉంటుంది. [illegible] కలయికా!—[illegible] మాటలు,

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. తిండీ తిప్పలూ.
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. పెళ్ళి పేరంటాలూ.
13. ఊరూ పేరూ.—ఇక!—[illegible] [illegible] —

"ఈ [illegible] [illegible] వెతకని ఎక్క[illegible]?"—.

[illegible] ఏమిటి? [illegible] 'జెల్లలూ' [illegible] ఒక్క అర్థం. [illegible] ఏమిటి? పిల్లలను [illegible]. [illegible] ప్రయోగం బ్రాహ్మణాలలోనే పుట్టి బ్రాహ్మణాలకే ప్రమేయం కాకుండా ఉండవలసిన మాట—పుట్టుక ఎవరివల్లనైనా, ఈ వాడుక రెండు వర్గాలలో సమానంగానే ఉన్నది.

[illegible] పిల్లలు బహు చిన్నవి. దానికి తోడు ముద్దుపుట్టలు. బహుశ పల్లలలోని చిఱుతిపనమూ, ప్రశాంతంగా భుజించి ఆనందించడానికి వీలులేకుండా, [illegible] పిల్లలటువంటివారు! చిన్నవాళ్ళు. పై పెచ్చు [illegible] కడానికి [illegible] తిని భంగపడాలు. అయినా అందులోనే ఆనందం. అందుకే పిల్లలూ జెల్లలూ కలిసి పనికూగగలిగాయి!

మరొకటి 'గుడ్డా గుసుగు'—"ఎవరింటికైనా వెళ్లామంటే 'గుడ్డా గుసుగూ' సక్రమంగా అమిరితేనా!" అంటామనుకోండి!—ఇక్కడ 'గుసుగు' అనే పదానికి అర్థం ఉంది, అది పూర్వపదంతో సునిశితమైన సంబంధాన్ని వ్యక్తం చేసుకుంటున్నా దాన్ని ఎవరూ గుర్తించక వ్యర్థపదంలానే వాడుకుంటున్నాం. ఇక్కడ ఇది కేవలం 'పొత్తికు' ఉపయోగపడుతున్నది.

'గుసుగు' అంటే అర్థం, "పరివేషము సుంద్రము." అని—.

"వాడిలో వాడు 'గుసుగుళ్ళు' పడ్డాడు!" అనే పదప్రయోగ మొకటుంది—ఇక్కడ దీనికి అర్థం, "చుమ్మలు చుట్టుకొను;" అంటే సుడులు తిరుగు; గిరగిరలాడు అని—. కాగా 'గుడిస' అనే పదానికి జనులలోని నాటుక పూరిల్లు, లేక మట్టిల్లు. శబ్దరత్నాకరకారుడిచ్చిన అర్థం, "చంద్ర సూర్యులను చుట్టూ నేర్పడు మండలాకృతి" అని. ఇంతకూ ఈ జంట పదానికి అర్థం; వస్త్రాదికమూ తత్సంబంధమైన గృహోపకరణాదులూ.

ఇక అయిదవ విభాగంలో ఉత్తరపదం కేవలం పూర్వపదానికి ఉదాహరణ ప్రాయికంగానో లేక, ఒక పోలికగానో నిలుస్తుంది. దానివలన మొదటి పదానికి అనుకోని సొగసు కూడుతుంది. —అటువంటి మాటలు మచ్చుకి కొన్ని!.

1. చిలుకా గోరింకా.

2. పాలూ నీరూ.

3. నీరూ నిప్పూ.

4. ముక్కూ మొహం—.

"సుబ్బూ మీ ఆయనా 'చిలకా గోరింకల్లా' ఉన్నారమ్మా!"—అన్నచోట, చిలకా, గోరువంకా ఒక చక్కని జంట అనేది స్ఫురిస్తుంది. చిలుకకు గోరువంకా, దానికి చిలుకా, ఒకదానికొకటి కూడి, పొంది అందాన్ని చ్చేవిగా ఉంటాయని భావం—

రెండవది పాలూ నీరూ.—

నా కిద్దరూ 'పాలూ నీరూ' లా కలిసి మెలిసి పోయారు—ఇక్కడ పై రెంటిలోని కలయికే పరమార్థం. ఆ విధంగా ఆ రెంటికీ పొత్తు—.

ఇటువంటివే మిగతవి కూడా!—

ఇప్పటికి చెప్పదలచుకొన్న విభాగాలన్నీ చెప్పినట్లే—

నా వ్యాసరచన కూడా ముగింపుకు వచ్చింది. అయితే దీనివల్ల సాధింపబడిం దేమిటి? భాష అనేది ఒక ప్రజ్వలిత మహాగ్నిగుండం. అందులో ఉండే విశిష్టతగానీ, హృదయాన్ని హత్తిపలికే ప్రత్యేకతగానీ, అతి గంభీరమై ఎవరికీ అందకుండా ఆకాశానికి నాలుకలు చాస్తుంటుంది. దాన్ని పట్టి బంధించి ప్రతివారికీ విశదం గావించాలనుకోవడం సాహసం. కాకపోతే ఇటువంటి రచనలన్నీ ఆ మహాజ్వాలనుండి విడివడి సుడులు తిరిగే విస్ఫులింగాలు. నాటి ఉనికి ఒక క్షణమే అయినా కాంతిని చిమ్మాలనీ, విశిష్టంగా ఉండాలనీ ప్రయత్నాలు ముమ్మరంగా చేస్తాంటవి! అంతమాత్రాన అన్ని ప్రయత్నాలూ విజయవంతాలు కావాలనీ లేదు. అన్ని మొగ్గలోనే వాడిపోవాలనీ లేదు—అంతే!!

టాజ్ మహల్

శ్రీ అప్పల వీరవెంకట జోగయ్యశాస్త్రి

పున్నమి వెన్నెలన్ గరఁగి పోయెడి చక్కని చంద్రకాంత సౌ
ధోన్నత గోపురాల విభవోద్ధతి భూరి సితాతపత్రమై
జిన్నియవెట్టగా ప్రణయజీవుల మానస రాజ్యలక్ష్మికిన్
గన్నుల మల్లెపూవగు నఖండ యశస్క్రియ టాజి వెల్లెడిన్.

ముకుళించుకొన్న జే ముగ్ధ నేత్రాంజలి
క్షణద నిద్రిత జల-జాతమట్లు,
కను మాసిపోయెనే కల్యాణి లావణ్య
మెండి వాడిన పూల-దండరీతి,
శ్రుతి హీనమయ్యెనే సతి గాత్రమాధురి
భగ్న విపంచికా స్వరము రీతి,
స్తంభించిపోయెనే సాధ్వి రాగ రసంబు
రాయిగట్టిన పాద-రసము మాడ్కి,
దీర్ఘనిద్రను జెందె నే-దివ్యమూర్తి భూరియోగ సమాధి సు-షుప్తి విధాన,
మూఁడులోకాల యందాలు గూడకట్టి మలచికట్టిన యీ టాజి-మందిరాన.

ఏ జలజాత దీర్ఘతర వీక్షణ సుందర దివ్యమూర్తి క
వ్యాజ మహానురాగ కుసు-మాంజలులన్ ఘటియించు ఫాదుషా
రోజును రోజు, నట్టి యపు-రూప రసాంచిత రూపరాజి ముం
తాజకుఁ బ్రేమచిహ్నమయి-తాజిమహల్ కనువిందు చేసెడిన్.

* * * *

జా[illegible] గుండెలో మునుపు సాగిన మోహన రాగమేళ వి
స్ఫారిత వల్లకీగతి యపశ్రుతి పాలయి పోవనాడ సా
వేరి ముఖారినై హృదయ వీథి విషాదపు రేఖ దిద్ది, యే
తీరున ఫాదుషా మనసుఁ ద్రిప్పెనో శోకము టాజి సృష్టికై!

గాటపు ప్రేమలో మనసు గాయము నొందిన దానికింత యా
ర్భాట మదెందుకో, తెలియ రాదు నవాబుల చిత్తవృత్తి, ము
ప్పేటల కంఠసీమ పెనవేసిన రాగవియోగ దుఃఖముల్
మాటల బోక యద్భుత కళాస్థితి గాంచుట సాజమేకదా!

ముప్పదియేండ్లు వార్చివడ పోసిన నీదు కళాతపస్సు, యీ
యొప్పుల కుప్పగా ప్రభవ మొందె నమంచిత ప్రేమవార్ధికిన్
దెప్పలు కట్టి, సుప్రణయ, దివ్యకథామయ కావ్య పత్రముల్
ద్రిప్పెను, షాజహాన్! కడు తరించితి పీవొక ధన్య జీవివై!

బేగము పాదుషా పెదవి వీడిన యంత్యపు కోర్కె నోటికిన్
బీగము వేయ మార్బలుక నేరక, గ్రుక్కము మ్రింగి షాజహాన్
త్యాగము చేసె ప్రేయసి ప దంబులు సాక్షిగ బ్రహ్మచర్య దీ
క్షాగతి గాంతు నింకనని స్మారక చిహ్నము గూర్తునం చొగిన్.

తీయని గుండెలో వలపు తీగలు సాగుచు విస్తరిల్లి దీ
ర్ఘాయువు బోసి కొన్నదని యాసిలు నాతని యాశ గంగపా
లాయె; విషాద ఘోర విష దావృత దుర్దినమయ్యె మానసం
బాయతి శూన్యమయ్యెను ప్రియాంగన లోకము వీడినంతనే.

చేదయి పోయినట్టి తన జీవితమం దనురాగలేశ సం
పాదన దుర్లభంబని క్రమక్రమ మాత్మఁదలంచి యెట్టిదా
యాదులకైన కేల్మొగుచు నట్టి కళామయ దివ్య సృష్టికిన్
బాదుషహా పునాదియిడె నాదు ప్రియాంగన కాత్మ శాంతిగాన్.

* * * * *

రప్పించెన్ వడి పారశీక గురు శిల్పాచార్యులన్, వేగదాఁ
దెప్పించెన్ శశి కాంతపుం శిలలు ముం దే పంపె వజ్రాలకై
గప్పించెన్ యమునా తటంబు సికతా గారంబుగా, కోటులే
గుప్పించెన్ త్రిదశాబ్దముల్ నవకళా కోశ ప్రలో భాత్మకై

జల యంత్రంబులు మోరలెత్తి సలిలోచ్ఛ్వాసంబు గావించె, క్రే
వల వర్ధిల్లు గులాబి పెన్నగవు దోపం గన్నుతాటించె, వృ
క్షలతా గుల్మము లండజంబులకు సత్కారంబు గావించె, లో
పలి వైక్రాంత పురాపథంబది సమాప్తం బయ్యె నానాటికిన్

ఖేదము తొల్కరింపగను గ్రేవల మూగు విషాద మేఘ పుం
ఖాదులలో తళుక్కని నవక్షణి కాద్యుతి దోచెనంత నా
పాదుషహాకు గట్టెదురు పాటున నిల్చిన ప్రేమ చిహ్న తా
హ్లాద సుధామయైక సువి లాసము కంటికి దోచినంత నే!

* * * * *

ఈనును రాతిలో మొలక లెత్తు మనోహర దివ్యశిల్ప సం
తాన లతాంత సంచయ ని తాంత యశఃపరి సౌరభమ్ము ది
జ్ఞానితమై రహించు శత మాన వసంతము లుద్వహించి, యో
హోనిరవద్య మిట్టి రచ నోద్యతి యేరి యుపజ్ఞయో కదా!

లలిత కళా లతాంగి సువిలాస లసన్నవ హేమ కింకిణీ
కలిత పదద్వ యీ చలన కల్పిత సుందర నాట్యవైఖరీ
విలసనముల్ రచించు కను విందుగ, నిందు మరంద మాధురీ
కలరవముల్ చెలంగఁ దిరుగాడు శకుంతము లుర్విజాలపై

* * * * *

మూడు శతాబ్దముల్ గడిచి పోయిన వార్ధకతా స్వరూపపుం
జాడలు లేవు నీయెడ ప్రశస్త వినిర్మల కుడ్యపాళిలో
నేడును నీడలాను, కమ నీయము నీదుకళా విలాస,మే
వాడు ప్రమోదరూప రస వఝ్ఝరి నీదడు నిన్ను గాంచినన్?

ఈ చతురబ్ధి వేష్టిత మహీవలయస్థ సమస్త దేశ యా
త్రాచణశీలు రెందరు కృతార్థులమైతి మటంచు, శిల్ప రే
ఖాచతు రత్వమేర్పడ బ్రకాశిలు నీరమణీయ మూర్తిలో
బూచు కళాసుమాళి దల బూనిరి గారు ప్రమోదముగ్ధులై?

కడు ననురాగవార్ధిపయి గప్పిన చక్కని మేలి పాల మీ
గడ తెర గాని యిద్ది యొకే కారుజ రూపముగాదు, గుండెలం
దడరు వియోగదుఃఖపట లాళికి వెన్నెల తేటగాని, క
న్పడునది కేవలాధి గత నవ్యకళామయ మూర్తిగా దొగిన్

కురు విందాలకు స్నిగ్ధతం గలుపు నీ కుడ్యాల శోభిల్లు ప్ర
స్తరముల్ సర్వము నొక్క టొక్కటిగ ప్రత్యాహృతింగాంచె సి
పరమాదర్శ విశుద్ధ సుప్రణయ కా వ్యంబందు, కూహూ రవో
త్కరముల్ సత్కవులై పఠించు తమ కైతల్ మాధవ ప్రీతికై

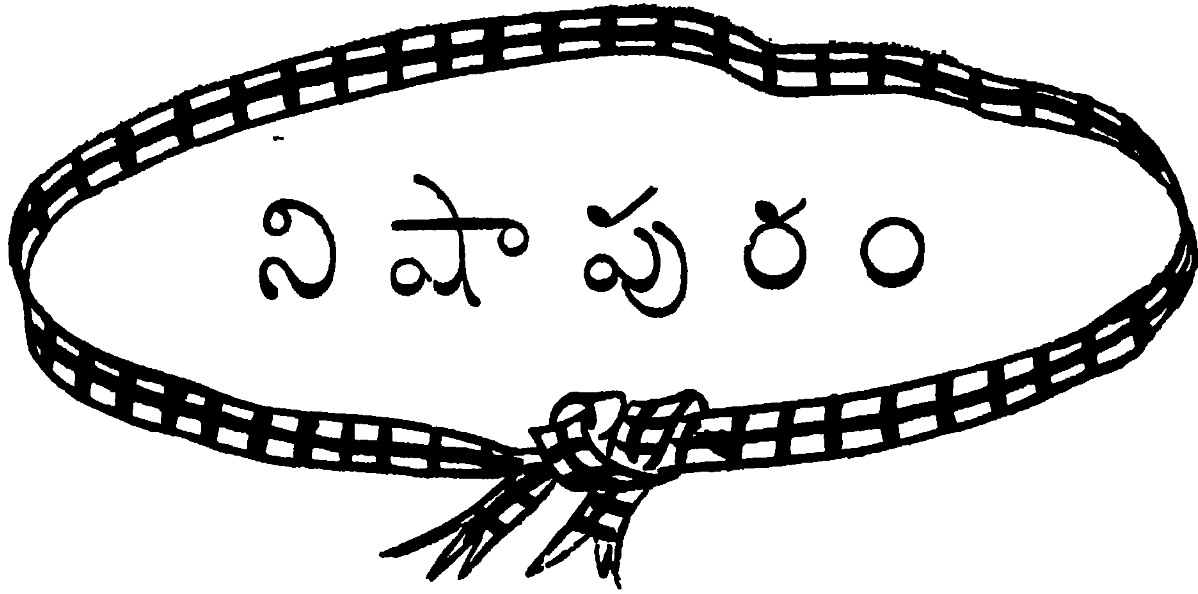
లాలిత రీతియుష్మదుద- రస్థ వినిద్రిత జాతరూప పాం
చాలికమైన రాణిసర సన్, దమి మోఘులు సార్వభౌముడే
లీల రచించె దాను షవ, శింప సమాధి గతాస్త రమ్ము ను
ద్వేల వినిర్మల ప్రణయ వేదిక లేవుగదా వియోగముల్!

రిక్కల జాజిపూల నల రించిన నీలి నభంపు గొప్పుపై
జక్కని కప్పుచీర మొగ చాటుగ దాల్చి త్రియామ కాంత దా
గ్రక్కున చందమామ కపు రంపునివాళు లొసంగ బోలు నీ
కక్కట! యంతనుండి శశి యారు కృశించి క్రమ క్రమంబునన్.

పొడమిన నానతో దొగరు ముక్కుల చక్కని పేరటాండ్రు నీ
యొడిశయునించు ప్రేమికుల యుగ్మ మదాత్ముల మెచ్చునట్లు, పా
డెదు నదె జోలపాట ప్రక టీకృత శౌండి కతా ప్రభావమే
ర్పడ, దిన సంధ్యలన్ మనుజ భాషల కందని భావ పుష్టితోన్

ఒరుగన్ బారిన గోపురాలు, ధరపై నూటాడుపూ దోట, లా
'పిరమి' డ్రూపకలా విశేషరచనా విభూతి, నీ గోటికిన్
సరిగావన్న భవన్నితాంత సుఖవ ర్చ స్సంపదల్ యిట్టివం
చెరుగన్ వచ్చునె లక్షణజ్ఞులకు, టాజ్! శిల్పికాజీవమా!

శ్రీ వా. వె. ల. నరసింహారావు

[ఖయ్యామ్ గృహంలో అతని అనుయాయులు త్రాగిన మత్తులో సరస సల్లాపాలాడే కలకలం వినిపిస్తుంది]

వారిలో ఒకడు:—

'మోహంలో పడిపోకురా జీవా
ముక్తిపొంద!' వని వాగిలేవు!

మరియొకడు:—

తరుణి ముంగురుల తావిసోకితే
తలపు నప్పుడా తత్త్వాలు!

మరియొకడు:—

మనోవేదనలు మాయాలంటే
దినాయాసమే తీరాలంటే,

అందరూ కలిసి:—

వినోదాలలో విలాసాలలో
ద్రాక్షసారమే త్రాగాలి.

ఖయ్యామ్:—ఓహో! ఇచ్చటి ఈ ప్రకృతిలో ప్రతి అణువు ప్రణయావేశంతో నిండివుంది. ప్రతి ప్రాణి తన సన్నిహిత ప్రాణి అనురాగాన్ని అన్వేషిస్తోంది.

సాఖి:—స్వామి!

ఖయ్యామ్:—(వినిపించుకోకుండా) ఈ ప్రొద్దు పొడుపు వేళలో గులాబీ కన్నె మెల్లగా కన్ను విప్పుతోంది.

సాఖి:—స్వామీ, నేనే స్వామీ, సాఖీని!

ఖయ్యామ్:—(ఆమాట వినిపించుకోకుండానే) అదుగో, తెల్లని మంచుబొట్టు ఆమె చిరు సొట్ట బుగ్గ మీద ఒయ్యారంగా వ్రాలింది.

సాఖి:—ఏమిటి స్వామీ, ఏమిటా కవితా సమాధి?

ఖయ్యామ్:—ఈ సంజ వెలుగుల్లో ఆ మంచుబొట్టు ఎంత రమణీయంగా ఉంది. ఆగ! ఇంతలో ఎంత మార్పు! చిలిపి చిరుగాలొచ్చి గులాబీ కన్నెకు గిలిగింతలుపెట్టి మంచు బిందువు సౌందర్యాన్ని మట్టిపాలు చేశాడే!

సాఖి:—అబ్బా! ఖయ్యామ్ గారూ! మీరు ప్రకృతిలో లీనమై పోతున్నట్లున్నారు. పిలిచినా పలికేటట్లు లేరు!

ఖయ్యామ్—ఆఁ...ఏమిటి! పిలిచావా? వినలేదు. పిలిచిన వారినల్లా వృథాగా సంధానాలిస్తూ, రగడ పెంచి ఈ అమూల్య సమయాన్ని కోల్పోవడం నా కిష్టంలేదు.

సాఖి:—నేను స్వామీ, సాఖీని! మీ చరణ దాసిని...ఒక్క మాట!

ఖయ్యామ్:—నీవా, సాఖీ, రా! ఇదుగో. ఈ నిశ్చల సమాధిలో, ఈ యేకాంత సేవలో ఉన్న సుఖం జీవం, సత్తువలేని మాటల్లో వ్యక్తం చేయలేము సాఖీ!

సాఖి:—ఏమిటో స్వామీ! అంతా అగమ్య గోచరంగా ఉంది మీ భాష. నా కర్థంగావడం లేదు.

ఖయ్యామ్:—నిజమే, నీకేకాదు!...సాఖీ, నీవంటి పసి హృదయాలకు ఎదుటివారిని నిండు మనస్సుతో ప్రేమించడం మాత్రమే తెలుస్తుంది. వారి నుండి ప్రేమ చూరగొనడం చేతగాదు. కాని కొంత అనుభవం కావాలి.

సాఖి:—ఔను స్వామీ, ఔను! మీ మనస్సును అర్థంజేసుకునే స్థాయి నాకులేదు. నా కున్నదంతా అమాయికమైన యీ శరీర సౌందర్యమే. ఈ వసంత సమయంలో వలపులు కలబోస్తూ తీయతల

ఫుల్లి గారవించే ఖర్జూర మారుతం కౌగిలిలో పులకించి పోవటం మాత్రమే నాకు తెలుసు. కట్టలు తెగి ప్రవహించే ప్రేమరసప్రవాహాన్ని పానపాత్ర నిండా నింపి మీ పెదవి కందించడం మాత్రమే నాకు తెలుసు!

ఖయ్యామ్:—సాఖీ! నీ హృదయం నా కర్థమైంది. నీవు హృదయంతో అర్థం చేసుకోవలసింది కూడా అదే!... నా జీవితం అంతా వెచ్చించి నా తపస్సులో నేను పొందిన మహాఫలం ఏమిటో తెలుసా? నీవు నేడు పానకంతో మిళితమై ఎండిపోయిన నా గుండెపై జాలువారిన నీ ప్రణయరసమే! ఇటురా, సాఖీ! మెల్లగా ఇటురా, ఈ పచ్చిక బయళ్ళతో పసుపులు పోయే గడ్డిపూలను త్రుంచకుండా రా!

సాఖి:—పువ్వును తుంచితే ఏముంది స్వామీ? నా యౌవనంలోని ఈ పుష్పంతో మీ ఆనందంకోసం చేసేదేగా? మీ దృష్టిలో వయసు వాళ్ళితే జీవితం వాడిన పువ్వేగా! వలపు తెలిసి విరహంతో మరణించేకంటే, అజ్ఞులై చిరంజీవి కావటం మంచిది స్వామీ!

ఖయ్యామ్:—సాఖీ, ఈ లోకానికీ మనకీ అక్కడే తేడా, ఇదుగో, ఇటు చూడూ! మన ఈ తోట మార్గంగుండా ప్రపంచాన్ని పరిశీలించు! ప్రతి మానవుడూ విసుగూ విరామం లేకుండా ఒక మహాప్రస్థానాన్ని సాగిస్తున్నాడు. ఈ మానవులందరూ బాటసారులే; వారి గమ్యస్థానం ఏమిటో కూడా వారికి తెలియదు. ఏది సాఖీ, ఇటు తీసుకురా, ఒక్క చుక్క ద్రాక్షాసవం!... [పానపాత్రలు కదిలిన చప్పుడు]

సాఖి:—ఖయ్యాముగారూ! ధైర్యంగా మీ ముందు నిలిచి మాట్లాడ్డానికే నేను భయపడుతున్నాను.

ఖయ్యామ్:—ఓసి పసిదానా; భయమెందుకు? హృదయం విప్పి మాట్లాడు. నీ పెదవి జారివచ్చే ప్రతి అక్షరం అమృతాక్షరం.

సాఖి:—కాదు స్వామికాదూ, ప్రపంచమంతా మనదృష్టిలో గుడ్డిది. కాని ప్రపంచందృష్టిలో మనంకూడా......

ఖయ్యామ్:—ఊఁ... ప్ర ప ం చ ం దృ ష్టి లో మనమూ గుడ్డివాళ్ళమే. మన యీ పెరటి తోటలోని ప్రకృతి అంతా సుఖపారవశ్యంలో మునిగి, మౌనముద్రలో ఆనందాన్ని ఆకాంక్షిస్తూంటే, గుడ్డిలోకం జాగరూకమై అంతులేని తన ఆశయాలకు ఆహుతై వూరుకుంటుంది. మన యీ ప్రకృతి జాగరూకమై ప్రపంచాన్ని పర్యవేక్షణ చేస్తూంటే, ఆ లోకమంతా నిద్రలో నవ్వుకొంటుంది. తెలిసిందా సాఖీ, ఆ లోకానికీ మనకూ ఉన్న అంతరం?

సాఖి:—తెలిసింది స్వామీ, తెలిసింది! తెలిసిన కొద్దీ నాకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది. నేను ఒక్క మాట చెప్తాను వినండీ!

ఖయ్యామ్:—చెప్పు సాఖీ!

సాఖి:—నా అందం ఆనందం ముడుపుగట్టి మీ పాదాలముందు పెట్టాను. కానీ, నాకూ మనస్సూ వివేకమూ ఉంటూ వున్నాయ్!

ఖయ్యామ్:—ఆ వుత్తమ వస్తువులూ, ఆ వుదార స్వభావమే నీలో లేకపోతే ఈ మూగలోకానికి విజ్ఞానభిక్ష పెట్టే మహాకార్యానికి పూనుకునే వాణ్ణే కాదు. మూగలోకానికి చదువు చెప్పాలి. అందుకోసమే నేను నీ ద్వారా చదువు నేర్చుకుంటున్నాను. పల్లని నీ చేతిమీదుగా జారిపడే మధుసారంలోని ప్రతిబిందువూ నా మనస్తాపానికి మందుగా పని చేస్తుంది.

సాఖి:—కాదు ప్రభూ, నేను చెప్పేదని కాదు. మిసమిసలాడే యవ్వనంలో బుసబుస పొంగే ప్రణయావేశంతో మీ సరసన కూర్చుంటే నాకు నేను లయమైనట్లే తోస్తుంది. కాని మీబాహువులమధ్య నుంచి వదిలి బైటపడే మరుక్షణమే ఈ నా శరీరం నాకే అసహ్యమౌతుంది. ఆ మరు నిమిషమే మీ క్రీగంటిచూపుల తీవ్రతకు తాళలేక నా బాహ్య సౌందర్యం మీ ఆనందానికి అంకితమౌతుంది. ఈ ఆలోచనల గడబిడతో నా మనస్సు పరితపిస్తోంది ప్రభూ!

ఖయ్యామ్:—సాఖీ నీవు క్రమంగా పిచ్చిదానవైపోతున్నావ్! ఇదుగో బ్రహ్మానంద సౌధానికి సోపానాలు నవరించే ద్రాక్షాసవం కొంచెం సేవించు అన్ని పరితాపాలూ అంతమౌతాయి.

సాఖి:—అదుగో, ఖయ్యాముగారు నన్ను పరిహసిస్తున్నారు!

ఖయ్యామ్:—ఇందులో పరిహాసమేముంది సాఖీ, ఈ పారసీక నందనవనం అంతా వ్యాపించి వేరుదన్ని నిలిచిన 'సూఫీమతం' కూడా ఈ సత్యాన్ని కాదన లేకపోయింది.

సాఖి:—సూఫీ మతప్రసక్తి యెందుకుస్వామీ, వారు మీవలె భౌతిక సుఖాలకోసమే జీవించమంటు

న్నారా చెప్పండి! దేవుని దర్శించాలంటే వారు దారి ద్రాక్షని స్వీకరించమంటున్నారు. కానీ...... ప్రభువుల జాగీర్లు అనుభవిస్తూ సుఖంగా మీవలె కాలం వెళ్ళబుచ్చమంటున్నారా? దైవచింతన లేకుండా, జీవితాన్ని లౌకికభోగాలకు బలిచేయమంటున్నారా?......అయ్యో, స్వామీ, ఆవేదనలో ఏమనబోయి ఏమంటున్నానో?

ఖయామ్:—సాఖీ, దేశాన్నావరించినట్లే సూఫీమతం నిన్నూ ఆవరించింది. మనస్సు చిక్కబట్టుకో! (వ్యంగ్యంగా) కాస్త దారితప్పితే ఆత్మ పోయి పరమాత్మలో కలుస్తుంది. ఆ దివ్యాపి నీ ప్రహాగ్నిలో నేను మిడుతనై మాడిపోతాను.

సాఖి:—ఖయామ్‌గారు, సూటిగా చెప్పలేక పోతున్నారు సమాధానం.

ఖయామ్:—ఔను సూటిగానే చెప్పలేకపోతున్నాను. ఉన్న సత్యాన్ని చెపితే నీ హృదయం మరింత బాధపడుతుంది.

సాఖి:—చెప్పు స్వామీ, చెప్పు; ఈ అంత స్సంఘర్షణలో కుమిలిపోయే కంటే ఆ పరసత్యాన్ని అర్థంచేసుకొని ఆనందిస్తాను.

ఖయామ్:—సాఖీ, నావంక చూడు. జీవితమంటే ఏమనుకొంటున్నావ్! ఆశానిరాశల మధ్య జరిగే ప్రణయకలాపం అన్నమాట, జీవితమంతా ఒక రోజు భోగం. పచ్చని చెట్టు ఆకుల మధ్యనుండి గాలి పాటున జారి, మహావేగంతో పరుగెత్తే ఏటి ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకుపోయే పువ్వులాంటిదీ జీవితం. అంత మాత్రంచేత భయపడనక్కర్లేదు. మరొక దృష్టితో చూడూ! జీవితమంతా పూర్తిగా వికసింపని గులాబీ మొగ్గలో దాగివున్న ఆశారేఖవలె కనిపిస్తుంది. సాఖీ...ఇంత లలితమైన జీవితాన్ని, తాకితే నలిగిపోయే జీవితాన్ని పరతత్త్వ చింతన అనే మిషతో బడబాగ్నికి ఆహుతి గావించడం నా కిష్టం లేదు.

సాఖీ:—(పెద్దగా) ఏమంటున్నారు స్వామీ? పరతత్త్వ చింతన బడబాగ్ని వంటిదా?

ఖయామ్:—ఔను సాఖీ! బడబాగ్ని వంటిదే. అందుకనే మోడువారిన జీవితాన్ని కన్నీటిధారలతో తడిపే కంటే, కమ్మని ద్రాక్షాసవంలో తడపడం మంచిదంటున్నాను, ప్రతి జీవికీ నే నందించే సందేశం ఇదే. అటుచూడూ, మన గృహారామంలో ప్రతివాడూ నా సందేశాన్ని అక్షరాలా ఆచరిస్తూ వున్నాడు. జీవితాన్ని రసమయం చేసుకుంటున్నాడు.

[తిరిగి ఖయ్యాముగారి అంతేవాసులు త్రాగిన మత్తులో చేసే కలకలం]

అందరూ కలిసి:—

జవ్వని వాతెర చవిగని వుంటే
చల్లగ విడువవె నీ మతమూ!
ద్రాక్ష సార మొకగుక్క తాగితే
తలప వెప్పుడా తత్త్వాలు......

ఖయామ్:—సాఖీ, పానపాత్ర ఏదీ, ఒక్క సగకం! (పాత్రల చప్పుడు, త్రాగే గుటకలు)...... ....ఆ(... ..ఎవరదీ, అక్కడ! నాయనా, నిజామి! ('నిజామి ఉరూజీ' ప్రవేశం)

నిజామి:—(గద్గదికంగా) ఆ(...ఆ(... నేనే స్వామీ, నిజామిని. బజారునుండి ద్రాక్షాసవం తెచ్చాను.

ఖయామ్:—అట్లా దూరంగా నిలబడతావేం నాయనా, రా యిటురా, సాఖీ, ఆ పాత్ర ఇటు అందుకో......

సాఖి:—(ఆశ్చర్య సూచకంగా) నిజామి, ఏమిటిది? గజగజ వణకిపోతున్నావ్! ఎందుకూ, అట్లా కళ్ళుకూడా చెమ్మగిల్లుతున్నాయ్! ఏం జరిగింది నిజామీ?

నిజామి:—(గద్గదికంగా) ఏమీలేదమ్మా, ఏమీ లేదు.

ఖయామ్:—(కొంచెం నవ్వు ధ్వనించేటట్లు) నిజామీ, భయపడుతున్నావా? మన ఈ ప్రశాంత సదనంలో భయాలకూ భ్రమలకూ తావులేదు నాయనా!

నిజామి:—స్వామీ, ఈ నిషాపుర వీధుల్లో నేను తలఎత్తుకు తిరగలేకుండా ఉన్నాను.

సాఖి:—అప లేంజరిగింది నిజామీ?

నిజామి:—ఏం చెప్పేదమ్మా!

ఖయామ్:—చెప్పు నిజామీ!

నిజామి:—స్వామీ,...ప్రభువులైన మలిక్‌షా మొదలు, మీ ప్రాణస్నేహితులైన నిజాముల్ ముల్క్ మంత్రిగారివరకూ ..అబ్బా! కాదు...అంతే కాదు ...బజారులో బిచ్చమెత్తుకు బ్రతికే ప్రతి బైరాగి వరకూ . అంతా మన శీలాన్ని శంకించేవారే.

ఖయామ్:—(సన్నగా చిన్నగా ఒక నవ్వు నవ్వి) నిజామీ, అంత మాత్రంచేతనే భయపడాలా?

నిజామీ:—అదికాదు స్వామీ! వారు ఘాటుగా ప్రశ్నమీద ప్రశ్న వేస్తూ నోటికివచ్చినట్లల్లా మాట్లాడుతూంటే సమాధానం చెప్పలేక తెల్లపోయాను.

ఖయామ్:—వింటున్నావా సాఖీ, నేను చెప్పలా? ఆ లోకానికి మనకూ చాలా అంతరం ఉంది. ప్రభువుల అక్కసు నాకు తెలుసు. వారు పట్టి ఆడంబర జీవులు. వారికి గులాములై ఊడిగం చేయడం నా కిష్టంలేదు. ఎప్పుడూ రాసిక్షేదాలు పరిశీలిస్తూ, గ్రహాకక్ష్య వృత్తాల్లోనే బుజ్జి ప్రభలుచేసుకొన్నాను. వారి మనస్సు తృప్తికోసం నా జీవితం యంత్రప్రాయం ఐపోయింది.

సాఖి:—స్వామీ, మీరు మనస్సులో బాధపడుతున్నారు.

ఖయామ్:—బాధకాదు సాఖీ, ప్రియమైన నా జీవితంలో సగం భాగం కష్టమైన శాస్త్రపరిశోధనలో నాశనమైపోయింది. అప్పుడు నన్నీ లోకం దేవుణ్ణి పూజించినట్లు పువ్వులతో పూజించింది. నేను హృదయంలేని రాతిబొమ్మలా తయారయ్యాను సాఖీ! .. లలితమైన నీ శరీర స్పర్శలోనే నాకు చైతన్యం కలిగింది. ఒక పెద్ద మహాప్రళయం వచ్చి సృష్టిని కబళిస్తున్నా కదులని నేను, నీ స్నేహంవల్ల వాలిపోతూ వున్న పూల ప్రశాంత హృదయాలకు కన్నీటి కానుక లర్పించ గల్గుతున్నాను.

నిజామి:—అదికాదు స్వామీ! పవిత్రమైన పారసిక దేశాన్ని నీతి నియమాలు లేని కామశాస్త్రాలతో ముడివేసి అపవిత్రం చేస్తున్నారట ప్రభూ! మనవల్ల ఈ పదకొండు పన్నెండు శతాబ్దాల కాలపు పారశీక చరిత్రలో మాయని మచ్చగా నిల్చిపోతుందట... అబ్బా! ఆ మాటలు నేను వినలేకపోయాను.

ఖయామ్:—హుం... ఎందుకు నాయనా, ఊరకే అట్లా వేదన పడతావ్? తన బ్రతుకుకోసం ఎదుటి బ్రతుకును బలిగొనే రాక్షసులు గద్దిస్తే జడుస్తావా? తన మనస్సులోని మురికి కుళ్ళు కప్పిపుచ్చుకోవడం కోసం సున్నితమైన పువ్వుల జీవితాన్ని పాడుచేసే ప్రవక్త లెంతమంది లేరు? వారికోసం మన లక్ష్యాన్ని మర్చిపోతామా?

నిజామి:—ఏమి లక్ష్యం ప్రభూ? బ్రతుకంటే గాలిలో పెట్టిన దీపమని మీరేచెప్తారే, బ్రతికిన రెండు నాళ్లయినా కాస్త పుణ్యమూ, పురుషార్థమూ...

ఖయామ్:—నిజామీ! (గట్టిగా) నామాట విను; వినడంకాదు; నలుగురితో చెప్పు. బ్రతికిన రెండు రోజుల్లోనే ఒక చీకటి రాత్రిని విజ్ఞానపు వెలుగులకోసం వెచ్చించినా, ఒక వెన్నెల రాత్రిని విలాసాలకోసం భోగానుభవంకోసం వినియోగించకూడదూ?.........ఆఁ...సరే! అప్పుడే ప్రొద్దు జారింది. పనికిరాని వాదాలతో తీయ్యని సమయాన్ని పాడుచేస్తున్నాను. సాఖీ...ఏది! ఒక్క గిన్నె కెంపు పానకం; గొంతులో తడి ఆరకముందే.

[వ్యక్తా వ్యక్తంగా వెనుకటి బృంద గీతి]
జవ్వని వాతెర చవిగని వుంటే,
చల్లగ విడువదా నీ మతిమూ
ద్రాక్షసార మొకసుక్క తాగితే,
తలపు లెప్పుడా చిత్తావులు...

* * *

[ఖయ్యాముగారు తన గృహంలో సుదీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ రుబాయత్ వ్రాసి చదువుకొంటూ వుంటారు]

ఖయామ్:—భూమి ఎడారిగైన తలపోయ నెడారిగ, ఇంతకన్నె సాపడి, ఒక నెట్టునీడ నుగు పోన నునగ్గునయేని;............భూమి ఎడారిగైన తలపోయ నెడారిగ;......

ఒక స్త్రీవ్యక్తి:—(తలుపు కొడుతూ) ఖయామ్ గారూ, తలుపు తీయండి.

ఖయామ్:—(ఆ పిలుపు వినకుండా)...... ....సాఖి ప్రేముడిని సితార మీటుచు అపూర్వముగా ఒక పాటపాడి నాయెడద ద్రవింప దొక్కొ, రచియింపనో కమ్మని కావ్యఖండమున్.

స్త్రీవ్యక్తి:—(తిరిగి తలుపు కొడుతూ) వినండీ. తలుపు తీయండి.

ఖయామ్:—(పద్యం మననం చేసుకుంటూ ఉంటాడు)

స్త్రీవ్యక్తి:—ఖయామ్ గారూ, త్వరగా తలుపు తీయండి (తలుపు కొడుతూ)

ఖయామ్:—నిజామీ, తలుపు తీసిరా,

నిజామీ:—(తలుపు తీస్తూ స్త్రీవ్యక్తితో) ఎవరమ్మా నీవు? ఎందుకిట్లా ప్రొద్దుపోయి ఒక్కతెవే వచ్చావ్!

స్త్రీవ్యక్తి:— ఖయామ్‌గారు ఏకాంతంగా వున్నారా?

నిజామి:— ఎందుకమ్మా, ఏకాంతంగానే ఉన్నారు. ఏమిటో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ వ్రాసుకొంటున్నారు; రామ్మా, లోపలకు రా.

ఖయామ్:—(పద్యం మననం చేసుకోవడం ఆపి) నిజామీ, ఎవ రక్కడ?

నిజామి:—ఎవరో యువతి స్వామీ, మీ కొఱకే వచ్చారట!

ఖయామ్:—ఆఁ...అయితే వచ్చి యిటు కూర్చోమను నీవు పోయి ద్రాక్షాసవం తీసుకురా... ...అమ్మాయ్, ఎవరు నీవు?

స్త్రీవ్యక్తి—ఎవరినైతే నేం స్వామీ! ఒక అనామధేయురాల్ని. (విషాదసూచకంగా)

ఖయామ్:— ఎందుకమ్మా, అట్లా ఊరకే నిస్పృహ పడతావ్!

స్త్రీవ్యక్తి:—ఔను స్వామీ, ఔను; ఇంత వరకూ నిరాశా నిస్పృహలతోనే ఆకలిదప్పులు తీర్చుకుంటున్నాను.

ఖయామ్:—అసలు సంగతేమిటమ్మా!

స్త్రీవ్యక్తి:—ఏం చెప్పను స్వామీ, సృష్టిలో చీకటి రాత్రులు వెన్నెల రాత్రులూ రెండూ ఉన్నా యంటారు. కానీ, నాకు ఒక్క చీకటి రాత్రులే కన్పిస్తున్నాయ్!

ఖయామ్:—అసలు విషయ మేమిటమ్మా! అయినా, కొత్త వయసు ముదిరినవాళ్ళు పలుకవలసిన వేదాంతం యౌవనపు పొరజారని నీవంటివాళ్ళు పలకడం వింతగా ఉండదే? చీకటి రాత్రులంటూ వేమిటమ్మా, అటుచూడు, పిండారబోసినట్లు వెన్నెల ఎంత రమణీయంగా ఉందో!

స్త్రీవ్యక్తి:— హుఁ...మీ ఈ చిన్న వుద్యాన వనంలోని కొత్త వెన్నెలచూచి ప్రపంచమంతటా వెన్నెల వాకలు ప్రవహిస్తున్నా యనుకొంటున్నారు. ఎన్నిసార్లు ఆ కారుమబ్బుల గుంపులో చిక్కి చంద్రుడు కళతప్పి పోతున్నాడో చూచారూ?

ఖయామ్:—అవునమ్మా, ఆ మబ్బు విడిపోతే, అవతల అంతా వెన్నెలే! ఇక ఈ వసంత సమయంలో, ఈ పచ్చిక బయళ్ళమీద మనల్ని మనమే మర్చిపోతాం.

స్త్రీవ్యక్తి:— (ఆశ్చర్యంతో) ఇది వసంత కాలమా స్వామీ! వసంతకాలాన్ని నే నెరుగుదును ఒక వసంతాన్ని కాదు. పది వసంతా లెరుగుదును వసంతకాలం వస్తోంది. ఎండిపోయిన ఆకుల్ని నా ముఖాన దులిపి చక్కా వెళ్ళిపోతుంది.

ఖయామ్:—ఎండిపోయిన ఆకుల్ని ముఖాన దులిపిందాకా ఎందుకు జాగుచేశావమ్మా? చిగురు తొడిగే టప్పుడే జాగ్రత్తపడలేక పోయావ్! కిలకిల కూసే పులుగుల సందడిలో, మిలమిల కురిసే మంచు బిందువుల ముమ్మరంలో, కమ్మని బుల్బుల్ పాటలో హృదయం ద్రుతిగలిపి ప్రియుడి ఒడిలో వాలి సోలి పోలేక పోయావ్!

స్త్రీ:—స్వామీ నేను అభాగ్యానికి నోచుకోలేదు......(కంఠధ్వని హెచ్చిస్తూ తడబాటుతో) ఆఁ..., నేను భర్తృపరిత్యక్తను. నన్ని సమాజం వెలి వేసింది.

ఖయామ్:—ఆఁ...ఏమంటున్నావ్ శుభాంగీ!

స్త్రీ:—శుభాంగినా స్వామీ; నేను మీ కండ్లకు శుభాంగివలె కన్పిస్తున్నానా? ఎందుకు స్వామీ, ఎవ రనుభవించడానికి ఈ నా శరీర సౌందర్యం? ప్రియుడు మెచ్చి, ఆదరింపని ఈ నా శరీరంలోని ప్రతి అవయవమూ నా కొక పెద్ద నిస్వ ముద్దగా కన్పిస్తుంది.

ఖయామ్:—(కంఠధ్వని తగ్గించి లోపల) ఓహో! తిరస్కారముద్రలోకూడా ఈమె నేత్రాలు ఎంత సుందరంగా ఉన్నాయ్! ఈమె స్వభావం ఉద్రిక్తమైనకొద్దీ సౌందర్యం ఊహాతీతమై పోతూ వుంది. మేలిముసుగుగా వేసికొన్న ఆ సన్నని జిలుగు వలిపంలోనుంచి మెల్లగా తొంగిచూచే నల్లని ముంగురులు ఓహో! తెల్లని ఆ ఫాలఫలకంమీద ఎంత నాజూకుగా నాట్యంచేస్తున్నాయ్!

స్త్రీవ్యక్తి:—ఏమిటి స్వామీ, మీలో మీరు మాట్లాడుకొంటున్నారు?

ఖయామ్: —ఆఁ...ఏమీలేదు, నీవనాలే.

స్త్రీ:—నామాటా, ఏమిటది?

ఖయామ్:—ఔనమ్మా, నీస్థితి నాకర్థమయింది. కట్టుకొన్న గాగరా, కాళ్ళమీద జీరాడి పొరాడగా, మాలోపలికి మెల్లగా అడుగులువేస్తూ వస్తూంటే నీవూ ...ఒక గొప్పపారశీక ప్రభువు అర్ధాంగి వనుకొన్నాను. ఆ భాగ్యశాలి జన్మ ధన్యమయిందని కూడా అనుకొన్నాను. నీవూ, నిజంగా అందాలబరిణెవు.

స్త్రీ:—ఏమిటిస్వామీ, అయోమయావస్థలో ఉన్న ఈ అజ్ఞాతజీవికి, ఏదైనా కర్తవ్యాన్ని బోధిస్తారని వచ్చాను. కాని నన్ను మీరిట్లావిపరీతంగా ....

ఖయామ్:—ఇందులో విపరీత మేముందీ? చూచింది చూచినట్లు స్వభావోక్తిలో చెప్తున్నాను. నీవు నవ్వుతూంటే నీ చెక్కిళ్ళమీద ఏర్పడే పల్లపు ప్రదేశాల్లో ప్రణయార్తుడైన ఒకడు తన హృదయాన్ని నిర్భయంగా దాచుకోవచ్చు అగుగో! నీకపోలతిలకం, శాస్త్రపరిశోధనల్లో చిక్కాకైన ఒక మానవుడికి లక్ష్య సిద్ధిని సమకూరుస్తుంది.

స్త్రీ:—ఏమిటండీ, రేయి జారినకొద్దీ, మీ శృంగారవర్ణనా...

ఖయామ్:—ఆం... లేదమ్మా, నాకింకా కవితా సారస్యం సిద్ధించలేదు. నాకు తెలిసిన గణిత శాస్త్ర పరిభాష నిన్ను వర్ణించడానికి పట్టె నిరుపయోగం. ఈ శాస్త్రపరిచయాలవల్ల ఏం తెలుస్తుందమ్మా, నీ వంటి బరువో, ఎంతలావో, కొలతలవల్ల తెలుసుకోవచ్చు. అంతే... కానీ, నీ హృదయస్పందనంవల్ల స్ఫురించే మధురభావనవాటివల్ల వ్యక్తం కాదమ్మా!

స్త్రీ:—ఏమిటేది ఖయ్యాముగారూ, మీ భాష స్పందనాలదాకా స్పర్శలదాకా నడుస్తోంది! మీ మనస్సులోని భావమేమిటో నాకు బోధపడటం లేదు నిరర్థకమైన నా యీ దేహం మీకు వర్ణనా యోగ్యంగా కనిపిస్తూందా? నా శరీరంఅంతా నాకొక పెద్ద మంటిబెడ్డలా గోచరిస్తోంది స్వామీ?

ఖయామ్:—నా తత్త్వం నీకింకా బోధపడలేదమ్మా! ఈ విశాలప్రపంచంలోని ప్రతి మంటిబెడ్డనూ చూస్తూంటే, నాకు యుగముల తెరలలో తలవాల్చిన ఒక సుందరాంగి చిరునవ్వు దొంతరలు స్ఫురిస్తాయి. విశాలాకాశంలో ఊగిసలాడే ఆ మబ్బుతునక చూడు! దానిలోనుంచి చివాలున జారిపడే జలకణాన్ని చూస్తూంటే, నాకూ ఒకనాటి పడుచువాని హృదయ కుహరంలో పరువెత్తిన వెచ్చని రక్తకణం గుర్తుకు వస్తూంది.

స్త్రీవ్యక్తి:—అబ్బా! మీమాటలలో నిగూఢార్థం నాకేమీ తెలియడంలేదు. మీ విశాల ప్రపంచవిషయాలు నాకెందుకండీ? నన్ను ప్రేమించే వ్యక్తిలేని నాకీ ప్రపంచంతో సంబంధం లేదు.

ఖయామ్:—నీకీ ప్రపంచంతో సంబంధం లేదన్నా దానికి నీతో చాలా సంబంధం ఉంది.

స్త్రీ:—అబ్బా, మీ తర్క వేదాంతాల్తో నానోరు మూతపడిపోతోంది.

ఖయామ్:—ఓహో! సుందరీ, అర్థంగాని గీతికలో దాగివున్న అధివాస్తవికకవిభావనవలె నీ నోరు క్రమంగా చిన్నదై, అణుమాత్రమై చివరకు శూన్యమై పోతూంది. నీ సౌందర్యం నిరుపమానం. ఏదీ తేనెలూరే నీవా తెరమీగుగా, మరొక్కమాట!

స్త్రీ:—(బిగ్గరగా) ఖయామ్‌గారూ, దారితప్పుతున్నారు.

ఖయామ్:—దారి తప్పకపోతే ఈ నిశీథంలో ఇక్కడ కెందుకు వచ్చావ్?

ఇదుగో, కాస్త ద్రాక్షరసం సేవించు. సరియైన దారి కనిపిస్తుంది.

స్త్రీ:—ఛీ, ఛీ, ఇది పట్టి భోగమందిరం. ఇచ్చట నీతీ, నియమాలు లేవు.

ఖయామ్:—ప్రపంచమే ఒక భోగమందిర మమ్మా! అయితే, ఈ భోగమందిరంలో నీతీ నియమాలున్నాయ్. ఆ భోగమందిరంలో అవీ లేవు.

స్త్రీ:—చాలు, మీ వితండవాదం. హుం..., ఏమయ్యా ఇట్లా ఎందరెందరి అమాయకస్త్రీల సౌశీల్యాన్ని నాశనం చేస్తున్నావ్?

ఖయామ్:—పొరపడుతున్నావమ్మా! నన్ను నీవర్థం చేసుకోలేకపోతున్నావ్. అదుగో చూడు.

[నుకట బృందగీతి స్పష్టాస్పష్టంగా వినిపిస్తుంది]

[జవ్వనివా తెర చవిగనివుంటే చల్లగ విడువవె నీమతివూ]

మాయాగృహారామంలో నివసించే ప్రతియువతి, యువకుడూ పరిపూర్ణమైన ప్రణయాన్ని మారగొంటున్నారు. ఒకప్రాణియొక్క హింసకు కారణమైన ప్రేమ ప్రేమ అనిపించుకోలేదమ్మా. మాకూ, దయారహితమైన ధర్మంతో పనిలేదు. మాకున్న సంబంధమంతా దయానిబద్ధమైన హృదయంతోనే.

స్త్రీ:—అయితే నాకు మీరు సూచించే మార్గాంతరం?

ఖయామ్ : — మార్గాంతరం ఎందుకమ్మా, నీప్రియుడు నిన్ను నిరసించాడని అన్యమార్గ మాలోచిస్తావా? హృదయం ప్రజ్వరిల్లినైనా అతనిలో పరివర్తన తేవాలి.

స్త్రీ:—ఇది సాధ్యమేనా ఖయ్యాముగారూ ?

ఖయామ్:—సాధ్యం కాకేమమ్మా, చూడూ, నా సాక్షి నన్ను నిరసించినా నేను నా సాక్షిని నిరసించను. పో, నమ్మ, తెల్లవారకముందే ప్రియుణ్ణి నీవాణ్ణి చేసుకో.

[నిజాముల్ ముల్క్ ప్రవేశించిన అడుగుల సవ్వడి]

నిజాముల్ ముల్క్:—ఖయూంజీ, ఏం చేస్తున్నావ్?

ఖయామ్:—ఆఁ...ఎవరు? నిజాముల్ ముల్క్ మంత్రిగారా, రండి, తలవని తలంపుగా వచ్చారే ప్రొద్దుపోయి?

స్త్రీవ్యక్తి:—(నిజాముల్ ముల్క్ అనే పేరు వినగానే ససంభ్రమంతో) ఆఁ...క్షమించండి ఖయామ్ గారు; నాకిక సెలవు.

ఖయామ్:—అలా కూర్చోమ్మా. నిజామి వచ్చి అందాక పంపుతాడు;......

ఆఁ...నిజాముల్ ముల్క్! స్నేహితుడు ఇన్నాళ్ళకు గుర్తుకు వచ్చాడా?

నిజాముల్ ముల్క్:—గుర్తుకురాకేం ఖయామ్! అందమైన పానపాత్ర, సుందరమైన స్త్రీ కన్పించి నప్పుడల్లా నీవు గుర్తుకు వస్తూనేవుంటావ్! పగటివేళ ఎప్పుడు వచ్చినా మీ విందులకు, విహారాలకు శృంగార క్రీడలకు భంగం కలుగుతుందని ఈవేళ ప్రభువుగారి రాచకార్య ఆలోచనలో ముగించి ప్రొద్దుపోయి నీవద్దకు వచ్చాను.

స్త్రీ:—నేను వెళ్తున్నాను స్వామీ!

నిజా:—ఖయామ్‌జీ ఎవరీమె? ఈ అర్థరాత్రి ఒక్కతే ఇక్కడ ఎందుకు ఉంది?

ఖయామ్:—ఎవరో భర్తృపరిత్యక్త, ప్రణయార్తయై వచ్చింది.

నిజా:—(వికటంగా నవ్వి) ఉద్ధరించి పంపుతున్నారా స్వామీ?

స్త్రీ:—(బిగ్గరగా) ఎవరో మర్యాద తెలియకుండా అన్యవ్యక్తినిగూర్చి అప్రస్తుతంగా మాట్లాడుతున్నారు.

నిజా:—ఎక్కడిదీ ఈ కంఠస్వని.........ఎవరు నీవు? (ఆశ్చర్యంతో) నీవా? రాణిసాహెబా? (ఉచ్చైస్స్వనంతో) ఖయామ్, ఈమెఎవరో తెలుసా? పారశీకప్రభువులైన మలిక్ షా అర్థాంగి.

ఖయామ్:—హాఁ, ఆమె ఇక్కడ అడుగు పెట్టి నప్పుడే ఊహించాను; ఎవరో ఒక పారశీక ప్రభువు అర్థాంగి అయివుంటుందని.

నిజా:—చాలు, నీ వ్యూహాగానం చాలించు; నీ వింతవరకూ పాముతో చెలగాటమాడావ్, ..తెలిసిందా?

ఖయామ్:—నిజాముల్ ముల్క్! నేను నాకర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించాను. అంతే!

నిజా:—ఖయామ్, నీ విప్పుడు మాట్లాడేది నిమిత్రుడైన నిజాముల్ ముల్క్‌తో గాదు. ప్రభువులైన మలిక్ షా గారి మంత్రితో, ఇటుచూడు. ప్రభువులు నిన్ను పాలుపోసి పెంచారు; నీకు జాగీర్లిచ్చి నిన్ను భోగలాలసుణ్ణి చేశారు. చివరకు వారి అంతఃపురగౌరవానికి కళంకం ఆపాదించావ్! చాలు నీ కృతజ్ఞత?

ఖయామ్:—నిజాముల్ ముల్క్, త్వరపడుతున్నావ్.

నిజా:—త్వరపడనక్కర్లేదు! స్పష్టంగా అర్థమౌతూంది. ...హుఁ.. ఖయామ్, నీమీద నాకుండే ముక్కువతో గ్రీ, పిల్చి, ఉన్నతమైన రాజోద్యోగమిప్పిద్దా మనుకున్నాను. కాని నీ విట్లా చివరకు ....

ఖయామ్:—ఎందుకయ్యా నీ వుద్యోగాలు? ఎదుటవాని నపార్థం జేసుకొని మన్నూ మిన్నూ తెలియకుండా నిందిపడడానికా? నిజామీ, ఎక్కడి ద్రోహం?

నిజా:—ఖయామ్! నీ వంత దుస్థితికి జారిపోయ్యావ్! నీవల్ల పారశీక దేశమాతకే తలవంపులు గల్గాయి.

ఖయామ్:—ఎక్కడి నిజామీ ద్రోహాసవం?

నిజా:—హుఁ; షిరయస్‌వంటి పరాక్రమవంతులున్నవించిన వీరభూమిలో నీవంటి భోగశీలు డువ్భవించడం అవమానకరం. అవెస్తా, ఖురాన్‌వంటి పవిత్రగ్రంథాలు చదివి పునీతులైన పారశీకులు నీ ప్రేమగీతాలు పఠించి పతితులౌతున్నారు.

ఖయామ్:—ఓహో మిత్రుడా ఎంత చక్కని కవితాగానం! నిజామీ ఒక్కగుక్క మధుసారం (త్రాగినచుటకలు, పానపాత్రలు కదలిన సవ్వడి) (తూగు మైమత్తులో)—

'మనో వేదనలు మాయాలంటే,

దినాయాసమే తీరాలంటే
వినోదాలలో విలాసాలలో
ద్రాక్షసారమే త్రాగాలి...'

నిజా:—ఛీ, మందభాగ్యుడా! పారశీక కవిత్వానికి రసపుష్టి కూర్చిన ఫిర్‌దౌసివంటి మహాకవుల కావ్యాలు విన్న చెవులతో నీ త్రాగుబోతుగీతాలు వినవలసి వచ్చింది. కళలకు కాణాచియైన పారశీకం నీవు ప్రతిష్ఠించిన పానశాలవాసనలతో వాసయోగ్యం కాకుండా పోతూంది.

ఖయామ్:— సలాముల్ ముల్క్, అబ్బా .. ఇప్పటికి ఆవేశంతో నిండినకవితావిషయాలు నాల్కపై గ్లుతున్నాయ్: రససిద్ధి పొందాలంటే...కొంచెం... ద్రాక్షాసవం.

నిజా:—హుం...నిన్నని ప్రయోజనం లేదు. నీవు పట్టా ఉన్మాదుడవు. కానీ ... అన్నిటికంటె ఎక్కువగా నా హృదయానికి కల్గిన ఆఘాతం ఒక్కటే. అభిజాత్యగౌరవం గల మలిక్‌షావంటి ప్రభువుల సంతానంలోని ఒక కులీన స్త్రీ,...అంతే కాదు...వారి దేవేరి ఇంతటి నీచానికి పాల్పడుతుందని నేనెప్పుడూ అనుకోలేదు.

రాణిసాహెబా:—(గట్టిగా) మంత్రీ, మీరు ప్రభువుగారి అర్ధాంగి అంతరంగికవిషయాల్లో అనవసరంగా జోక్యం కలుగజేసుకొంటున్నారు.

నిజా:—రాణి సాహెబా! మీ అంతరంగిక విషయాలేకకష్టపెట్టండి. వంశప్రతిష్ఠనీ, దేశగౌరవాన్నీ సమూలంగా నాశనంజేసే ఆ ఆలోచనలూ రాణిగారి అంతరంగికాలైనా వాటితో మంత్రులకు జోక్యం ఉన్నది.

రాణి:—మంత్రిగారూ, మీ మాటలు రాజకుటుంబంపట్ల మీకున్న భక్తిగౌరవాల్ని మాత్రమే సూచిస్తాయ్. కాని మీ విజ్ఞానవివేకాల్ని ఏమాత్రం సూచించవు. ఇంతవరకూ మీరు మీ భావనకు అందిన చరిత్ర అంతా గాలించి ఖయ్యాముగారిని దూషించినా, మిమ్మల్ని వారొక్కనాడైనా అనలేదు.

నిజా:—రాణిసాహెబా, తప్పచేశానని తెలుసుకొన్నప్పుడు అతడు రాయామైనా, ఆమె మరి యే రాణి ఐనా, తలివాల్చి దూషణ భరించవలసిందే. అందులోనూ, ఎప్పుడూ, తాగినమత్తులో తూగే ఇతనికా దూషణభూషణలు?

రాణి:—మంత్రి, త్వరపడి ఖయ్యాముగారిని తూలనాడబోకండి. అసలు జరిగిందేమిటో తెలిస్తే? మీరిట్లా ఆవేశపడే వారు గాదు. ఇటుచూడండి మంత్రీ! నేను ప్రభువుగారి ప్రతిష్ఠకు భంగంకలిగే ఏపనీ చేయలేదు. ఖయాంగారి శీలం పరీక్షించడం కోసం మీ మలిక్‌షాప్రభువులే నన్నిట్లా పంపారు.

నిజా:—(సన్నగానవ్వి) ఏమంటున్నారు రాణి సాహెబా? మీరు చెప్తున్నారు కాబట్టే మీమాటలు నేను విశ్వసించాలా?

రాణి:—నమ్మలేకపోతున్నారామంత్రీ, మీరూ పట్టిపట్టుదల మనుష్యులు. ఈ ప్రక్కకురండి. ఈగుమ్మం గుండా అటుచూడండి. మన కుడిచేతినాలుగా ఆ కను పంచేతోటలో, ద్రాక్షపందిరి ప్రక్కగా పండు వెన్నెల్లో పచార్లు చేస్తున్న ప్రభువులు ఎవరో చెప్పండి ?

నిజా:—(ఆశ్చర్యంతో) ఆఁ......మలిక్‌షా ప్రభువులు?

రాణి:—మలిక్‌షాప్రభువులే నా? ... ఇక్కడ ఖయ్యాముగారిగృహంలో చీను చిక్కుకున్నా వారికి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది.

నిజా:—నన్ను నేను నమ్మలేకపోతున్నాను రాణిసాహెబా?

రాణి : — ఇంకా నమ్మలేక పోతున్నారా మంత్రీ!

నిజా : — నమ్మలేక పోవడం కాదు రాణి సాహెబా? నా కిప్పుడు సర్వం బోధపడుతోంది. అబ్బా! ప్రభువుల యీ పరిపాలనావిశ్వాలి, నిప్పువంటి ఈ మీశీలమే లేకపోతే పారశీక మెప్పుడో పాడైపడి పోయేది. ఆవేశంలో ఏమేమో అన్నాను. నన్ను క్షమించండి.

రాణి:—మంత్రీ, ఖయ్యాముగారు, మీరూ, మేమూ ఊహించినంత గుణశీలురుగారు. వారి వాదానికీ, మతానికీ త్రోవా తెన్నూ ఉన్నాయ్...... ఖయ్యాముగారూ! ప్రభువులు నాకోసం బైటవేచివున్నారు. మీ వాదవిధానమంతా చెప్పి వారిని ఆనందపరవశుల్ని చేస్తాను. స్వామీ సెలవు.

ఖయామ్:—రాణ్ణి పోయిరా! నీరాణి ప్రక్కగా నినాయనను స్పృశిస్తూ, ఒయ్యారంగా నడిచి పోతూంటే నేను చూచి ఆనందిస్తాను.

నిజా:—ఖయామ్‌జీ, నీవేది మాట్లాడినా మనసులో దాగి మాట్లాడుతావ్ ! అందుకనే నీతత్వం లోకానికి సువ్యక్తం గావడంలేదు. నావరకు నేను నిన్నింతవరకూ అర్థం జేసుకోలేకపోయ్యాను. బ్రదుకు కోసం నిత్యం పాపాలలో మునిగితేలేది ఈ జడ ప్రపంచంమిమ్మల్ని అసలు అర్థం జేసుకోలేదు.

ఖయామ్:—మిత్రుడా, పాపాలనీ, పుణ్యాలనీ కోమలమయిన మనస్సును హింసించకూడదు. అయినా పాపం చేశామేమోనని భయమెందుకు? అటువంటి తప్పుదారులకులాగే మనస్సును భగవంతు డెందుకు సృష్టించాలి?

నిజా:—ఖయూంజీ, భగవంతుణ్ణనబోకండి. ఆయన స్వభావం చాలా చిత్రమయింది పాపపుజీవిని సృష్టించటం ఆయనకు సరదా. సృష్టించి, ఆజీవిని పవిత్రం చేయటం ఆయనకు మరీ సరదా. దేవుడు దయాశీలుడు సుమా!

ఖయామ్:—దయాశీలుడా దేవుడు? అయితే లోకంలో కనిపించే ఈ కష్టనష్టాలకు కారణం? కావాలని మోజుపడి సృష్టించిన ప్రకృతిని తానే ధ్వంసంచేసే దేవుణ్ణి దయాశీలు డనటంకంటె పిచ్చివాడనటం మంచిది. లాలిత్య ముట్టిపడే శిల్పాన్ని మలిచిన కళాతపస్వి తన చేతుల్తో దాన్ని నాశనంచేయగలడా?... ఆ... సరే, ఈ సృష్టివాదాలకేమిలే, అదుగో, అటు చూడు. రాణి రాజును కలుసుకొన్నది. రాజు ఆమె హస్తాన్ని పట్టి దగ్గరకు తీసుకొంటున్నాడు.

నిజా:—అది కాదు ఖయామ్; ఎంతసేపుమాట్లాడినా సృష్టినిగూర్చీ లోకాన్నిగూర్చీ ముచ్చటిస్తారు గాని, ఆత్మనుగూర్చి మాట్లాడరేం?

ఖయామ్:—ఏమిటి నిజాముల్ముల్క్? అటు చూడు! ఆ ప్రాకారం ప్రక్కగా రాజూ రాణీ మెల్లగా అడుగులువేస్తూ, తోటబైటకు వస్తున్నారు.

నిజా:—, ఖయాం, ఎప్పుడూ ఒకటే పాట, నా ప్రశ్నకు జవాబు లేదా?

ఖయామ్:—ప్రశ్నలూ, జవాబులూ, ఇంతేనా ...అదుగో, ఆ తోటమలుపుల్లో వారిద్దరూ ఎందుకో ఆగారు. షరీఫ్‌షా వట్టి పిరికివాడు సుమా! రాణి సాహెబామీద ముద్దులవర్షం కురిపిస్తున్నాడు.

నిజా:—ఖయాంజీ, నాకు మళ్ళీ కోపం గల్గిస్తున్నారు. నాకు జవాబు కావాలి.

ఖయామ్:—ఏం జవాబయ్యా.

నిజా:—ఆత్మ భగవదంశమని ఒప్పుకుంటారా?

ఖయామ్:—నిజాముల్ముల్క్! వట్టి రాజనీతి కోవిదుడవే అనుకున్నాను. నీకు వేదాంతం పిచ్చి కూడా వుందే. ఆత్మ అంటూ ఒకటుందా? చెప్పు... అబ్బా, మళ్ళీ నా సౌందర్యోపాసననుండీ నన్ను ప్రక్కకు లాగుతున్నారు. ఓహో, రాణి రాజు చేతిలో పువ్వువలె నలిగిపోతూ వుంది. నలిగిపోయిన కొద్దీ ఆమె అందం యినుమడిస్తూంది. అదుగో, రాజు చేతుల్లోనుంచి ఆమె కోడె త్రాచులా క్రిందకు జారి చివుక్కన లేచింది. అబ్బా, సాఖీ, ఎక్కడున్నావ్, ఈ తీయని వేళ...

నిజా:—ఖయాం, ఈ పారవశ్యమే నీ తత్వానికి అందం తెస్తూంది.

ఖయామ్:—అమ్మో, వారప్పుడే చాలాదూరం పోయారు. ఆ వాగుప్రక్క ఇసుకతిన్నె మీదుగా... అదుగో, ఒకరి చేతులొకరు పెనవేసుకొని నడిచిపోతున్నారు. ఆహా! వారి పాదవిన్యాసంలో నాకు నవ జీవనమార్గాలు కన్పిస్తున్నాయ్. సాఖీ, ఎక్కడా నీవు, ఈ కమ్మని సమయంలో దగ్గర లేకుండా?

నిజా:—ఖయామ్, నీ స్వభావం నాకు ఆశ్చర్యం గొల్పుతూంది.

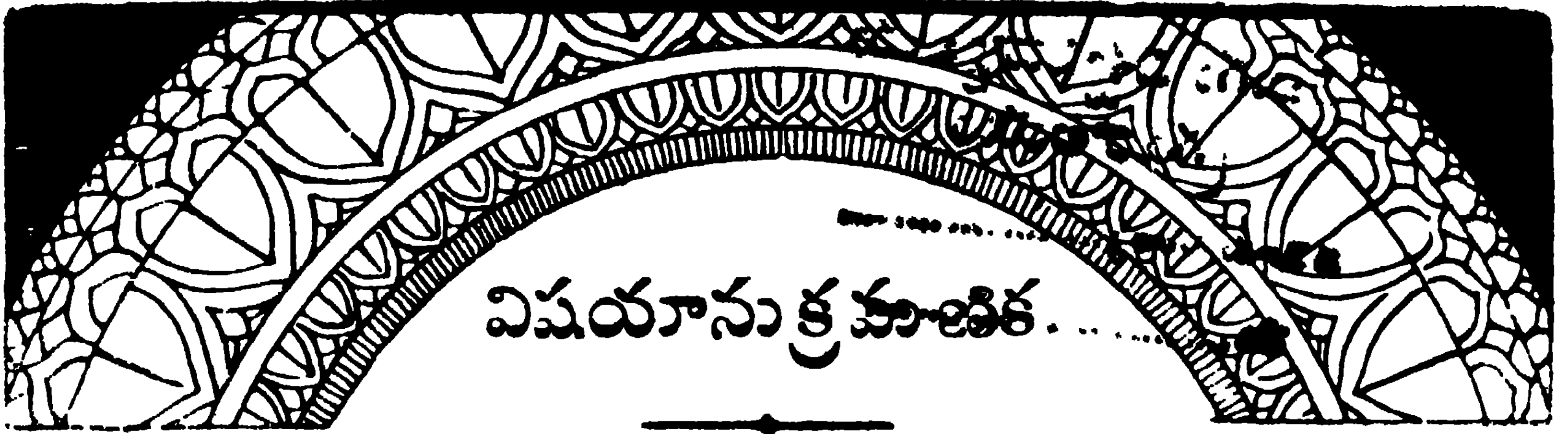
ఖయామ్:—నిజాముల్ముల్క్, ఆ సోఫా మీదనుంచి లే, వారు మనదృష్టికి అందకుండా పోతున్నారు. బయటకు పోదాం పద. సాఖీ, ఏం చేస్తున్నావ్, వస్తున్నావా, ఆ, అదుగో ధగధగ మెరిసే వారి రాజప్రాసాదం వారు చేరుకున్నారు. వెన్నెల వెలుగుల్లో, తెల్లగులాబీరేకుల క్రింద, ఆ మినిటు మసలే నల్లని నీడలా,...ఆ... కాదుకాదు.... చంద్రుణ్ణి చాటుచేసికొని సిగ్గుతో తొలిన ముక్క కన్నెలా, రాణి దృశ్యాదృశ్యయై పోతూంది. సాఖీ, ఎక్కడ నీవు.

నిజా:—ఖయామ్, నీవూహ అమోఘం. నీవు నిజంగా రససిద్ధుడవు.

ఖయామ్:—ఆహా, వారిని చూస్తూంటే నాకు కవినిగాలేనన్న భయం తీరిపోతోంది. సాఖీ లే, సితార తీసుకో, తీవలు శ్రుతిచేయ్ ఇంకా అనుమానిస్తున్నావా? (సితారా శ్రుతిసమ్మేళనంతో)

'అనుమానింపగ తావులేదిట,
విలాసార్థమ్ముగానిట్టి జీ
వన శృంగారవనమ్ములో వలపు
తీవల్ సాగ, ఉయ్యాలలూ
గిన నీతోడిద నాకు స్వర్గము
లతాంగీ, లెమ్ము లేలెమ్మికన్
సానలై నెమ్మది పొంగి వచ్చు
కవితాస్రోతస్సులం దేలెదన్.'

నిజా:ఖయాం, నీ ఆశయాలూ, ఆదర్శప్రాయాలైనా కాకపోయినా, నిషాపురంలో చివురు తొడిగిన నీ కవితాలతమాత్రం లోకాలకు పాగి కమ్మని వాసనలు చిమ్ముతుంది.

ఆగస్టు 1953

త్రివర్ణ చిత్రము: "గాంధారీ-ధృతరాష్ట్రులు"—చిత్రకారుడు: శ్రీ రణవీర సాక్సేనా.

"నేను
నమ్ముచున్నాను...
...మీరు లక్స్ టాయ్‌లెట్
సబ్బుతో ఇంక
మనోహరముగా
నుండగలరు"

అని
పి. సులోచనా
చెప్పుచున్నది

"లక్స్ టాయ్‌లెట్ సబ్బుయొక్క మీగడవంటి నురుగు నా చర్మ సౌందర్యమునకు అద్భుతమైన మార్పును తెచ్చుటను నేను కనుగొనుచున్నాను. శుద్ధమైన ఈ తెల్లటి సబ్బును నియమము తప్పకుండ నేను వాడుటచే అది నా చర్మమును సిల్కువలె మెత్తగా నుంచుచున్నది" అని పి. సులోచనా చెప్పుచున్నది.

లక్స్ టాయ్‌లెట్ సబ్బు

సినీమా తారలకు
సౌందర్యమునిచ్చు సబ్బు

LTS. 379-X52 TL

గాంధారీ - ధృతరాష్ట్రులు